

აღკაღბინე

ანუ

„სამი ისტორიული ხრონიკისა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრების“ გასაგებ-შესასწორებელი სახელმძღვანელო

შედგენილი

მოსე ჯანაშვილის-მხრ.

დამატებით

მე-IX—X საუკუნის „სამეცნიერო ქრისტომატიდამ“ აღოღებულ „სამკურნალო ტრაქტატისა“ და „სასწავლო წიგნისა“

ტფილისი

სტამბა მ. შარაძისა, ნიკოლოზის ქუჩა, № 21

1891 . . .

უიწაარსი

კარი პირველი.

I

თამამად თქმული ლექსები.—ამ ლექსების გადა-
ლახვა და სიტყვის ბანზედ აგდება.—ვდს-ს ჯერ ფარვიდე-
სად და მერე ვირს ანუ ფირსად წაკითხვა.—საარაკო ჯანა-
შვილი და მისი *нос.мужской чина*—ქართველები
უნიკონი არ ყოფილან.—კაკასია საქართველოა და სა-
ქართველო კაკასია.—საწყალი კრებული შატბერდისა
სხვაა და გამოჩენილი კრებული შატბერდისა სხვა.—კაცია
და გუნება.

გვ. 22.

II

პირობის სიგელი, შედგენილი და დამტკიცებუ-
ლი მრავალის ბეჭდითა და სასტიკ საფიცრით.—ბერაის
ნაშრომი, ორად გახეული.—ნიმუშები ზოგიერთ წაქცე-
ულ და დაძველებულ სიტყვების აღდგენისა.—ძილია, თუ
სიფხიზლე.

გვ. 32

III

შატბერდის კრებულის შედარება ვარიანტებთან.—
ქართლის ცხოვრება, საბინინი, მარიაშ დედოფლის ვარი-

ანტი და შატბერდის კრებული ერთს ამბობენ და მოკამათეს წიგნები-კი სხვას.—ქართლის ცხოვრება და მოკამათე ერთს ამბობენ და შატბერდის კრებული სხვას.

გვ. 35

IV

ტექსტის გადმოწერის დროს დედნიდამ გამოტოვებული ანუ შეცვლილი სიტყვებ-ფრაზები და მერე ამ გამოტოვებულების აღგილას გაკეთებული შენიშვნები, რომ აქა და აქ ამა და ამ ვარიანტში ასრეთი სიტყვა-ფრაზა არისო, ე. ი. ისევ ის, რაც თვით დედანშივეა.—არევა ტექსტისა და სხ.

გვ. 42

V

გრძელი წინასიტყვაობა.—„მხასვით შემოსილი“ ეკლესია და ენის ნიმუშები.—რეიზა-მიზაები.—ეს დავითი „აქეს“ სახეში.—სუმბატის ისტორიას ბადალი არა „ყავს“.—სხვა-და-სხვა წმ. ნინო.—და სხ.

გვ. 46

VI

ცული მდივანი და კარგი საქმე.—მკითხველო, არ აურიო დიდის ლუაწლით დამიწყვიეს.—მაგალითები, რომ აზრითაც-კი შეიძლებოდა ტექსტის ზოგიერთი ადგილების აღდგენა.—არც ამერიკაა და არც ოზურგეთი.—აღიღო გრდემლი კელსა თვსსა და შემეუსრნა სამნი ფიქალნი, სამად შეკრულნი.—ფიცი მწამს და ბოლო მაკვირვებს.—თავის როლიდამ გამოსლვა და ბაგრატიონის როლში ჩადგომა.—*Mania grandiosissima*.

გვ. 61

აღდგენილის აღდგენა

ქ ა რ ი მ ე ო რ ე .

VII

აღდგენილის აღდგენა ანუ რიგსა და წესზედ დაწყობილი სრული სრული შეცდომათა და გამოტოვებულ სიტყვა-ფრაზათა.—შესწავება.—შენიშნვა.—მაგალითები, რომ შატბერდის კრებულის მოქცევაჲ ქართლისაჲ-ს ხელ-ახლა დაბეჭდვა საჭიროა აუცილებლად.—მცირე დასკვნა.

გვ. 88

დამატება:

მწიგნობა IX—X საუკუნისა

- ა) სამკურნალო ტრაქტატი, გვ. 117
 ბ) სასწავლო წიგნი, გვ. 134
 და გ) ქარაგმიან სიტყვების ახსნა, 134

ყველა შეცდომათა

- მდინარი (დაბეჟდ.)—მდიდარი (უნდა იყოს), გვ. 18
 წაუკითხავიო—წაუკითხავთო, გვ. 24
 ქარ—ქრ, გვ. 25
 მიეშურნეს—მიეშუნეს, გვ. 28
 კახეთა: დადგა—კახეთა: და დადგა, გვ. 63
 იქმნეს—იქმნის, გვ. 95
 რი ¹¹)—რი ³), გვ. 98
 გვლი—გოვლი, გვ. 102
 დალაცათვ—დალაცათოვ, გვ. 103
 გოვლსა—გოვლსა, გვ. 104
 ყლი ¹⁴)—ყლი ¹⁵), გვ.
 შეშაგრდის—შემაგრდის?, გვ. 113
 წწყლთაჲ—წწყლთაჲ ⁵⁰), გვ. 123
 ყრმანი ⁵⁴)—ყრმანი ⁵¹), გვ. 124
 წწყლისაჲ ⁵⁰)—წწყლისაჲ, გვ. 123
 დაზო—დალო, გვ. 128
 ქლამელ—ქლამვლ, გვ. 129
 მათ ზა—მათ აზა ⁵⁵), გვ. 129
 15 ყი ყოველი—15 ყლი ყოვლი, გვ. 135
-

აღვაღბინე!

ქარი პირველი.

I

თამამად თქმული ლექსები.—ამ ლექსების გადალახვა და სიტყვის ბანზედ აგდება.—ედს-ს ჯერ ფარვიდესად და მერე ვირს ანუ ფირსად წაკითხვა.—საარაკო ჯანაშვილი და მისი *მოც. მუიხიონი მთავარი*-ი.—ქართველები უნიკონი არ ყოფილან.—კავკასია საქართველოა და საქართველო კავკასია.—საწყალი კრებული შატბერდისა სხვა და გამოჩენილი კრებული შატბერდისა სხვა.—კაცია და გუნება.

„ივერიის“ № 127-ში ჩვენ დავბეჭდეთ წერილი „საყურადღებო საგანი.“ რადგან დღეს ჩვენში, სამწუხაროდ ჩვენდა, სიტყვის შებრუნება ვისთვისმე და ნაკლის ჩვენება მისს რომელიმე ნამუშევარში, შეუნდობელ დანაშაულობად აღიარებულია, ამიტომ წინასწარვე, ჩვენს ზემორე აღნიშნულს წერილში, ბოდიში მოვიხადეთ და ისე შევუდექით აღნუსხვას იმ შეცდომათა, რომელნიც შევნიშნეთ მე-IX—X საუკუნის ქრისტომატიიდან გამომწერილ წიგნებში—„სამი ისტორიული ხრონიკა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრება.“ აქვე ვსთქვით, რომ დაბეჭდილ წიგნებში შე-

ცდომა იმდენია და ისეთია, რომ მკითხველი ჰკვირობს და ვერ წარმოუდგენია, თუ ამ წიგნების ავტორი, რომელიც წინასიტყვაობაში გვპირდება ტექსტის უცვლელად გადმოწერას, როგორ ვერ ამჩნევს ამ შეცდომებსაო. ამ სიტყვებს მოვაყოლეთ მრავალ შეცდომათაგან ამოღებული და ხელდახელ ჩამოთვლილი იგი შეცდომანი—სულ 27-მდე და, საზოგადოდ, მიხედვისაძებრ წიგნების ყველა ნაკლულევენებათა, ასე დავასკვნით ჩვენი აზრი: „წიგნაკები სავსეა მრავალგვარ შეცდომებით, რომელთაგან ზოგი დაუდევრობის ნაყოფია, ზოგი გაუგებრობისა და ზოგიც, უკაცრავად-კი ნუ ვიქნები, მტკნარის უმეცრებისა.“

ყველას უნდა ეფიქრა, რომ ამ გვარ ლექსების მთქმელს ალბად რაიმე დიდი და ხელ-მოსაქიდი საფუძველი აქვს, რომ ასე თამამად ლაპარაკობსო, და ჩვენც გვეგონა, რომ ძველი ტექსტის გადმომწერიც სწორედ ამავე თვალსაზრისით შეხედავდა ამ საგანს და თვითონვე აღმოაჩენდა თავის ნაშრომის ყველა ნაკლს და განუზიარებდა მკითხველებს ბოდიშის მოხდით. მაგრამ ჩვენ აქაც მოვტყუვდით. ჯოჯობეთს ერთი მუგუზალი აკლდა და ისიც ზედ დაადესო: ჩვენი მაკამათეს პასუხიც სწორედ ასეთი გამოდგა. პასუხმა ერთი-ორად დაგვიმტკიცა ისევ ის, რაც ჩვენა ვსთქვით ჩვენს პირველ წერილში. წინად გვეგონა, რომ გადმომწერს ზოგიერთი შეცდომა გაუფრთხილებლობისა და დაუდევრობისაგან მოსვლიაო, ახლა-კი, თვით ცხარ სიფხიზლე—სიფრთხილეშიაც აღ-

მოჩნდა, რომ მას, მართლაც, არა სცოდნია ზოგი წესი და კანონი ძველის ხელის კითხვისა. განუმარტოთ ჩვენი სიტყვა.

შეცდომათა შორის, ჩვენს წერილში, აღვნიშნეთ ერთი სიტყვა, რომელიც დედანში ვიდრემდის-ად სწერია და ბ. გადმომწერს-კი იგივე სიტყვა ფარვიდეს-ად გადმოუწერია. პასუხში იგი ამას ასე განმარტავს: „დედანში ეს სიტყვა შემოკლებით არის დაწერილი და შეგვიძლია ვრს-ად მივიღოთ და შეგვიძლია ფრს. პირველ შემთხვევაში უნდა წავიკითხოთ ჰიდრემდის ისე, როგორც ჯანაშვილი კითხულობს, მეორე შემთხვევაში ფარჯიდეს ისე, როგორც მე ვკითხულობ“ (იხ. „ივერია“ № 138).

უკაცრავად. თუნდაც დედანში მართლაც წერებულიყო „ვრს“, როგორც მოკამათე ამტკიცებს, მაინც ჯანაშვილი ქარაგმას ვრს ჰიდრემდის-ად არ წაიკითხავდა. არ წაიკითხავდა იმიტომ, რომ ქარაგმიდამ ვრს მუდამ გამოვა ანუ ვარისა, ანუ ვაროს, ვერას, ვირს, ვერს და არას დროს ჰიდრემდის; აგრეთვე თუნდაც ყოფილიყო ფრს, მაინც ფარჯიდეს-ი არასგზით არ გამოვიდოდა, არამედ ფურს, ფერს, ფარას, ფარს, ფაროს და სხვ. დედანში სწერია ჯდს და ეს კი მუდამ იკითხება ჰიდრემდის-ად. თუ აქ ვ-ს მაგიერ მართლაც ყოფილიყო ფე, მაშინაც ფდს-საგან ფარჯიდეს-ი კი არ გამოვიდოდა, არამედ ფრიადს, ფედოს, ფიდოს, ფუდას და სხ. სიტყვა ფარვიდეს-ი კი ქარაგმით ასე დაიწერება: ფარჯდს, ან ფარჯდს და ან ფარჯდეს.

ახლა იკითხოს კაცმა: ბ. მოკამათეს რათ უნებებია დედნის ჯღს შეცვლა ჯრს-ით? მაგრამ ამას ნუ იკითხავთ. მოპასუხეს ამ გვარ გრეხთა და გრაგნილთა შემწეობით ჰსურვებია არა ჭეშმარიტების აღდგენა და მისმიერ გამოცემულ წიგნების სახელის დაცვა, არამედ დამტკიცება, რომ ჯანაშვილი თავისის „ბოროტის განზრახვითა“ და „მოსამზადებელ კლასელის სიბრძნით“ თვით მზესაც-კი ლაფს შესტყორცნისო. მოკამათეს პასუხს „ივერიაში“ უჭერია სწორედ რვა სვეტი და ამ რვა სვეტთაგან საკამათო საგანზედ ლაპარაკობს მხოლოდ ერთში და დანარჩენში-კი ამტკიცებს, როგორი ბოროტია ჯანაშვილი, როგორი დაღრეჯა სცოდნია, რა შურიტა და მტრობით უყურებს ბ. მოკამათეს წარმატებას სამეცნიერო სარბიელზე, რა მკვიდრი ჯადოს წრე არტყია ამ საცოდავ კაცს, რომელიც ამ წრიდამ ველარ გამოსულა, ასე რომ ჯანაშვილი ჯანაშვილად დარჩება აწ და უკუნისამდეო და სხ. და სხ.

ვსთქვათ, რომ ყოველივე ჩამოთვლილი მარგალიტები თვით მზეზედაც უნათლესი ჭეშმარიტებაა. განა ყოველივე ეს ოდნავ მაინც შეეხება საკამათო საგანს? განა საბაასო საგანს ოდნავ მაინც ძრას აქნევენებს? სარომელო ანუ გამოსარკვევი საკითხი დღეს ვილაც გლახაკი ჯანაშვილი და იმისი ბიბლიოგრაფიულ-პოპულიარული ნაცოდლილარ ნაჯღაბნი-კი არ არის, არამედ იგი სანუკარი ამბავია ყველა ქართველისათვის, თუ როგორ არის გამოცემული მე-IX—

X საუკუნის საეროვნო ძეგლი. მე ვსთქვი, ეს ძეგლი ღირსეულად არ არის გამოცემული, არამედ მრავალის შეცდომებითაო. აქ აშკარაა, მოპასუხეს ან უნდა უარეყო ჩვენი სიტყვა, ან თვითონვე შეესწორებინა ის შეცდომები, რომელთა გამო იგი საეროვნო ძეგლი სრულად დამახინჯებულია და გარყვნილი. მაგრამ, ვიმეორებ, მოპასუხე ასე არ მოიქცა. სულ 4—5 შეცდომა მომსვლიაო, ასე ბრძანა და მერე მოპყვა და ჯანაშვილის უღირსებათა ჩამოთვლას მონდომა თვისი გრძელი წერილის $\frac{7}{8}$ -დი, რომ მკითხველისათვის გზა-კვალი დაეხანა და ყურადღება სხვა, უმნიშვნელო, საგნისათვის მიეპყრობინა.

მესამე თუ მეოთხე გზობის იბეჭდება „დროებასა“ და „ივერიაში“ ჩვენი ПОСЛУЖНОЙ СПИСОКЪ-ი. ამ სპისოკში დაცინვით ჩამოთვლილია ყველაფერი: ჯანაშვილი აკადემიის პრეზიდენტი, ბულვარის მცვეთელია, ბოროტია, შურიანია, პირველი საუკუნის ძეგლს მე-XVIII-სად სთვლის და მე-XVIII-ისას I-ისად, დაღრეჯა იცის, უშიშრად უჯავრდება მთელს კრებულს საზოგადოებისას*), არშინის სიგრძე ასოებს, მზის სიბრწყინვალით გაშუქიანებულებს, ვერ არჩევს, ჯერ იძახის უკეთესი წამბითხველთაგანაა და მერე უმცარიაო, ერთის სიტყვით—ჯანაშვილი დღემდის ჯა-

*) ეს ფრაზა მოკამათეს არ ეკუთვნის. აქ, სხვისა-მიერ ჩაძახილი, ამოძახილია. ამ ცილის წამებასა და კიყინხედ მოვილაპარაკებთ შემდეგში, ოდესმე.

ნაშვილზედ მაღლა ვერ აიწიაო და, თუ რამ საყურად-
ღებო კითხვა აღიძრა ჩვენს ისტორიაში, ჯანაშვილი
ალარავის აღარ ახსოვსო და სხვ. მაგრამ ეს რაა?
ერთმა опровергатель-მა არა თუ ჩვენ, ჩვენი ცოლ-
შვილიც-კი გაურია თავის პოლემიკაში და დაცინ-
ვით მოიხსენია (იხ. „ივერია“ 1887 წ. № 241,
243).

მუდამ საზიზღრად მიგვაჩნდა და მიგვაჩნია კა-
ცის კერძო ცხოვრებაში შესვლა და იქ ხელის თა-
თური. ვინ რას აქნევს თუ პეტრე ანუ პავლე ღღეში
რამდენჯერ გაივლ-გამოივლის ბულვარსა თუ ბაღში.
ბარემ ისიც სთქვით, თუ ვინ რასა სჭამ-სვამს, კვი-
რაში რამდენჯერ იცვლის პერანგს და სხ. ვამბობ, ეს
და სხვაც ამისთანა ვისთვის რა საჭიროა. საზოგადო
ასპარეზზე გამოსული კაცი ფასდება მარტო იმით,
რასაც იგი, თვისის შეძლებისა და ძალ-ღონისა და-
გვარად, შესძენს საერთო სალაროს. საწყაო ეს შე-
ნაძენია და ამ შენაძენის ავ-კარგიანობაზე ლაპარაკი
ყველას შეუძლიან თამამად და აშკარად.

მიხედვისამებრ ამგვარ თვალსაზრისისა შესახებ
საზოგადო მუშაკისა, რა გინდ იგი მუშაკი სუსტი და
მცონარე იყოს, არავის ნება არა აქვს მისი ნა-
მუშაკარი აბუჩად აიგდოს მსოფლოდ მისის ცხოვრების
წვრილმანობის აღნუსხვით. რაკი იგი გამოდის სა-
ზოგადო ასპარეზზედ სამოქმედოდ, ამ მოქმედებისა
და ნამოქმედარისა დაგვარად უნდა კიდევ დაფასდეს.
ამიტომაც, რა-კი ჩვენი ПОСЛУЖНОЙ СПИСОКЪ-

ის დამბეჭდავები არას დროს არ გასცილდნენ ჩვენ-
ცხოვრების კერძობის ჩამოთვლას და ჩვენი სულ-
გულის ვითარების ჩხრეკას, ვიმეორებ, ამიტომაც
არც ერთს პასუხი არ გავეცით და სულ ყველაფერი
დავიდუმეთ. მართლაც, ძალიანაც რომ გინდოდეს,
ძნელია ვისმე დაუმტკიცო, რომ არც შურიანი ხარ,
არც ბოროტი, არც ავი.

დღესაც, როგორც კვლავ, სრულიად დავიდუ-
მებდი და ჩაილოულის წყალს გავატანდი ჩემი მოკა-
მათის წერილის ამ ПОСЛУЖНОЙ СПИСОКЪ-ს, თუ ბ.
მოკამათეს თვითონვე არ მოეცა ჩვენთვის კაჟის-
მსგავსნი გრეხნი, რომელთა შემწეობით ორიოდ სი-
ტყუას მაინც ვიტყვი ჩვენი თავის დასაცვადა და
გასამართლებლად.

თუნდ მოვიყვანოთ მოწმად წევრნი იმ საპატიო.
კრებულისა, რომლის თითოეულ წარმომადგენელს,
ვითომ, ჩვენ დავლრეჯოდით, არა, თქვენი ჭირიმეთ,
მე ამომირჩიეთ მდივნადო და ვათქმევინოთ, როდის
ვის დაველრიჯეთ, არა თუ დაველრიჯეთ, არამედ ვინ-
როდის თჯაღითაც-კი ვნახეთ, გარდა მოპასუხისა და
ორ სხვა წევრისა, რომელნიც (ეს სამნი) ჩვენი ამორ-
ჩევის ორი წუთის წინაჲ შემთხვევით შეგვხდნენ ბან-
კის დარბაზში. წერა-კითხვის გამგეობას სულ ორის.
სიტყვით მივმართეთ: „უკეთუ შესაძლებელად სცნოთ,
გთხოვთ, მე გამამწესოთ მდივნადა“. თუ ამის მე-
ტი ვისთვისმე რამ გვითქვამ, არა თუ მარტო ვე-

მუდარები, არამედ მოვითხოვ, გამოაცხადოს *). ძნელია იმგვარ წკაცთან საქმის დაქვრა, რომელიც ამისთანა ქვენა და უკადრისს რამეებს ეპოტინება თავის-თავის გასამართლებლად და თავის მიერ გარყვნილ და დამახინჯებულ საეროვნო ძეგლის სახელის დასაცვადად.

ან მოვილოთ კიდევ ის მაგალითი, რომ შარშან ვილაკასთვის უკეთესი წამკითხველთაგანია გვი-თქვამ და დღეს, ვითომ, ამის წინააღმდეგს ვამბობთ. ბ. მოპასუხეს ვერ გაუგია, რომ უკეთესი წამკითხველ-თაგანი ჯერ კიდევ იმას არა ნიშნავს, რომ იგი შეუმცდარია ყველაფერშიო. შეიძლება იყოს სულ ხუთი, ჩათლახი აბა რა საკადრისია, უხეირო მკითხველი ძველი ხელისა, ხოლო ამ ხუთში ერთი დანარჩენებზე უკეთესად ჰკითხულობდეს და ამ უკეთესს დიდი შეცდომები მოუვიდეს რომელიმე წიგნის გადმოწერის დროს. აქ საკითხინებელი რა არის, ან გაუგებარი. ესევე გარემოება, რომ შარშან მომიწონია მოპასუხის კითხვა და მიქია იგი, აგრეთვე ამტკიცებს იმას, რომ შური და მტრობა შორს არის ჩვენგან, რომ ჩვენც, საცა საქიროა და ღირს, შეგვძლებია კაცის დაფასება და მოწონება. სიამაყე და მტრობა რომ გამეფებულიყო ჩვენ სულ-გულში, რაღად ვიკადრებდი

*) როგორ მოულოდნელად მოხდა ჯანაშვილის მდივნად არჩევა, ეკითხოს გამგეობის წევრს პატივცემულ გ. ნ. იოსელიანს.

და რაღად მივიტანდი მოკამათესთან საინჟინერდგან ჩამოტანილ ძნელად წასაკითხავ წარწერას და რაღად ვეტყოდი, აბა თქვენ ამას როგორ წაიკითხავთო.

ახალ ПОСЛУЖНОЙ СПИСОКЪ-ის დანარჩენ ნაწილებს უყურადღებოდ ვსტოვებ, რადგან იგი, ჩვენ დაუმტკიცებლადაც, გაბერილი და უმეცართაგან ტაშის დასამსახურებლად დაწერილი ტყუილებია. მე-XVIII საუკუნის ძეგლს 1-სად, რაღა თქმა უნდა, ვერ დავსახავდი, რადგან დიდი ხანია ცნობილი, რომ ქართველების ქორონიკონიანი ნაწერი მე-VII—VIII საუკუნეზედ აღრე აღარ უწევს. თუ მაინცა და მაინც ამისთანა შეცდომას მიიქნებს ბ. მოკამათე, დიდ სიბრიყვედ და დიდ უმეტრებად ჩავითვლი და კაი მადლობასაც გადავუხადი გაფრთხილებისათვის. მაგრამ ამას, რასაკვირველია, ვერ მიჩვენებს და ვერც დამიმტკიცებს. ეს იმ სიგრძეზედ გაჭიმული ტყუილია, ვითარცა წერილი და გათხუპნული ასოების ნახევარ ალაბის სიგრძედ დასახვა და მერე კიჟინი, რომ ასეთი დევი ასოებიც, რომელსაც მოსამზადებელი კლასელიც-კი ჩააბუღებულა, ჯანაშვილს ვერ ამოუკითხავსო. ის-კი ავიწყდება მოპასუხეს, რომ ჩვენი წერილი იყო დაბეჭდილი გაზეთში და სრულიად არა ჰქონდა სამეცნიერო ხასიათი. გაზეთში ბევრი წყალწასაღები ამბები იბეჭდება. გაზეთი სწრაფ მუშაობას ითხოვს და ამ გვარ ხასიათისა გამო ამ გვარს გამოცემაში, ხშირად, ნაწერი ირევა და მახინჯდება. არა ერთხელ ყოფილა მაგალითი,

რომ ინგილოს მაგიერ გაზეთში ინგლისელი დაბეჭდილა თვით ჩვენსავე წერილებში, ან 90,000 მაგიერ 80,000 და სხ. თუ არა გჯერათ ჩვენი ნათქვამი, თუნდ აიღეთ ივერიის ის №-რი, რომელშიაც აგრე სასტიკად გვირისხდებით და ჰავლაბრულ ლექსებით გვაძკობთ. ამ თქვენ წერილში სწორედ-ის მაგიერ დაბეჭდილია სტორედ, ვახტანგის მაგიერ ვიხტანგ, ჯანაშვილის მაგიერ ჯანიშვილი, წარწერანის მაგიერ წარწარნი, ანნას მაგიერ ანნანა და სხ.

ან აიღეთ პაწიკელა თქვენი წერილი 1890 წ. ივერიის № 29-ში „აღწერა წერა-კითხვის ბიბლიოთეკის ხელნაწერებისა“, რომელშიაც, დედანთან შედარებით, 60-მდე შეცდომაა. მაგალითებრ: ლოცვა საოხართა სიზმართა (დედანშია: საოცართა), დასაბამითგანნი იყვნეს (დედანში: დასაბამითგანნი წკლნი იყვნეს), ქორონიკონსა სუბ (სად გინახავთ ასრეთი ქორონიკონი: ს=200, უ=400, ბ=2. რა გამოვიდა? დედანში-კია ს უ ბ, რომელიც შეადგენს 292 წელს), იკლებენ ლამენი (დედანშია: იწყობენ), ანაკრები ზ (დედანშია: ანაკრები ლ), გულმცხარე (დენანშია: გულმწუხარე) და სხ. რომელი ერთი ჩამოეთვალოთ. ამისთანა მასალას განა დაერქმის იგეთი დიდი სახელი, ვითარცა „აღწერა წერა-კითხვის ბიბლიოთეკის ხელნაწერებისა“.

ანუკა ბატონიშვილის მზითვის წიგნი რომ დავბეჭდეთ, ჩვენ მაშინათვე შევნიშნეთ ზოგი-ერთი კორექტურული შეცდომა და, რადგან ცალკე დაბეჭდვა

გვსურდა, ამიტომ აღარ გავასწორეთ გაზეთის ნაბეჭ-
დი. მზითვის წიგნი დაწერილია უქარამოთ, მხედ-
რულის ხელით და, როგორც თქვენ ბრძანებთ, აღ-
ლის სიგრძე ასოებით. მაშასადამე, თქვენ რომ ბევ-
რიც იფიცოთ, მაინც არავინ დაიჯერებს, რომ გარ-
კვეული ხელი ჩვენ ვერ გაგვეჩიოს და ამის გამო
მზითვის წიგნის ტექსტში შეცდომები შეპარულიყოს.
მზითვის წიგნის ბეჭდვის დროს ჩვენი მიზანი ის-კი
არ იყო, რომ გამოვკიდებოდით ტექსტის აღდგენას,
არამედ უფრო ამ წიგნში მოხსენებულ ზოგიერთ
პირთა გაცნობა მკითხველთათვის. ტექსტის მეცნიე-
რულად შესწავლა და გამოკემა რომ გვდომებოდა,
მაშინ ჩვენ ასრე მოვიქცეოდით უსათუოდ. მოვი-
წვევდი დ. ბაქრაძეს, რომელმაც ეს წიგნი მხოლოდ
ერთის დღით გვათხოვა, ან შარშანდელ უკეთეს
წამკითხველთაგანს, ან გ. წერეთელს, ან თ. ჟორდა-
ნიას, გიგა ყიფშიძეს და სხვათა-და-სხვათა, ან და
ესენიც თუ არ მომეშველებოდნენ, სხვა მოსამზადე-
ბელ კლასელს მაინც მოვიწვევდი და ვსთხოვდი გაუ-
გებარ აღგილების ახსნას. ასრე, სხვების დახმარებით,
რომ აღვადგენდი დედნის ტექსტს, შემდეგ წერა-კ.
გამგეობას ვსთხოვდი თითო გროშობით შეგროვილ
ფულს აღდგენილ და გაპატიოსნებულ მზითვის წიგ-
ნის დასაბეჭდად. თუ-კი სხვების დახმარებითაც
ტექსტს მაინცა და მაინც ვერ აღვადგენდი, მაშინ,
რალა თქმა უნდა, სრულიად ხელს ავიღებდი ამ წიგ-
ნის რედაქტორობისაგან და აღარც დავბეჭდავდი,

რომ, ერთი მეცნიერისავით, საზოგადოება შეცდო-
მაში არ შაგვეყვანა და მოციქულები მეტოქელებად
არ წაგვეკითხებინა, ან საწნებელი საწნებეთათსად,
ან პირველი პირიციუად თუ ტირაციუად, ან მქადაგე-
ბელნო სამქადაგებელისა-დ და სხ.

ვიმეორებ, წყალ-წასალები ამბები არ შეედრება
იმას, რასაც ჰქვიან „მე-IX—X საუკუნის ისტორია“
და მისი ტექსტის მართლად, სისწორით და უცვლე-
ლად გადმოწერა და გამოქვეყნება. აკი მიტომაც,
რომ ჯანაშვილი მარტო წყალ-წასალებ ამბებით ერთო-
ბა, „როდესაც საყურადღებო რამე კითხვა იქნება
ისტორიის თუ არხელოგიის შესახებ, მაშინ ჯანა-
შვილი აღარავის აღარ ახსოვს“ და მოკამათეს მიან-
დობენ ხოლმე იმისთანა პირველ ხარისხოვან ძეგლის
გამოქვეყნებას, როგორიც არის შატბერდის კრებუ-
ლი. ნუ თუ ეს ძეგლი, იქ მაინც, საცა ცხადად და
მარგალიტებივით სხედს ასოები, არ უნდა დაცუ-
ლიყო, მიქელისა არ იყო, სისწორითა ნიშნისაჲთა?
ნუ თუ აქ მკოდნე კაცი, რომელსაც მიჰმართავენ
ხოლმე გაჭირების დღეს, ქორონიკონს ქუ (5500 წ-
ქრისტემდე) წაიკითხავდა კრ-დ (5100 წ.) და მერე
წინასიტყვაობაში, თავისივე შეცდომისაგამო, უმე-
ცრებას შესწამებდა და გაუწყრებოდა დედნის ავ-
ტორს! ან გამოსტოვებდა ცხადად და ნათლად და-
წერილ მრავალ სიტყვა-ფრაზას, დააკლებდა ანუ
შესცვლიდა ასოებს და მერე ამისთანა ადგილებს
примѣчаніе-ბს გაუკეთებდა და მოსთქვამდა: ჰაჲ,

ხალხნო, კაცნო, აქ ქართლის ცხოვრება, თუ სხვა-
ვარიანტი, ამა და ამ სიტყვას, თუ ფრაზას, თუ ასოს,
უმატებსო, ე. ი. იმასვე, რაც ამ მეცნიერ კაცს თვი-
თონვე დაუკლია და შეუცვლია! და ყველა ამის შემ-
დეგ ამისთანა კაცი თავის წინასიტყვაობაში კიდევ
დაიკვებებდა, არა ერთგან, არამედ მრავალგან, ვი-
თარმედ „მართლ წერა დედნისა სასტიკად არის.
დაცულიო“.

კიდევ ვიმეორებთ, პირველ წერილში (საყურა-
დღეზო საგანი) ჩვენი მიზანი იყო გამოგვეწვია თვი-
თონვე აღმადგენელი, რათა მას საკუთარის ხელით-
აღენიშნა მის მიერვე დაკლებული და მის მიერვე
არეული ადგილები ტექსტისა. რახან მან ეს არ-
ისურვა და სიტყვა ბანზედ ააგდო და ჩვენ პი-
რადლობას მოახმარა მთელი თვისი მჭევრმეტყველო-
ბა, ამიტომაც იძულებული ვარ მევე ვიტვირთო ეს
ძნელი და თავსატეხი საქმე. ვიტვირთო იმიტომ-კი-
არა, რომ, მართლაც, ბოროტი რამ განზრახვა მქონ-
დეს, არამედ იმიტომ, რომ ყოველ მამულიშვილი-
სათვის და ყოველი კაცისათვის, საზოგადოდ, სანუ-
კარია ხელთ-იქონიოს შეუბღალავი და შეუმწიკლე-
ლი ნაჭირნახულევი თვისთა ნეტარ-ხსენებულ მამა-
პაპატა, მეტადრე იმისთანა ნაჭირნახულევი, რო-
მელიც მკვდრეთით აღადგენს ქართველთა ერის სა-
ხელ-გატეხილ დიდ მათიანეს.

აი ამიტომაც, პირველ წერილში ჩვენ შევნიშნეთ,
რომ არათუ მართო მოქცევაჲ ქართლისაჲ-ის აღმოჩენა-

თვალსაჩინო მოვლენაა, არამედ თვით ის ამბავიც, რომ მე-IX—X საუკუნეში ქართულს ენაზე ყოფილა შედგენილი სისტემატიური ქრისტომატია, აწ შატბერდის კრებულად წოდებულიო.

ამაზედ ბ. მოკამათემ დაგვცინა: „საწყალი შატბერდის კრებული! რა ნახა ამ კრებულში ისეთი, რომ ასე გაკადნიერდა ჯანაშვილი? ან რა ახალი აზრია, რომ ბერძნული ანბანი ფინიკიურიდამ გადმოიღესო“. როგორა ვსთქვათ, რომ ამას მოკამათე გულწრფელად ამბობს და ასრე ამცირებს კრებულის მნიშვნელობას. არა. კრებულის დიდი მნიშვნელობა მოკამათემ, თუმცა აგი არ წაუკითხავს მას, მაინც გაგონითაც კარგა იცის, მაგრამ აქაც ჭეშმარიტებას ჰგრებს მხოლოდ თავის თავის გასამართლებლად და თავის უღირს მობაასეს დასამცირებლად.

რალა თქმა უნდა, ხსენებული ხელნაწერი ბრწყინვალე ცისკარია ჩვენს, აქამომდე ბინდით მოცულს, არე მარეზედ. იგი აშკარა და შეურყეველი პასუხია იმისთანა პირთათვის, ვითარნიც იყვნენ ანუ არიან: სენკოვსკი, სმირნოვი, ბრანბეუსი, შავროვი და მრ. სხვანი, რომელნიც, გუშინ თუ გუშინწინ, ამტკიცებდნენ, რომ ქართველნი მე XI—XII საუკუნემდე არცკი არსებობდნენო, რომ ამ ერს არაფერი საბუთი არ დაუტოვებია იმისი, თუ იგი მეთე საუკუნეზედაც აღრე არსებულაო. ეს ქართველი ერი უნიქო, სწავლისა და ხელოვნების შეუფერებელ-შეუთვისებელი ერიაო; მათი ისტორია იხანხლება

მარტო მე XVIII საუკუნეშიო; ან და: ქართველს არცკი ჰქონია უნარი საკუთარი ეჭვის ისტორიის შედგენისაო და იგი მათთვის დაუწერია სომხის უმეცარ ბერსაო (პატკანოვი) და სხ.-და-სხ.

დღეს-კი ვხედავთ, რომ ქართველი კაცი, მართლაც, არც უნიჭო ყოფილა, არც თავისი ისტორიის უმეცარი და არც სწავლა-განათლების მოძულე. მისთვის ფრიად საჭირო ყოფილა ის ამბავი, თუ როგორ იწარმოვა ფინიკიურმა ანბანმა, თუ რა მნიშვნელობა აქვს მკურნალობას ცხოვრებაში *), თუ რა გვარია ან სად იპოება ძვირფასი ქვები, ან რა ზნე-ხასიათისანი არიან ფრინველნი და მხეცნი, თუ რა ზიქნი აქვს ადამიანს, ან რა არის აღთქმული ერის ისტორია, აგრეთვე ისტორია სპარსთა, პტოლომეთა, რომაელთა, ან რას მოგვასწავებს მეფე დავითის მიერ დაწერილი საგალობლები. და ასრე სხვა წერილებიც. მოკამათე ყველა ამას ეძახის უმნიშვნელობას და გვიკიჟინებს „აქ რა არის, რომ ცნობილი არ იყოსო“. კითხვა ის-კი არ არის, რაც დღეს ცნობილია, არამედ ის გარემოება, რომ თვით მეათე საუკუნეშივე ჩვენებს ჰქონიათ სამეცნიერო ტრაქტატები სხვა-და-სხვა საყურადღებო საგნებზე, რასაკვირველია, შესაფერად მაშინდელ დრო-ჟამისა. ერთის სიტყვით, დიდ მნი-

*) ამ სამკურნალო ტრაქტატს, „შატბერდის“ სამეცნიერო ქრისტომატიიდან ამოღებულს, ამ წიგნის ბოლოში ვხეკდავთ, სახელწოდებით „მწერლობა მე IX-X საუკუნისა“ და აგრეთვე ი. ჰიდგანიე ამოღებულს „სასწავლო სახელმძღვანელოსაც“.

შენელობიანად იმიტომ-კი არა ვსთვლით ხსენებულ კრებულს, რომ მასში მოყვანილი ყველა წერილები მართლაც უცხო და უცნობი იყოს, არამედ იმიტომ, რომ ყველა იგინი დაწერილნი, ანუ განმარტებულნი, ანუ თარგმნილნი არიან მე IX-X საუკუნეში „ენითა ქართულითაჲთა“. იგი კრებული აშკარად გვიმტკიცებს, რა მდინარი, ძლიერი და განვითარებული ყოფილა ჩვენი დედა-ენა მეთე საუკუნეშივე. აგრეთვე გვიმტკიცებს იმასაც, რომ ის ერი, რომელსაც ულაპარაკნია და უწერია „ენითა ქართულითაჲთა“, მე IX-X საუკუნეზედაც აღრე ყოფილა ერი კულტურული და აღრევე ამ დროისა თვისი ენა დაუმუშავებია მიხედვისამებრ ძველი დროის კულტურა-ცივილიზაციისა და მეცნიერება-ღვთისმეტყველებისა.

ასრე განსკვრეტს ჩვენი თვალ-საზრისი ამ მოვლენას და ამიტომაც შესანიშნავ ძეგლად ჰხადის შატბერდის კრებულს.

არც საკაცებრიო, საზოგადო, მნიშვნელობას არის მოკლებული იგი კრებული, როგორც ეს ჰგონია ჩვენს მოკამათეს. მრავალ მაგალითთაგან დღეს მხოლოდ ერთს დავასახელებ.

კრებულში რამდენიმე ალაგას ტექსტში შეგვხვდება სიტყვა „კაკასია“. მეცნიერებაში მტკიცედ იყო დამყარებული ესრეთი აზრი, რომ, ვითომ, ეს სიტყვა (კაკასია) ადგილობრივმა ერმა არ იცოდა მე XVIII საუკუნემდე და დღეს კაკასიად წოდებულ ქვეყანას ამ დრომდე არასოდეს არ იხსენიებ-

დნენ ამ სახელითაო. „ქართლოსის ძმა კავკაზოსი დასახლდა ჩრდილო კავკასიაში“ არავის ზღაპრადაც არა ჰყოფნიდა. და ამტკიცებდნენ, რომ ეს სიტყვა გარედან არის შემოტანილი და ვახტანგის მიერ ქართლის ცხოვრებაში ჩაკერებულიო (Устарѣ, Древ. сказ. о Кавк.). ეხლა-კი ჩვენი კრებული არა თუ არღვევს ამ აზრს, არამედ თვით საქართველოს უწოდს კავკასიად, ანუ, უკეთ ვსთქვათ, კავკასიას უწოდს საქართველოდ.

„ვნებანი იგი ქართლისანი, მატურნი კერპნი ცეცხლითა დაწუნენ და ნაცარი მათი შეასუ მათ ვინ მათ ეგლოვდის და ესე ამცენ შვილთა შენთა, რამეთუ მე ვიცი იგი მწრათულ კავკასიათა შინა ვერ დაილევინ“ . სხვა ადგილას კავკასიას იწოდება ჩრდილოდ და ჩრდილო-კი საქართველოდ. „მოხედა ღმერთმან წყალობითა ქვეყანასა ამას დავიწყებულსა (ლაპარაკია წმ. ნინოს შემოსლვაზე ქართლს) ჩრდილოდ-სასა კავკასიათა“ . „სადაჲ არს ჩრდილოდ იგი ქუეყანაჲ ანუ სადაჲ არს სამოსელი იგი ოფლისა ჩუენისა“ ... სამოსელსა მისსა ზედა წილ-ითხინეს და წილით ჰხულა ჩრდილოთა-მცსკეთელთა კუართი იგი ოფლისა იკსოჲსი“ . ამ ქვეყანას ჩრდილოდ სამართლიანად ერქუა, ვინაიღგან „მთანი დაეფარნეს ნისლსა და ველნი არმურსა ცთომისა და უმეცრებისასა. და იყო ქუეყანაჲ ესე ჩრდილო მზისაგან სიმართლისა ძისა ღუთისა მოხილვისათჳს და ცნობისა. ვითარცა სახელი ერქუა სამართლად ჩრდილოდ“ ,

ბმ საყურადღებო ამბავს მხარს აძლევს აგრეთვე მოწმობა ისტორიკოსის სუმბატისა, რომლის ნაწერი თავდება ბაგრატ მე IV-ის (1027-1072) ამბების თხრობით. ეს მე XI საუკუნისა, თუ ამაზე ადრე დროის ისტორიკოსი სწერს: *) „გარდაიცვალა: ესე: გურგენ: მეფეთ მეფე:... ქორონიკონსა: სკს (1008): და დაუტევა: ძე: ესე თჳსი: ბაგრატ: აფხაზთა მეფე: კურატპალატი: დიდი: და ეუფლა: ტაოს: მამულსა თჳსსა: და დაიპყრა: ყოველი: კავკასია: თვთმპყრობლობითა: ჯიქეთიდგან: ვიდრე გორანგეთამდე: ხოლო: ადარბადაგნ: და შარვანი: მოხარკე: ყო: სომხითისა: კელმწიფებითა... მეგობრად: და ერთგულყო: (სპარსნი) სიბრძნითა: და ძლიერებითა: თჳსითა: უფროს: სახლეულთა: თჳსთასა: და რამეთუ: ბერძენთ: მეფესაცა: შიში: აქუნდა: ამის: ყოვლადვე:

სახელმწიფოს ერთობისა და ძლიერებისათვის ამ მეფეს არც თვისნი ნათესავნი შეუწყნარებია:

და ამან: ბაგრატ: კულატპალატმან: მოიყუანა: კლარჯნი: კელმწიფენი: სუმბატ: და: გურგენ: ძენი: ბაგრატ: არტანუჯელისანი: თჳსნი მამის დისწულნი: დარბაზობად: მის წინაშე: ციხესა შინა: თნასკერტისასა: და: მუნ: შინა: შეიპყრნა: იგინი: და აღიხუნა: ქუეყანანი: და ციხენი: მათნი: და იგინი პატიმარყუნა: ციხესა შიგა: თმოგვისასა: და მუნ:...

*) იხ. მარიამ დედოფლის „ქართლის ცხოვრების“ ხელნაწერის 301-302 გვ. ეს წიგნი ეკუთვნის წერა-კ. საზოგად. და აღნიშნულია № 30-ით.

გარდაიცვალა: სუმბატ: არტანუჯელი? ~~ქობინაძე~~
სა: სლა (1011 წ.)*)).

რომ მართლაც ესრეთი ჩვენება და მოწმობა ჩვენი ქრონიკებისა ცარიელი სიტყვა არ არის, სჩანს იმ გარემოებიდამაც, რომ საჩეჩნოში დღესაც არის ეკკლესია, რომლის ქართულ წარწერაში ბაქრაძეს ამოუკითხავს 830 თუ, კარგა აღარ მახსოვს, 930 წელი. ამ წარწერაში იხსენიება აგრეთვე ადგილობრივი ერისთავი.

დიალ, ამ გვარი საინტერესო და დასამწყსელობითნი ცნობანი შეიძლება ამოპკრიბოს კაცმა ჩვენი კრებულიდამ. და ამის შესახებ ჩვენ-კი გვეუბნებიან, რა არის ისეთი ამ კრებულში, რომ დღეს ცნობილი არ იყოსო, რა ახალი აზრიაო, რომ ბერძნული ანბანი ფინიკიურიდამ არის წარმოებულიო და სხ. ვიმეორებთ, ამისთანა ამბებს ჩვენ დიდ მნიშვნელობისად ვსთვლით. სხვებისთვის შეიძლება ყველა ეს და თვით ისეთი წიგნის აღმოჩენა, რომელიც ქრისტომატიურად არის შედგენილი მე IX-X საუკუნეში, სულ მცირე მნიშვნელობისა იყოს. კაცია და გუნება. *De gustibus non disputandum.*

*) თვით მოსე ქორენელი, კალანკანტავწი და სხ. მცხეთას სთვლიან დიდებულ ქალაქად მთელის ჩრდილოეთსა.

II

პირობის სიგელი, შედგენილი და დამტკიცებული მრავალის ბეჭდითა და სასტიკ საფიცრით.—ბერაის ნაშრომი, ორად გახეული.—ნიმუშები ზოგიერთ წაქცეულ და დაძველებულ სიტყვების აღდგენისა.—ძილია, თუ სიფხიზლე.

„სასოგადოდ მართლწერას დედნისა სასტიკად არის დატული“ (წინასიტყვაობა წმ. ნინოს ცხოვრებისა, გვ. II). „აქ და უოკელგან სსკა ამ გვარ შემთსკკაში (დედნის ტექსტის გადმოწერაზედაა ლაპარაკი) კიტაკოთ დედნის მართლწერას („წინასიტ. სამი ისტორიული ხრონიკისა“, გვ. III.). „დედნის მართლწერის დატვა საჭიროთ მიგუანთა (!) მისთვის, რომ ისტორიულ მნიშვნელობასთან ფილოლოგიური მნიშვნელობაც არ დაგვეკარგა ამ საყურადღებო წყაროსი“ (წინასიტყ. გვ. 85).

ამ პირობის სიგელის დამწერისაგან მკითხველს ნება აქვს მართლაც მოითხოვოს ყოველის ჭეშმარიტებითა და სისწორით გადმოწერილი პირი ძველი დედნისა. თუ რაბამ დიდად აფასებს მართლწერის დაცვას დედნის პირის გადმომწერი, ეს სჩანს იქიდგან, რომ იგი თვით უმანკო და მცირე მნიშვნელოვან ასოების დაცვასაც გვპირდება. „პირველ სამ გვერდზე „უე“-ს მაგიერ სიტყვებში ჩუენ, თქუენ და სხვა შეცთომით არის ნახმარი „უს“ (წმ. ნინოს ცხოვ. წინასიტყ., გვ. II). კარგი და პატიოსანი. მაშ სამ

გვერდს ქვემოთ ჩუენ, თქუენ მაინც სისწორით უნდა იყოს დაწერილი.

არც სხვა ასოებს სტოვებს უყურადღებოდ ჩვენ მოკამათე და ტექსტის აღმადგენელი. სუბბატის ისტორია იწყობა სიტყვებით: „ცხოვრება და უწყება“. ტექსტის აღმადგენელი იქვე შენიშნავს, რომ თეიმურაზის ვარიანტში ეს სიტყვები ასრე სწერიაო: „ცხოვრებაჲ და უწყებაჲ“. აგრეთვე, თუ ტექსტში შეხვდა სიტყვა „სადათ“, იქვე დაუყოვნებლივ შენიშნავს: ეს სიტყვა ამა და ამ ვარიანტში ასრე სწერიაო: „სადით“. რალა თქმა უნდა, თუ, ვსთქვათ, ენოქი რომელიმე ვარიანტში ენუქად დაწერილია, არც ამას სტოვებს აღუნიშვნელად. ამგვარად წიგნაკების ფურცლები აღვსილა примѣчаніе-ბით: მოკიდას მაგიერ მიკიდა სწერიაო, ზრამის მაგიერ ზრამ, რობუამის მაგიერ რობოამ, მოსთარის მაგიერ მუსთარ, იოკაკიმის მაგიერ იოაკიმ, გუჯრამის მაგიერ გურამ, კადის მაგიერ კად, კამბეჩინის მაგიერ კამბეჩინი და სხ. აგრეთვე რომელიმე სიტყვა, თუ ტექსტში არ აღმოჩნდა, ან ტექსტში აღმოჩნდა და ვარიანტებში არა, ამასაც იმავე წამს ჩანიშნავს. ამ გვარ примѣчаніе-ბით გაქედლია მოკამათეს მიერ გამოცემულ წიგნების ფურცლები. ხშირად მთელს გვერდზე ორი ან ერთი სტრიქონი ტექსტია და დანარჩენი-კი შენიშვნები.

საზოგადოდ, ბ. მოკამათე არა თუ რომელიმე სიტყვის შეცვლას ან გამოტოვებას, არამედ გინდ

ერთი ასოს მეორეთი შეცვლასაც დიდ და შეუნდობელ ცოდვად სთვლის. ამ გვარ შემცვლელებს, გინდ მათ ეცხოვროთ მეათე საუკუნეში, უმეცრებადა და ტექსტის გამრყენლებად ჰხადის. აქ, რაღა ბაასი უნდა, რომ მოკამათეს პირით, ამ შემთხვევაში, თვით ქეშმარიტება და მეცნიერება ლაღადებს. მართლაც, ერუშეთის მაგიერ, რომ ერუბეთი წაიკითხო, ან იჰნისის მაგიერ იანკასი, ან სოცარის მაგიერ სოლსარი, ან მოციქულის მაგიერ მეტოქელი, ან ჰირკელის მაგიერ ჰირიცკა და სხვაც ამ გვარად, -ეს ვისთვის რა მოსაწონია და რაღა მეცნიერულია.

„ხუცურში ძრიელ წააგავთ ერთი ერთმანეთს ასონი ბ და შ, ა და ძ, ხ და ტ, გ და რ“ (წინასიტყ. გვ. 106). ამისთვისაო უმეტეს კაცებს მაგიერად ჯუანშერისა, არშაკისა, შაბურისა და სხ. წაუკითხავიო: ჯუანბერ, არბაკ, ბაბურ, ან და მაგიერად სიტყვებისა: დაძ, რაძ, ვაძ—დაა, რაა, ვაა და სხ. (იქვე).

ამიტომაცა: „ქართლის ცხოვრებიდგან (?) აღდგენა სუმბატის ისტორიისა და მისი ვარიანტათ ხმარება მიუცილებელ საჭიროთ მიგვაჩთა (?), რადგანაც მარიამ დედოფლის ვარიანტის ტექსტი გარყვნილია უმეტარის გადამწერისაგან. ის შეცთომები, რომელნიც წარმოსდგებიან ხუცური ასოების ერთი ერთმანეთის მსგავსებით და პატივ ქვეშ მყოფი სიტყვების უკიდო კითხვით, ხშირია მარიამის ვარიანტში. ამას გარდა მარიამის ვარიანტში აქ იქ გამოშვე-

ბულია ზოგიერთი ფრაზები და სიტყვები, რომელთა გამოშვებით ტექსტი გაუგებარი ხდება“. (გამოწერილია სიტყვა-სიტყვით. იხ. „სამი ისტორიული ხრონიკის“ წინასიტყ. გვ. 106-107).

აკი ზემოთ ვსთქვი, რომ მოკამათეს პირით თვით მეცნიერება ლაღადებსო. განსვენებული დ. ბაქრაძეც ამავე სიტყვებით: უმკლარი, გამიყენელი, გაუგებარი და სხ. იხსენიებს იმ უწინდელ უვიც მწერლებს, სწორედ იმავე შეცთომებისათვის, რომლებსაც ჩამოსთვლის ჩვენი მოკამათე (იხ. „პატკანოვი და ქართლისცხოვრება“).

ახლა, ამისთანა პროგრამითა და ფარ-ხმლით აღჭურვილ კაცს, ვნახოთ, თვითონ როგორ გადმოუწერია ტექსტი. გავყვეთ კვალ და კვალ და დაეთვალოთ: რამდენი ასო შეუცვლია და რამდენი ასო გამოუტოვებია, რამდენი სიტყვა შეუცვლია და რამდენი სიტყვა გამოუტოვებია, რამდენი ფრაზა შეუცვლია და რამდენი ფრაზა გამოუტოვებია, რამდენი ჰეროდი, თვალ-ნათლად დაწერილი, ვერც-კი შეუნიშნავს, რამდენი, არა თუ საფილოლოგიო, არამედ საგრამატიკო, ბორძიკი მოსვლია და სხ.

აქ უწინარეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ შემდეგი. „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ ქრისტომატიაში ერთს განუყოფელ მოთხრობას წარმოადგენს. ქრისტომატიის შემადგენელს მოჰყავს ჯერ „საზოგადო მიმოხილვა“ საქართველოს ისტორიისა არამიდგან მე V-IV საუკ. ქარ. წინ ვიდრე აშოტ კურატპალატის-

(786-826) ძმის გვარამის დრომდე. ეს შეადგენს I თავს ქართლის მოქცევისას. შემდეგ ამისა მოჰყვება აგრეთვე მცირე „შესავალი“ წმ. ნინოს ისტორიისა და ამას-კი მიჰყვება თვით „ცხოვრება წმ. ნინოსი“. და „წერილი“ და „ანდერძი“ მირიან მეფისა.

ჩვენს მოკამათეს ეს ერთეული ისტორია „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ ორად გაუყვია. „საზოგადო მიმოხილვა“ „სამ ისტორიულ ხრონიკაში“ დაუბეჭდია სახელ წოდებით „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ და დანარჩენი გამოუცია ცალკე და ამ გამოცემაში „შესავალი“ წმ. ნინოს ცხოვრებისა უსახელოდ დარჩენია.

ჩვენის მოსაზრებით-კი დედნის რიგი და დაწყობილობა არ უნდა შეცვლილიყო თუნდ ერთი იოტითაც, რადგან, როგორც ვსთქვი, „საზოგადო მიმოხილვა“, ცალკე დაბეჭდილი, არ არის ისეთი შინაარსისა, რომ მას ეწოდოს მოქცევაჲ ქართლისაჲ. არამედ „საზოგადო მიმოხილვაცა“, „შესავალიცა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრებაც“ ერთი მეორეს ავსებს, ერთი მეორეს ხსნის და ამისგამო, და მხოლოდ ამისგამო, ძველს მწერალსაც თავის მოთხრობისათვის უწოდებია არა სხვა სახელი, არამედ მოქცევაჲ ქართლისაჲ.

ამიტომაც ჩვენც ჯერ პირველად ბ. მოკამათეს მიერ ორად გაყოფილ და ცალკ-ცალკე დაბეჭდილ მოქცევაჲ ქართლისაჲ-დამ და სუმბატისა და მესხურ დავითნის ქრონიკიდამ ამოვიღებთ რაოდენიმე მაგალითს მის მიერ აღდგენილ სიტყვებ-ფრაზებისას

და დანარჩენს მოვიხსენიებთ ცალკე „აღდგენილის
აღდგენას სრულში“, რომ მკითხველს შეეძლოს თა-
ვის ხელთ მყოფი წიგნები შეასწოროს.

ა) მოქცევაჲ ქართლისაჲ

წყალისა (დაბეჭდილის გვ. 18)—წყლისა (დე-
დნის გვ. 438); კტოეთა (19)—კტოეთას (439); ამი-
ერ (26)—იმიერ (441); მიიცვალა (27)—მოიცვალა
(442); მიაბხვა (29)—მიაბთხვა (442); იქაფთგან (31)
—აქაფთგან (443); ამის (33)—მის (444); ეკლესია-
სა (36)—ეკლესიათა (445); რომელნი (38)—რომელ
(446); ჰინდოვის (2)—ჰინდოეთს (448); მიღებად
(4)—მოღებად (448); მისცეს (5)—მოსცეს (450);
მყენა (5)—მყენა (450); ქრისტეს (5)—ქრისტს
(450); დამლუარნა (8)—დამალუარნა (451); ყოველთ
(9)—ყოველი (453); შეიშუნეს (10)—შეიშურვეს
(454); წილი (10)—წილით (454); ჯუარი მე (13)
—მე ჯუარი (456); კელთა (13)—კელსა (456);
ურიცხვ (20)—ერი ურიცხვ (458); ჰრქუა (21)—
მრქუა (459); მიემართს (16)—მივიმართს (462); სმე-
ნით (29)—სმენილი (465); წელნი ქრ (30)—წელ-
ნი ქვ (465); აქუნდეს (30)—უჩნდეს (465); გარდა-
მოვიდა (43)—გარდამოვარდა (474); საკურველი (44)
—საძირკუელი (475); ძალისა (46)—ძალითა (446);
ლოცვიდა (46)—ილოცვიდა (476); მიებარდნა (44)
—მიებლარდნა (578); სამოთხესა (47)—სიმაღლესა
(478); იყო (47)—იწყო (479); ვხედავ (52)—ჰხე-
დავ (481); მიწვენილ (55)—მიფენილ (483); დი-

დებული (60)—დებული (487); რომელი (63)—რომელი (489); ზატიკისა (63)—ზატიკის ზატიკსა (490); ჟამისა (64)—ამისა (490); მოწვევულ (65)—მიწვევულ (491); დღეულითგან (66)—დიღეულითგან (492); სულსა აწ (67)—სულსა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ, აწ (493); ამინ (67) ამენ (493); პირ-იცვა (68)—პირველ (493); მომიშორო (65)—მომიბოძო და სხ.-და-სხ.

კმარა. ბოლომდის კიდევ კარგა მანძილია და მთელს წიგნში-კი სამასზედაც მეტი შეცდომაა (იხ. აღდგენილის აღდგენას სრელში).

ბ) სუმბატის ისტორია.

შვა (დაბეჭდ. გვ. 21)—შუა (დედნის გვ. 294); სხვანი (43)—სხუანი (295); გურამ (44)—გუარამ (295); ციხისა (47)—ციხესა (296); ბართლომე (49)—ბართლომე (296); ვარაზბაქურ (50)—ვარაზბაკურ (296); კელმწიფობასა (56)—კელმწიფობს (298); გარდაიცვალა გურამ მამფალი (58)—გ... გ... მამეფელი (299); შეკრიბა (58)—შეიკრიბა (299); მამფალი (59)—მამეფელი (200); სახლეველთა (66)—სახლეულთა (301); მოუდგა (69)—მიუდგა (301); მზაკუარნი არა მიეშუნეს (71)—მზაკუარნი იგი აზნაურნი არა მიეშურნეს (303); მოსრულ (72)—მისრულ (303); რომელნიმე (73)—რომელნი (303); კურატპალატისანი (73)—კულატპალატისა (303); ქორონიკონსა სიზ (73)—ქ-სა სმზ (303)...

აქაც წერტილი დავსვათ. ამას გარდა კიდევ
ზევრია სხვაც.

გ) მესხური დავითნის ქრონიკა.

იანვარსა (დაბეჟდ. გვ. 81)—ინისსა (დედნ.
გვ. 9); ოდიშის (81)—ოდიშს (9); შახთამაზ (82)—
შათამაზ (9); პატრონმან (82)—ქ: პატრანმან (9);
ღ.-მოყვარულთა (82)—ღ.-მოყვარეთა (10); ოთხ-
შაბათსა ჟამსა (83)—ოთხშაბათსა, პირველსა ჟამსა
(11); უკანდელი (83)—უკანანდელი (11); აღმაღლე-
ბულის (85) აღმატებულისა (12); სასუფეველთასა წმი-
დათასა (65)—სასუფეველსა ცათასა (13); ქორონი-
კონსა სჲა (86)—ქ-სა სჲ (14); მივიდა (87)—მო-
ვიდა (14); აიკიდეს (89)—აჰკიდეს (15); ალაფი,
და (91)—ალაფი გამოვიღეთ და (17); კოკოლა (93)
—კოკოლას (18) იქეთ (95)—აქეთ (18); წავიდა
(96)—წავიდა ბატონი (18); ერუბნელი (98)—ერუ-
შნელი (91); გამოაქცია (99)—გამოიქცა (22); შარ-
მანზე (102)—შარვანზე (22); კარი (107)—კარი
(26).

შეცდომა კიდევ ბლომათ არის (იხ. ქვემოთ).

დ) წინასიტყვაობანი.

კელ-წაყოფ (დაბეჟ. გვ. XI)—კელვჰყოფ *)
(გვ. 576); ვიცნა (XI)—ვცნა (516); სასყიდლათ
(XI)—სასყიდელი; ბრალობად (XI)—ბრალობაჲ

*) კელის წაყოფა მურაბის ქოთანში შეიძლება და კელ-
ყოფა წიგნის წერა-თარგმნასა და კეთილ საქმის კეთებაში.

(516); (საწნეხეფათასა) გვ. XII—საწნელთასა (516); ვითარცა იგი მეტოქელთა (XII)—ვითარცა იგი მოციქულთა (516); გვეედრები სიწმინდესა შენსა (XIII)—ვეედრები... (576); ელოძენოსად (XIII)—ელოძენოსად; ძმაო (XIV)—მამაო; იყო (XIV)—იყოს; უძლოურებითა წმიდათა (CXXVIII)—იძულებითა წმიდათა (7).

სხვაც ბევრია (იხ. ქვემოთ).

ხოლო აქ მოვიყვანოთ აგრეთვე ის პერიოდი, რომლის ქაქანებაც არ არის მოკამათეს წიგნში და რომელსაც იგი ოთხ-ხუთ წინადადებას ეძახის და რომელიც პირველ წერილში ჩვენ, ვითომ, იმიტომ სტრიქონ-სტრიქონად დავბეჭდეთ, რომ ბევრად გვეჩვენებინა და ამიტომ ბოროტი განზრახვა შეგვეწყაშა. დავთვალოთ, თუ მართლაც 4—5 წინადადებაა.

და ნინო შთავიდა კხოეთა	—1
და დადგა კაწარეთს: და	—2
მონათლნა კხოელნი და	
სოჯნი ერთიურთ მათით:	—3—4
და გარდავიდა კახეთა:	—5
და დადგა ქცელ დაბას: და	—6
მოიყვანნა კაცნი მთავ	—7
არნი: და მონათლნა	—8

აქედგან სჩანს, რომ თუნდ გაყოლებით დაგვეწერა, მაინც არა 4—5 წინადადება გამოვიდოდა, არამედ, იმდენივე, რამდენიც სტრიქონია. დალოცვილ ბერაის თითქო წინასწარ უგრძენია, რომ შენი

სტრიქონები და წინადადებანი მეტ-ნაკლები არ იყოს, თორემ ჯანაშვილს მე-XIX საუკუნეში მახეში გააბამენო და ბოროტებას დასწამებენო. დიდება შენდა, უფალო.

ახლა ვიკითხოთ: ეს როგორი სასტიკი დაცვაა დედნის მართლ წერისა? განა ეს 4—5 შეცდომაა? კაცი, რომელიც სხვას უსწორებს: აბრაამი-კი არა, აბრაამი უნდაო, ბ-სი და შ-ს შემრევნელებს არ ინდობს და გამრყვნელებს, უმეცარს, უვიცს ეძახის და ესრეთი კაცი თვითონ რაღასა სჩადის? მომიბოძო-ს მომიშორო-დ სწერა, ერუშნელს ერუბნელად, იძულებითს უძლურებითად, მოციქულებს მეტოქელებად და სხ.

ნეტავი, ეს ძილია, თუ სიფხიზლე. სადღაა მეცნიერებისათვის სასტიკად მართლ-წერის დაცვა? ან სადაური ენა გვესმის? იქნება ქაჯეთსა ვართ? იქნება ხელახლა ბაბილონისებური ენათა შერევნა იწყობა!

მგონი, ამასა ჰქვიან სხვის თვალში წვილსა ჰხედავს და თავის თვალში ღირეს ვერაო. ეჰ, მახლას, რაღა!

III

შატბერდის კრებულის შედარება ვარიანტებთან.—
ქართლის ცხოვრება, საბინინი, მარიამ დედოფლის
ვარიანტი და შატბერდის კრებული ერთს ამბობენ
და მოკამათეს წიგნები-კი სხვას.—ქართლის ცხოვ-
რება და მოკამათე ერთს ამბობენ და შატბერდის კრე-
ბული სხვას.

წინასიტყვაობაში მოკამათე გვპირდება, რომ დე-
დნის ტექსტის აღსადგენად იგი დედანს შეადარებს
:სხვა-და-სხვა ვარიანტებს, ვითარცა: ქართლის ცხოვ-
რება, საბინინის „სამოთხე“, შიო მღვიმის მამათა
:ცხოვრება, მარიამ დედოფლის „ქართლის ცხოვრ-
ება“, რომელშიაც მისი სიტყვით „ზოგი ერთი სი-
ტყუა გარყვნილია უმეტარის გადაშურისაგან“ (გვ. I-XI).
ჰხედავთ, ჩვენი მოკამათე რა სასტიკად ეპყრობა
:ძველ გადმომწერთ მხოლოდ ზოგი ერთი სიტყვე-
ბის გარყვნისათვის. ესეც უნდა დავიხსომოთ ჩვენ.

ახლა ვნახოთ, როგორ შეუდარებია მოკამათეს
:ვარიანტები დედანთან და როგორ აღუდგენია ტე-
ქსტი. ხოლო აქ შევნიშნავ, რომ მე დღეს ხელად
:მაქვს მხოლოდ მარიამ დედოფლის „ქართლის ცხოვ-
რება“, საბინინის „სამოთხე“, დაბეკდილი „ქარ-
თლის ცხოვრება“. აი ამათ შევადაროთ.

მოკამათე	ქართ. ცხოვრება	დედანი
მიღებად	მოღებად	მოღებად
პინალინისასა	პიტალანისასა	პიტალანისასა
ქრისტს	ქრისტეს	ქრისტსს
პატრეარქსა	პატრიაქსა	პატრეაქსა
ყოველთ	ყოველი	ყოველი
ცხოვრებაჲ	ცხოვრებაჲ	ცხოვრებაჲ
შეიშუნეს	შეიშურვეს	შეიშურვეს
ანტაკრად	ანტაკრად	ანტაკრად
წილი	წილითა	წილით
სადაჲ	სადა	სადა
ღუთისა	უფლისა	ოფლისა
სომხითსა	სომხითისა	სომხითისა
კელთა	ხელსა	კელსა
მოგუებსა	მოგება	მოგუებასა
გამოვიდოდა უ-	გამოსლოა ერისა	გამოვიდოდა
რიცხვ	ურიცხვისა	ერი ურიცხვ
მთანნი იგი	მთანნი იგი	მთანნი იგი
მრავალთა ძალ-	მრავლითა ძალი-	მრავლითა ძალი-
თა შენთა	თა შენითა	თა შენითა
საუფლის	სოფლის	სუფლის
აქუნდეს	უწნდეს	უწნდეს
დიღეულითგან	დიღეულითგან	დიღეულითგან

მაშასადამე, ქართლის ცხოვრებაში უფრო უკეთ ყოფილა ტექსტი აღდგენილი, მინამ მოკამათეს მიერ დაბეჭდილია.

ესლა პირუკულმა მაგალითები:

მოკამათე	ქართ. ცხ.	დედანი
მისცა	მისცა	მოსცა
სამკუდრო	სამკუდრო	სამკუდროჲ

უკუნისამდე
იესო
თაყუანისცემად
დედოფალი
მან ჰრქუა
ქუათა
ხუარასნეული
იყო, სულითა
უკეთურითა
მნებავს
ვრიდო
საკვრველი
ჯაქვ

უკუნისამდე
იესო
თაყუანისცემად
დედოფალი
მან ჰრქუა
ქუათა
ხვარსნელი იყო,
სულითა უკე-
თურითა
მნებავს
ვრიდო
საკვრველი
ჯაქვ

ოკუნისამდე
ივსო
თავყუანისცემად
დედუფალი
მან მრქუა
ქვათა
ხუარა სნეულ-
იყო სულითა
უკეთურითა
მინებს
ვპრიდო
საძირკუელი
ქაქვ

გკითხავთ: დედნის გადმომწერს განა დედანში-
კი ჩაუხედნია?

მოკამათე

საბინინი

დედასა

ხუარასნეული
იყო, სულითა
უკეთურითა
იყო სრბად,
მკვირცლ
მოსლოუად
ხოლო კაბუკმან
მიყო კელი
სუეტსა მას
და... აღა-
მალლა და წა-
რიდო სამო-
თსესა ცათასა

ხუარაჲ სნეულ-
იყო სულითა
უკეთურითა
(გვ. 138)
იწყო მეფემან
სრბით მისლვა
ხოლო კაბუკმან
მან მიჰყო ხე-
ლი სუეტსა
და აღამალლა
სიმალდესა ში-
ნა ზე ჰაერთა

ხუარა სნეულ-
იყო სულითა
უკეთურითა
იწყო სრბად
მკვირცლ
მოსლოვად.
ხოლო კაბუკმან
მან მიყო კელი
სუეტსა მას
ღ... აღამალ-
ლა და წარი-
დო სიმალდეს-
სა ცათასა

მოისთვლებდიან	მოისთულე- დიან (გვ. 78).	მოისთულე- დიან

მაშასადამე, აქაც, ზოგიერთთაგან დაწუნებული, საბინინი უფრო უახლოვდება დედანს, მინამ ამ დედნის აღმადგენელი.

მოკვამათუ	მარიაჲ დედოფ. კარაანტი	დედანი.
მიღებად (4)	მოღებად (96)	მოღებად
თქუჲნისა (5)	თქუენისასა	თქუჲნისასა
მოსცეს (5)	მოსცეს (97)	მოსცეს
ქრისტს (5)	ქრისტეს (97)	ქრისტსს

ამისთანა მაგალითები ამ სამივე ვარიანტში ბევრია.

IV

ტექსტის გადმოწერის დროს დედნიდამ გამოტოვებული ან შეცვლილი სიტყვებ-ფრაზები და მერე ამ გამოტოვებულების აღგილას გაკეთებული შენიშვნები, რომ აქა და აქ ამა და ამ ვარიანტში ასრეთი სიტყვა-ფრაზა არისო, ე. ი. ისევ ის, რაც თვით დედანშივეა.-არევა ტექსტისა და სხ.

ზემოთ ვსთქვით, რომ შენიშვნებში ავტორი, ვარიანტების შემწეობით, აღნიშნავს სულ მცირე და აზრის უვნებელ განსხვავებასაცაი. ენახოთ, ესეც როგორ შეუსრულებია.

53 გვერდზე მოკამათეს დაუბეჭდია სიტყვა არ-

დანუჯი და მერე ამ სიტყვისთვის გაუკეთებია *примѣ-
чание*, რომ ქართლის ცხოვრებაში ეს სიტყვა სწე-
რია ასრეო: „არტანუჯი“. გავზინჯეთ დედანი და
იქაც აღმოჩნდა არტანუჯი და არა არდანუჯი (დედნის
გვ. 297 ბ). *примѣчание*-ბის გასაკრებლად დედ-
ნის გარყვნა?! ღმერთო, შეგვიბრალე.

გვ. 69 დაუბეჭდია „მოუდგა“, რომელსაც ქარ-
თლის ცხოვრებით მიუდგად ასწორებს. დედანში
აგრეთვე მიუდგა სწერია (დედნის გვ. 308).

გვ. 71 დაუბეჭდია „მზაკუარნი არა მიეშუნეს“
და აქ *примѣчание* გაუკეთებია, რომ ამ ადგილს
ქართლის ცხოვრებაში ასრე ვკითხულობთო: „მზაკუარ-
ნი იგი აზნაურნი არა მიეშუნეს“-ო. დედანში აგრეთვე
იგი აზნაურნი გამოტოვებული არ არის (დედნის გვ.
303 ბ).

გვ. 87 იმავე დაუბეჭდია და ამავედ ასწორებს
ქართ. ცხოვრებით. დედანში აგრეთვე იმავე სწერია.

გვ. 89 აიკიდეს უბეჭდია და აჭკიდეს-ად ასწო-
რებს. დედანში სწორედ აჭკიდეს არის.

გვ. 113 წაიკიდეს უბეჭდია და წავიდეს-ად
ასწორებს. დედანშიაც წაიკიდეს-ია.

გვ. 86 დაუბეჭდია ქორონიკონი სჯა (261 წ.) და
მერე შენიშნავს, რომ ამ წელს მომხდარ ამბავს ვა-
რიანტები არ იხსენიებენო. ახლა ვიკითხოთ, ვარიან-
ტები როგორ მოიხსენიებენ, როდესაც თვით დედა-
ნი იხსენიებს არა სჯა (261). ქორონიკონსა, არამედ
სჯა (260)-სა (იხ. დედნის გვ. 14).

შენიშნ. ამ დედნის (მესხური დავითნი) ქორონიკონები სათითაოდ განხილულია დ. ბაქრაძისაგან და ციფირებით აღნიშნული იქვე დედანში მისის ლამაზი ხელით. აქაც ქორონიკონს სჟ-ს გვერდზე განსვენებულს მოუწერია 1572 წ. მართლაც ქ-ნი სჟ (260) შეადგენს სწორედ 1572 წელს, ამიტომ რომ $1312 - 260 = 1572$. საიდგანლა გამოიყვანა ჩვენმა გადმომწერმა ქ-ნი სჟა (261), ღმერთმა უწყის.

მაგრამ ეს ცოტაა. ამ ქ-ნს სჟ დედანში მიჰყვება ტექსტის ჩვეულებრივ ხელით დაწერილი ოთხი სტრიქონი და ამის შემდეგ იწყობა ის ამბავი, რომელიც მოკამათეს დაბეჭდილში მიჰყვება სიტყვებს: „ქკ-სა სჟდ...“ (გვ. 86). მაგრამ ჩვენს მოკამათეს ეს ოთხი სტრიქონი ქკ-ნის სჟ-სთვის-კი არ მიუყოლებია, არამედ ქკ-ნ სჟდ-ის ორი სტრიქონის შემდეგ მიუყოლებია. ასე რომ კაცი იბნევა და ვერ გაუგია ვერაფერი.

მაგრამ მარტო ეს არ არის პირველი მაგალითი ტექსტის არევისა. მთელი საათი უნდება კაცი იმას, თუ დედნის რომელი სტრიქონები რომელ ადგილას დაუბეჭდია ბ. აღმადგენელს. კარგი იქნებოდა აქ თვით ტექსტის რიგით მოგვეყვანა ყველა ასეთი ადგილები, მაგრამ ბევრია და შორს გასტანს. ამიტომ საზებით მაინც ვუჩვენებთ მკითხველს ერთ ამ გვარ ადგილს.

ხოლო მოკამათეს მიერ დაბეჭდილში-კი სიტყვებს „ღმერთზე ჰკილია“ მიჰყვება: „ქ. მეფისა მკნისა...“ (დაბეჭდ. გვ.-84, დედნისა 10).

მაშასადამე აღმადგენელს ზოგი ადგილები (ალაპები) გამოუტოვებია და დაუბეჭდია ჯერ ქრონიკული ცნობები და ასე ჩასულა დედნის მე 12-ე გვერდის შუამდე და მერე ისევ დაბრუნებულა მეთე გვერდზე, რომ ორიოდე ალაპი ამოსწეროს და შემდეგ ისევ მე 12-ე გვერდიდამ განაგრძოს ქრონიკა ბოლომდე.

ახლა ვიკითხოთ: თუ ალაპების გამო შეშალა დედნის ტექსტის რიგი და ქრონიკულ ცნობებს გამოეკიდა, ბარემ მე 12-ე გვერდიდამ ნულარ დაბრუნდებოდა, რადგან იმის შემდეგაც სულ ქრონიკა მიჰყვება, და ბოლომდის ჩაიტანდა და მერე ბოლოს მოიყვანდა ზემოთ გამოტოვებულ ალაპებს.

ან და: თუ ქორონიკონის რიგს გამოეკიდა, ბარემ ამ ქორონიკონებს ნუ აურევდა და „მესხურ დავითნის ქრონიკის“ მწერალს სასაცილო მდგომარეობაში ნუ ჩააყენებდა: ჯერ პატრონს მზეკაბუკს ნუ მოაკლევინებდა სჲ წელსა (1572) და ამის შემდეგ ბატონის არჩილის ვაჟს ჰერეკლეს ნუ დააბადინებდა ქორონიკონსა სმზ (1559 წელი) და მერე ისევ ნუ გადაასკუპებდა იმავე ქორონიკონს სჲ-ზედ და ნუ აშობინებდა ბატონის ვახტანგის ვაჟს ბაგრატს (იხ. მოკამათეს დაბეჭდილი „სამი ისტ. ხრონ“ გვ. 82 83).

კიდევ ერთი სიტყვა. „მესხური დავითნის ქრონ-

კის“ არშიებზე სწერია: „საბა“ (გვ. 9), „ზაქარია“ (გვ. 14).

ჩვენს აღმადგენელს ეს „საბა“, რომელიც, ჩემის აზრით, ზაქარიასთან ერთად, არის ამ ქრონიკისა და თვით დავითნის მწერალი, შიგ ტექსტში მოუქცევია და „პატრონის იანქოს“ ამბავი საბასთვის მიუწერია.

ქრონიკის მე 9 გვერდზე თხრობა იწყობა სიტყვით „დაიბადა“ („დ“ ასომთავრულია ყველგან):
დაიბადა თამარ აწყვერს აპრილსა იც...

დაიბადა აწყვერს პატრონი იანქო თთვესა
აპრილსა კთ...

დაიბადნეს ბასილი და ბეჩაი...

მეორე სტრიქონის დასაწყისის პირდაპირ არშიაზე წარწერილია „საბა“ და ამიტომ აღმადგენელს ეს მეორე სტრიქონი ასრე დაუბეჭდია: „საბა დაიბადა აწყვერს, პატრონი იანქო თთვესა აპრილსა კთ...“ თუ აქ საბას დაბადებაზე ყოფილიყო ლაპარაკი, მაშინ მეორე წინადადებას ცალკე შესმენილი უნდა ჰქონოდა. „პატრონი იანქო თთვესა აპრილსა კთ, დღესა ხუთშაბათსა, დღისით, ჟამსა მეექვსესა, ზ მთუარისასა, ქკ-სა სნა“. აქ უნებურად იბადება კითხვა: ამ ქორონიკონსა, ამ დღესა მთუარისასა, ამ ჟამსა დღისასა, ამ რიცხვსა თთვისასა პატრონს იანქოს რა მოუვიდა, რა დაემართა? რასაკვირველია დაიბადა. ამ დროს საბა აღბად ზორბა ვაჟკაცი იყო და ამ იანქოს დაბადებისა და სხვა ამბებს სწერდა.

სანიმუშოდ იმისა, თუ როგორ უღუაწნია მოკამათეს აქვე მოვიყვან ერთ ადგილს მისის დაბეჭდილისას. ავიღოთ თუნდ 87 გვერდი, საცა 10 სტრიქონი ტექსტია და დანარჩენი примѣчаніе-ბი.

„შასთამაზ (შაჰთამაზ) *)... ჰაიდარ-მირძას (მირზას)... ბატონობაჲ (ბატონობა) მოინდომეს. ჯარგაზმა (ჯარგაზმა)...***) ოიმახი (ოიმატი) ****) იყო... მიუკდეს (მოუხდენ), ჰაიდარ-მირძა (მირზა) *****)... ისმილ-მირძას (მირზას)...*****) და იმავე (ამავე) ქ-სა და იმავე (ამავე) *****) მაისსა და სხ.

ბატონებო, ეს ხუმრობაა, თუ რა არის? მარტო შვიდ სტრიქონში (სამი ისტ. ხრონიკის გვ. 87) ამდენი წარღვნაა. ვისთვის და რისთვის „უღუაწნია“ ჩვენს მოკამათეს: თავის თავის სასიამოვნოდ, ჩვენ-

*) ფრჩხილებში მოგვეყავს მოკამათეს დაბეჭდილი *примѣчаніе*-ბი. ზევით ვნახეთ, რომ მოკამათეს „შათამაზის“ მაგიერ შეცთომით დაებეჭდა „შახთამაზ“ და ახლა შასთამაზისა და შაჰთამაზის განსხვავებას აღუნიშნავს სხვას.

**) ეს მოკამათეს მიერ ჯარგაზად გასწორებული სიტყვა დედანშიაც ჯარგაზად სწერია (იხ. გვ. 14)

***) აქ საჭირო იყო ბ. რედაქტორს აეხსნა, თუ რომელი ამათგან მართალია. მაგრამ ამისთანა ცნობებს ბ. მოკამათის წიგნებში ვერ ვპოვებთ. დედანშიაც ოიმახი-ა.

****) დედანში სწერია აიდარ-მირძა (გვ. 14).

*****) დედანშია ისმილ-მირზას, (გვ. 14)

*****) დედანში აგრეთვე ორთავე შემთხვევაში სწერია „ამავე“ (გვ. 14).

თვის თავბრუ დასასხმელად თავის მეცნიერებით, ტექსტის აღსადგენად, თუ მის დასაბნელებლად?

V

გრძელი წინასიტყვაობა.—„მხასვით შემოსილი“ ეკლესია და ენის ნიმუშები.—რეიზა-მიზაები.—ეს დავითი „აქვს“ სახეში.—სუმბატის ისტორიას ბადალი არა „ყავს“.—სხვა-და-სხვა წმ. ნინო.—და სხ.

ჩვენს მოკამათეს, ეტყობა, ისიც სწყენია, რომ მის წინასიტყვაობას „დაუსრულებელი“ ვუწოდეთ. განვმარტოთ ეს სიტყვა, თუ ტყუილია.

„სამი ისტორიული ხრონიკისა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრების“ წინასიტყვაობანი სულ 208 რომაულ ნიშნებით აღნიშნული პაგინაციაა, ე. ი. გვერდი.

ამ უშველებელს სივრცეზე ან ახალი ტექსტი უკვე ცნობილთან შედარებულია პარალელური ადგილების ჩვენებით, ან განმარტებულია რომელიმე ძველი სიტყვა, ან გაუგებარი ადგილები ახსნილია, ან მოკლედ და, შედარებით უკვე ცნობილ ვარიანტებთან, მოთხრობილია მთელი შინაარსი ახლად აღმოჩენილი ქრონიკისა? თქვენ არ მომიკვდეთ. ყველა ამის მაგიერ ტექსტის აღმადგენელი ალგიწერთ „შატბერდის კრებულის“ წერილების დასაწყისსა და ბოლოს (ესა და ეს წერილი ასე იწყობა და ასე თავდება), ალგიწერთ იტრიის ეკლესიის სიგრძე-სიგანესიმაღლეს, მოგიოხრობთ თავის „გასულ ზაფხულის“

მოგზაურობას სურამის არემარეში, და იქ მხასვით (!) შემოსილ ტაძრის „ვერშოკით“ გაზომილ სიმაღლეს გიჩვენებთ, არ დაივიწყებს იმასაც, თუ ავალოვმა (გიორგი მეფის ელჩთაგანია, გარსევან ჭავჭავაძის ამხანაგი) როგორ იმოგზაურა იერუსალიმს, ამის შემდეგ გაიამბობთ ომან მდივანბეგის მოთხრობას შესახებ ერეკლე მეფის ერევანზე გალაშქრებისა და დაგიმტკიცებთ, რომ „ომანი ნამეტარს (!) აზვიადებს ფაქტებს“, შემდეგ დაწვრილებით აგიხსნით, თუ „ზასტავკებიან“ ხელნაწერებსა და ხატ-ჯვრებს რა გვარი წარწერები აქვთ, რამდენი ვერშოკ-სანტიმეტრისანი არიან, ყოველ პაგინაციაზე ხელნაწერისა რამდენი სტრიქონია დატეული, ტექსტი შავი მელნით არის დაწერილი, თუ წითელით, ლუკას სახარების დასაწყისსა და ბოლო „სტიხთაც“ არ დაივიწყებს, აგრეთვე მოგიყვანთ ანუკა ბატონიშვილის ქორწილის ამბავს ზედმიწევნით, მერმე აგიხსნით შატბერდის, პარხალის ღ ხანძოეთის ტაძრებს გ. ყაზბეგისა ღ დ. ბაქრაძეს წიგნებიდამ ღ წარმოგიდგენთ მთელ ტრაქტატსაც თვის მიერ უმართლოდ ამოწერილ ქრონიკისას კრ (5100) მაგიერად ქფ-სი (5500) ღ აქვე ცოტა არ იყოს გაჰკიცხავს ძველ მწერალს ამ გვარ შეუფერებელ ქორონიკონის ჩვენებისათვის, შემოგფიცავთ იმასაც, რომ მართლწერა დედნისავე დავიცვეით, რადგან „საქიროთ მიგვაჩითა (!) მისთვის, რომ ისტორიულ მნიშვნელობასთან ფილოლოგიური მნიშვნელობაც არ დაგვეკარგა ამ საყურადღებო წყაროსი“ (გვ. 85), და სიტყვებით: „დავ-

ამტკიცე“, „აღუადგინე თვით წაშლილი ადგილები“, „მე გავარჩიე“, „მე გამოვიცან“-ით გააქრელებს ალასა და ულაგოს... და ასრე და ამ სახით ხივხივით მიგიყვანთ წინასიტყვაობათა ბოლო 208 გვერდამდე.

ამდენ არეულ-დარეულ მასალაში შეიძლება ზოგირამ მაინც მართლა დაემტკიცებინოს, მაგრამ ეს დამტკიცებულის მრავალფეროვან, ერთმანერთის მიუდგომელ-მიუკარებელ საგანთა სიმძიმეს დაუჩრდილავს და დაუფარია. მეწინასიტყვავე ერთხელ მაინც არ დაფიქრდება და არ შეეკითხება თავის თავს: არა, შენ კარგო ჩემო თავო, ამდენსა რომ ვწერ, მერე რაო? ეს ჩემი მოგზაურობის ამბავი, ან ანუკა ბატონიშვილის გათხოვების ისტორია, ან ერეკლე მეფის გალაშქრების თხრობა, ან იტრიის ეკკლესიის აღწერა ლ სხ.— ყველა ეს შეიძლება მშვენიერი მასალა იყოს, მაგრამ მე IX-X საუკუნის ქრონიკას რომ არ ეკერებო? ეს ჩემი წიგნები პლიუშკინის სალარო ხომ არ არის, ამდენი ნაქრებითა ლ კარკატნებით რომ ვამსებო?

აი ამიტომაც, ამ ძნელად მოსანელეებელ წინასიტყვაობას „დაუსრულებელი“ ვუწოდეთ.

ეს წინასიტყვაობა, სწორე გითხრათ, ჩვენ არ მოგვეწონა ენის მხრივაც.

მაგალითები:

ეკკლესია ოთხკუთხედია, სიგძე აქვს 27 ადლი, განი (განი თუ სიგანე) 19 ადლი და 6 ვერშოკი (თუ გოჯი?)... კედლები მხასვით (თუ ხავსით) ყოფილა შემოსილი (ლამაზადაც შეიმოსებოდა).

„მაშინ“ (თუ მაშინ). „კარნიზებსაც“ (ქართულად როგორღაა). „გამეფთა“ (თუ გამეფდა). „კიდენებზე ვერცხლის არშია აქვს“ (ეს კიდენებზე რა სიტყვაა). „მშვენიერ ნახელავ ზასტავკებს“ (ნახელავი და ზასტავკები); „ეს დავითი აქვს სახეში ჩვენ სახარების წერილსაც, გვ. 54 (აქვს თუ ჰყავს). „მანდა მაინც“ (მაინც მანდა თუ აქა. მაინცა და მაინც, ასრე იხმარება ქართულად). „როგორ მოქცეულა ზემო ქალაში ეს სახარება“ (ალბად ჰკვიანად იქცეოდა). „მეტიკებს შით“ გვ. 77 (არ გვესმის, გადმოთარგმნეთ ქართულად). „ნანდვილ“ (ასრე იწერებოდა მეთაე საუკუნეში და ეხლა სწერენ ნანდვილ). „მომხთარს“ (მომხდარს). „აღმოჩთეს“ (აღმოჩნდეს). „ამაების ასაწერათ ავტორს უსარგებლებია იმ თქმულებანით სხვა-და-სხვა ნინოს (ნინო ერთი ვიციით და არა სხვა-და-სხვა) თანამედროვე პირთა, რომელნიც“ (უსარგებლებია ფული, ჰკუა, ხოლო უსარგებლნია წიგნით, ჰკუით, თქმულებანით). „სუმბატის ისტორიას ბადალი არა ყავს ძველ ხრონიკებში“ გვ. 109 (ქართულად ამ გვარ შემთხვევაში იტყვიან აქვს. ხოლო ყავს, რომელიც ცოტა ნაკლებ ყვაფსა-ა ჰგავს, სხვა ადგილას ითქმის „ჰყავს“-ად). „შთამომავლობიზა დაუკავშირებია“ გვ. 109. (ეს ბიზა თუ ზა რა არის? გადმოთარგმნეთ ქართულად). „რეთიც უფრო (ქართულად სთქვით). „თავდაპირველი ტექსტიზა“ (გვ. 112). „ცხოვრებიზა მიუმატებია“ (გვ. 113). „ბოლდის ვიხთით“ (ვიხდით). „აღმოჩთა“ (აღმოჩნდა).

«ყველა ნინოს ცხოვრებაში» (ნინოს ყველა ცხოვრებაში).

ესეც გვეყოფა ხილად. ყველა მსასკებს, სამჭად-გებაებს და რეაზა-მიზაებს ქვემოთ ჩამოვსთვლით. ხოლო აქ შევნიშნავთ, რომ ჩამოთვლილი სიტყვები კორექტურული შეცდომა არ არის, რადგან უმეტესი მათგან ყოველგან ისრე იხმარება მოკამათესაგან, როგორც აქ აღნიშნულია.

VI

კუდი მდივანი და კარგი საქმე.—მკითხველ ო, არ აურიო დიდის ლუაწლით დამიწყვიეს.—მაგალითები, რომ აზრითაც-კი შიძლებოდა ტექსტის ზოგიერთი ადგილების აღდგენა.—არც ამერიკაა და არც ოზურგეთი.—აღიღო გრდემლი კელსა თვსსა და შემუსრნა სამნი ფიქალნი, სამად შეკრულნი.—ფიცი მწამს და ბოლო მაკვირვებს.—თავის როლიდამ გამოსლვა და ბაგრატიონის როლში ჩადგომა.—
Mania grandiosissima.

აქ უკანასკნელი წერტილი უნდა დაგვესვა და თავისუფლად ამოგვესუნთქა ამდენ ვაი-ვაგლახის შემდეგ. მაგრამ ერთმა გარემოებამ კიდევ ხელი შეგვიშალა.

მოკამათე მიბრძანებს, რომ როგორ გაბედო და წერა-კითხვის საზოგადოების გამოცემა დაიწუნეო. ამით ხომ ამ საზოგადოებას დიდი ზარალი მოუვაო,

რადგან ჩემის რედაქტორობით ნალვაწი და მის მიერ გამოცემული წიგნები აღარ გაიყიდებო და მით ზარალი მოუვა ამ საზოგადოებასაო. საცა შენი მოვალეობა იყო, რომ გეზრუნა ამ საზოგადოების სახსართა გაძრიელებისათვის, იქ შენვე ხელს უტარავეო. ამის მორალური ანუ ზნეობრივი მხარე: მაშასადამე, ჯანაშვილი მავნებელი მდივანია წერა-კითხვის საზოგადოებისა და განშორებულ უნდა იქმნას, რაც შეიძლება მალე.

თქვენ უთქმელადაც, ბატონო, იმ საღმთო მოვალეობას, რომელსაც ჰქვია მდივნობა წერა-კითხვის საზოგადოებისა, სხვა-და-სხვა მიზეზებისა გამო, მე ბოდიშის მოხდით (თუ, რასაკვირველია, ბოდიშის მოხდა საჭირო იქნება) თავი უნდა დავანებო მალე დროში. როგორც ამ ექვსს თთვეში დავრწმუნდნი, ჩემი ძალ-ღონე ძრიელ მცირე ყოფილა ამ საქმის გასაძლოლად.

რაც შეეხება იმ მხარეს კითხვისას, რომ წიგნების დაწუნებით წერა-კითხვას შეუმცირდება შემოსავალიო, ეს-კი მეტის მეტია. წერა-კითხვის საზოგადოების სახელს მე გარყენილად და არეულ-დარეულად გამოცემულ წიგნებს ვერ შევუკავშირებ. თუ იტყვიო, სწორედ ჩემი მოვალეობა იყო, როგორც ამ საზოგადოების მდივნისა, დროზედ მეთქვას, რის დაგვიანებასაც შეეძლო ერთ წუთსა და ერთ მეყს მაინც მცირეოდენი უსიამოვნება დაებადა ამ საზოგადოების თავმდგომთა შორის. წერა-კით-

ხვას იმიტომ „წერა-კითხვა“ ჰქვია, რომ მხოლოდ წერა-კითხვა გაავრცელოს საქართველოში და არა „მხასვით შემოსილი“ წაგნები. ესაო და წერა-კითხვა ორ კაპიკსა, თუ ორ მანათს იზარალებსო, როგორ ვსთქვა, რომ შავი თეთრიაო, უმეცრული მეცნიერულიზო, დაუდევრობა გულდადებააო, ყორანი ბუღბულიაო. რაგინდ დიდად ვაფასებდე ვისმე, რაგინდ დიდი პატივი მქონდეს წერა-კითხვის საზოგადოებისა, მაინც ჰუმბარიტებას მე ვერ დავხლანქავ. გრეხნი და გრაგნილნი ყოველ შემთხვევასა და გარემოებაში ლარად და ლიანდაგად ვერ მეჩვენება. გრეხთა და გრაგნილთ ერთ წამსაც ვერ მივმართავ, რომ გაჭირებიდამ გამოვიდე. ცუდად აღსრულებული საქმის სახელი მუდამ ცუდია. ცუდს საქმეს კარგი არ ეთქმის. ცუდი ბევრიც რომ ავრცელო, ისევ ბევრ ცუდს გაავრცელებ. ცუდის გავრცელებით აღებული სასყიდელი, ისევ ცუდია. ცუდის გასწორება ჩვენ ვალად ვიდეთ. გვეუბნებიან, ეგ აზარალებს ამა-და-ამ საზოგადოებასაო. შეიძლება აზარალოს ერთს, ხოლო ასარგებლებს ათასს. ეს რატომ არ გესმისთ. ისინი, როემლთაც აქვთ თქვენი წიგნები, ახლა მაინც მოციქულების მაგიერ მეტოქელებს არ წაიკითხავენ, ან სიმალლის მაგიერ სამოთხეს, ან პირველის მაგიერ პირიკვას, ან იძულების მაგიერ უძღურებას, დებულის მაგიერ დიდებულს, 5500 მაგიერ 5100. რომელი ჩამოგითვალათ. ამას გარდა, არც იმ საზოგადოებას, რომელსაც უთითებთ, მოუვა ზარა-

ლი, რადგან გარყვნილი წიგნების მაგიერ გასწორებული ბულები გაეყიდება და, მაშასადამე, როგორც მისი წესდება მოითხოვს, მარტო ქეშმარიტი ცნობები გავრცელდება მისის წმინდა სახელით. ეს სიწმინდავე ხომ მისი საღმთო მოვალეობაა.

დღეს რომ საზოგადოების სარგებლობისათვის თავს იღებთ, მაშ სად იყავით მაშინ, როდესაც „სამი ისტორიული ხრონიკის“ უდას აწერდით: „გადაბეჭდვა და გადათარგმნა აკრძალულია“. რომელი კანონის ძალით აღკრძალულია? ვინ მოგცათ ნება მე IX-X საუკუნის ძეგლის აღკრძალვისა! იოანე ბერაძეს მარტო თქვენთვის ხომ არ უშრომნია, რომ ჰირეკლის მაგიერ ჰირეცვა თუ ტირაცუა დასწეროთ და მერე ბრძანოთ „აღკრძალულია“. ტირაცუა თუ პირიცუა დავწერე და არა გქონდეთ ნება „პირველი“ წაიკითხოთო. მრავალი სტრიქონები გამოვტოვე და არამცა და არამც ეს გამოტოვებულები აღარ ჩაუმატოთ ჩემ აღდგენილ წიგნებშიო. აღკრძალვა ძრიელ ჰყვარებია ჩვენს მოკამათეს. წერა-კითხვის ბიბლიოტეკაში ერთი წიგნია (№ 427), რომლის სათაურს აწერია მოკამათეს ხელითა და ხელმოწერით: „მკითხველო, არ აურიო, დიდის ღვაწლით დამიწყვიეს (სახელი და გვარი)“. რა უღვაწნია? მდივნის მთვარელიშვილის ხელით მოწერილი „ისტორიული წერილები“-სთვის ციფირებით პაგინაციები აღუნიშნავს! მაგრამ, მადლობა ღმერთს, რომ მოკამათეს აღუკრძალავს მაინც ქრონიკების გამოცემა. ამისთვის, პირიქით, მადლო-

ბელნიც უნდა ვიყვნეთ, რადგან უამისოდ ვაჟ თუ მოკამათეს ხვეწნა „მკითხველნო, ნუ აურევთ, დიდის ღვაწლით დამიწყვიესო“ არ შაგვესმინა, აგველო კალამი და სიტყვა სიტყვით გადაგვეთარგმნა მოკამათეს ნალუაწი ზე აღდგენილი ტექსტი. ან იქნება ჩვენს რომელიმე პროფესორს ან მსწავლულს, მაგ. მორფილს, რომელსაც მოკამათემ დიდის ზემით წარუგზავნა თვისი ნალუაწი ზე დაწყობილი, ან სხვას ვისმე, სიტყვა სიტყვით გადაელო უცხო ენაზე ზე ამ გადაღებულში, მაგალითებრ, შემდეგი ფრაზებიც მოექცია:

1) ვითარ ჰინდოვის თუ

2) ესე შეიშუნეს

3) გარდავიდეს ქრისტეს მოსლვადმდე წელნი
კრ (5100)

4) ხუარასნეული იყო, სულითა უკეთურითა

5) იყო სრბად

6) შეეკმენით ჩვენ ჯვარი მღდელთა მათ

7) ვითარცა იგი მეტოქელთა (მტკლთა) წმინდათა უფლისა თანა ისადილეს კიდესა ტბისა მის ტიბერიისასა

8) წმ. ნინოჲ პირიცვა

9) ფსალმუნნი რომელნი დაწერნა კალამმან ღვთისამან, და სულისა მიერ წმიდისა

10) ტანსა ეცუა ჯაჰვ ოქროასა

11) დაბარდნა

და სხ.

გადამთარგმნელი ბოლოს რომ მივიდოდა, უნე-

ბლიედ დაეკითხებოდა თავის თავს: რა ღირსებისაა ეს მასალა? და პასუხს თვითონვე იტყოდა: ხშირად უმეცრულიაო.

აბა რაღა ჩიჩინი უნდაო, რომ „ჰინდოვის“-ი უმეცრისაგან გარყვნილი სიტყვააო. ქართლის ცხოვრებასა და სხვა ვარიანტებში ამ სიტყვის მაგიერ სწერია „უცხო“, მაშასადამეო, რაგინდარა კაციცკი მიხვდებოდა, რომ მეთაე საუკუნის მწერალს ამ ჰინდოვისით ალბად ეს უცხოობა უნდოდა აღენიშნა წმ. ნინოსიო და ალბად აქ ჰინდოვისის მაგიერ დედანში ეწერა „ჰინდოეთს თუ“-ო (მართლა დედანში ასეა).

ან ეს შეიშენეს რა არისო? აქ ქართლის ცხოვრებაში შეიშურვეს სწერიაო და ამიტომაც შეიშურვესი შეიშუნესად გაურყვნია ვილაც ბერაჲსაო. (ძველი დროის ბერაისაც შეიშურვეს-ი აქვს).

ან საიდან გადმოწერა ბერაჲმა დასაბამიდგან ქრისტეს მოსლვადმდე წელნი ქრ? ალბად რ-ს მაგიერ იყო ფ-ო და ბერაჲმა თვისის ბერობის გამო ეს ვერ გაარჩია და რ-დ გამოიყვანაო. *)

ან ეს „ხვარასნეული იყო, სულითა უკეთური-თა“ რა არისო? საბინის დაუბეჲდია „ხუარაჲ სნეუ-

*) ეხლა-კი მესმის, თუ არისტო ქუთათელაძე, ამ სამი-ოდე თთვის წინად, რად ემდუროდა ბერაის და რად ბრძანებდა, რომ ახალ ნაპოვნ ქრონიკაში ქორონიკონები მსოფლიოდ ცნობილ ქორონიკონებს არ ეთანხმებოდა.

ლიყო სულითა უკეთურითა“ და ეს მართალიუნდა იყო სო.

ან „იყო სრბად“ ვისი გასაგები წინადადებააო. „იწყო სრბად“ თუ იყო დედანშიო.

ან სად და რომელ სახარებაში ამოიკითხა ბერაჲმა, რომ მეტოქელთა (მტკლთა) ქრისტესთან ისაღილესო. ჩვენ მოციქულებისა და ქრისტეს სადილობა ერთად „კიდესა ტბისა მის ტიბერიასასა“ ვიცით და მეტოქელებისა-კი არსად შეგვხვედრილაო. აქაც, რადგან ხუცური ტ და ც ჰგვანან ერთმანერთს, ამიტომ, ალბად, ბერაჲმა ვერ გაარჩია ეს ასოები და მოციქულების მაგიერ მეტოქელები გამოატყვინაო.

ეს საწნესეფათასა რომელ ქართულ ლექსიკონში სწერიაო. დავითის ფსალმუნებს აწერია საწნესელთასა და დედანშიაც ასრე იქნებაო. ამას ყოველი კაცი, თუნდაც დედანში სიტყვა ცოტათი წაბლალული ყოფილიყო, მაინც მიხვდებოდაო.

ან ტანს ჯაჰვი როგორ ეცმევა კაცსაო, აქ ალბად სხვა სიტყვა ეწერებოდაო. ნეტავი თუ ჯაჰვის მაგიერ ჰაჰვ წერებულ იყოო, რადგან ჰაჰვი შეიძლება კაცს ეცვასო და ჯაჰვი-კი ზედ ეკიდოსო. *)

ან ეს ურუხნული ნეტავი რომელი ეპისკოპოსი

*) მართლაც ბერაჲ ჰაჰვსა სწერს. ეს სიტყვა დღესაც იხმარება საქართველოს სხვა-და-სხვა კუთხეში და აღნიშნავს ჩაჩს, პერანგის მსგავს ჩასაცმელს. ქართლის ცხოვრებაში სწერია ჯაჰვი და ჩვენს აღმადგენელსაც იკიდგან პირდაპირ გადმოუწერია უმეტ-ნაკლოდ.

იყო. ერუშეთი დიად განთქმული ადგილი იყო საქართველოში და დღესაც ეს ერუშეთი მესხეთში ბაღმატ-კი იცისო. აქაც ალბად გადამწერს ასოები შ და ბ შეურევნია და ერუშნელი ერუშნელად გამოუყვანიაო.

ან დაიბარდნა რა არისო? დაბარდნას თოვლის შესახებ იტყვიან და დაიბლარდნას ტანისამოსის ჩამოცმასა და მასში შეხვევასაო.

ან რე ეს როგორი აზრია „ფსალმუნნი დასწერნა კალამმან ლუთისამან, რე სულისა მიერ წმიდისა“... აქ მძიმე ნეტავი რად დაუსვია ბერაჲს? ეს წინადადება როგორღაც ღვთის-მეტყველების სახელმძღვანელოს, თითქმის ყოველ გვერდზე, მოხსენებულ წინადადებასა ჰგავს. ამ წინადადებაში მეფე დავითი, ფსალმუნთა მწერალი, იხსენიება კალამად ლუთისად, სულისა მიერ წმიდისა მწერლად. იქნება ეს ბერაჲმა არ იცოდა, იუცხოვა და იფიქრა: ამოტელა კალამი როგორ იქმნებაო! დავითის სისქე-სიმაღლე კალამი ვის გაუგონიაო! არა, ბერაჲს, იმისთანა განათლებულ მწერალს, ამას ვერ შეეწამებთო. აქ ალბად საწყალ ბერაჲს, სიბერის გამო, ასოები შეეშალა და ქარაგმის ღთ-ს მაგიერ დასწერა კავშირი „და“ და ამის გამო წინადადება: „დასწერნა კალამმან ლუთისამან დავით სულის მიერ წმიდისა“, მთლათ აირია და ისეთი სახე მიიღო, რომ სრულიად გაირყვნაო.

დიად, ვისაც სუნიც-კი მისდენია ღვთის-მეტყველებისა და საეკლესიო ისტორიისა, იგი ამისთა-

ნა სიტყვებს, თუნდაც ვსთქვათ, ცოტათი წაბლალუ-
ლიყო, მარტო აწიროთაც აღადგენდა. მაგრამ ეს სიტ-
ყვები ხომ, როგორც უკვე შევნიშნე, ასოების თა-
ვისა, წელისა და ფეხის მოუტეხელად სწერია დე-
დანში, ცხადად და ნათლად. აქ იმდენად აზრი არ
იყო საქირო მართლ-წერის დასაცვადად, რამდენა-
დაც თვალები და გულმოდგინება.

საწყალი ბერაჲ! რა იცოდა, რომ სხვის მიზე-
ზით ამდენს უსაყვედურებდნენ და ასეთ ცეცხლში
ჩავარდებოდა. საცოდავი ვერც მისმა ვედრებამ დაი-
ფარა საყვედურისაგან. „გვედრები ყოველთა, ვინცა
იმსახურებდეთ წმინდასა ამას წიგნსა, რომელი დავ-
წერე და ამისთვის არა დავფარე სწრაფაჲ სულისა ჩე-
მისაჲ მიზეზითა ნაკლულოვეანებისაჲთა და შეუდეგ
კეთილსა გულსმოდგინებასა მე, ცოდვილი და უნარ-
ჩვევისი ყოველთა მეწესეთაჲ, შემინდოთ, თუ რაჲმე
დამეკლოს, ან უსწოროდ დამეწეროს“. წმინდა ბერი,
თუ სცოდნოდა, რომ მის სათაყვანებელ მოციქუ-
ლებს მეტოქელებად, წინასწარმეტყველ დავითს ზ-დ,
სიმაღლეს სამოთხედ გაურყვნიდნენ, აგრეთვე სხვა სი-
ტყვებს შესცვლიდნენ, ან მთელს პერიოდებს გამოა-
კლებდნენ მის დაწერილს, — კალამსაც-კი ხელში არ
აიღებდა, რომ ცოდვის მიზეზად არ გამხდარიყო.
საფლავში ბერაჲს ძვალნიც-კი, თუ მათი ნატამალი
აქამომდე დაშთენილა, ალბად ირყევიან და ღმერთს
შეჭლალადებენ ამ ბაბილონისებურ ენათა შერევნით
დამძიმებისაგამო.

კიდევ ვიკითხოთ, სადღაა საფილოლოგია, თუ სალინგვისტო მიზნით დედნის მართლ-წერის სასტიკად და უსასტიკესად აღსრულებული „წაშლილიც-კი აღვადგინე არა თუ წაუშლელიო“?

წაბლალული და წაშლილი რა თქმაა, როგორც ზევით დავინახეთ და ქვემოთაც ვიხილავთ, წაუშლელი-წაუბლალავებიც მრავალი-აღმოჩნდა გარყვნილი და დამახინჯებული ან სრულიად გამოტოვებული; და კვლავ რაოდენი არ მოვიხსენიეთ ამ წერილში, ეგეთნი „არიან სხუანიცა მრავალ, რომელი ჰქმნა მოკამათებან, რომელნი თუმცა დაიწერებოდეს თითოეულად, არცაღა ვგონებ, ვითარცა უსტარმან ამან დაიტია აღწერილი წიგნები“.

დასკვნა. აქ საჭირო იყო კვლავ თვალი გადაგვევლო ყველა ზემოთე თქმულისათვის, მაგრამ საგანი ნათლად გამოირკვა. თქმულიც საკმაოა იმ აზრის მისახვედრად, რომ ძვირფასი ძეგლი მე IX-X საუკუნისა არა თუ ძვირფასად აღუბეჭდიათ, არამედ ხახვის ნაფცქვენის საღიარლად გაუხდიათ. და ამის ოსტატი,-ერთი დამავალეთ და ხელახლა წაიკითხეთ მისი წერილი ივერიაში (№ 139)-როგორის გამბედაობითა, რიხითა ზე რისხვით იწერება ამ წედილს! როგორის ორმუზდისა გინა ბოლღიხანისებურ სიმაღლით გადმოიხედება სამყაროსკენ ზე აქ არც-კი ნებულობს, რომ თვალი მაინც მოჰკრას და სადმე კუნკულში შეამჩნიოს ჩვენისთანა ქია-ლუა! როგორ ეკა-

დრება იმისთანა კაცის დანახვა, რომელიც, თურმე, ქინძის თავის ოდენა საგნებს იალბუზის ტოლად აზვიადებს! აი მაგალითებრო, იმ თვალუწვდენელ სიმაღლიდგან იგი გასძახის თავის მკითხველებს (იხ. ივერია № 139), ამ წინაზედ ვილამაც „წერა-კითხ. საზოგადოებას“ წარმოუდგინა საფლავიდგან ამოღებული ნაგლეჯი ვახტანგის მიერ დაბეჭდილის წიგნისა და ერთს ფურცელზე ვახტანგის სურათი იყო გამოხატული. ჯანაშვილმა აღწერა ეს სურათი ივერიაში და ისეთ აღმოჩენად ჩასთვალა, რომ გეგონებოდაო, ამერიკა ახლად აღმოუჩენიათო, მაშინ როდესაც არა თუ ასეთს ნაგლეჯებს, არამედ მთელს წიგნებსაც ვახტანგის სურათით არა ერთობით და არა ათობით ზოულწევია ჩვენამდეო“. წყალ წაღებული, ხავსს ეკიდებოდაო, სწორედ ასრე მოსდის ჩვენს, ზე-ჰაერთა შინა გამეფებულს, ხელმწიფეს. ივერიის იმ №-ში (106), რომლის შესახებ გვიკვირებს მოკამათე, საფლავში ნაპოვნ ქაღალდების შესახებ დავბეჭდეთ: „სულ 6 ფურცელია, მათ შორის ორი ვახტანგ მე VI-ს მიერ დაბეჭდილი სახარებისა და 4 ჟამნ-ტიბიკონებისა (ხელნაწერი). მათ შორის უფრო საყურადღებოა ორი პირველი ფურცელი. ერთზედ ჰხატია მეფე (შემდეგ მოგვყავს აღწერა ამ მეფის სურათისა და ასო მთავრულით დაწერილ წარწერის შინაარსი) და მეორე გვერდზედ ვკითხულობთ: დაიბეჭდა ქ. ტფილისისასა: ხელითა მესტამბე სტეფანეშვილსა ონგროვლახელისა. ქ-ნსა ქეს აქეთ 1710“. ეს არის და

ეს ჩვენი ნათქვამი. არც მეტი და არც ნაკლები. აბა აქ სად არის ან ამერიკა, ან ოზურგეთი! სიმართლე ძალიან სძულდება მოკამათეს.

მაგრამ ეს რაა! ჩვენი ხელმწიფე იმასაც კი ველარა ჰხედავს, რაც მას თავისივე პირით წარუწერია შესანიშნავს სამს ფიქალზედ (№ 17, № 18 და № 19).

ფიქალი № 17: აზრი გამგეობის წევრის (სახელი და გვარი), რომ გამგეობამ გადასდოს თვეში 15-მანათი მწერლისათვის, რომელიც საჭიროა საქეცნიერო. კატალოგის გადასაწერად.

ფიქალი № 18: აზრი გამგეობის წევრის (სახელი და გვარი), რომ გამგეობამ მისცეს მას მწერალი საქეცნიერო კატალოგის შესადგენად.

ფიქალი № 19: (აწერია იგივე, რაც № 18-ს)..

ეს „სამი ფიქალი, სამად შეკრული, ვერც მეფე გახსნის ვერც მისი ჯარი“ ჩვენს მოკამათეს. მძლავრად გაუხსნია და შეუმუსრავს სრულიად. ივერიის № 134-ში ამათ შესახებ იგი სწერს: „კატალოგს, რომლის შედგენა მე მომანდეს, საქეცნიერო უწოდეს. ჩვენში კარგა მოგეხსენებათ, სახელი დიდი იქნით“. (№ 134).

აკი მოგახსენეთ, თავისივე წარწერასაც ველარა ჰხედავსო. თუ მარტო სხვებმა „უწოდეს სამეცნიერო“ და ამ სხვებმა გაზვიადებული სახელი დასდეს ამ შესანიშნავს კატალოგს, მაშ რატომ ხსენებულს ქვებზედ ეს ვილაც სხვები არ იხსენიებიან და

იგინი არ ითხოვენ, რომ მიეცეთ მათ მწერალი, ე. ი. ПИСЕЦЬ-ი სამეცნიერო კატალოგის შესადგენად?

განა თუ ამაზედ უთქვამთ: „ფიცი მწამს და ბოლო მაკვირებსო“. გაზვიადებაც, თუ გნებავთ, ეს არის, რომ გუშინდელი ვალლაჰი-ბილაით გამეცნიერებული კატალოგი, დღეს უხარისხო კატალოგად დასახო და შენ ხელთ მყოფი საქმე და შენ მიერ მისთვის მინიჭებული ხარისხი, როცა საქირო იქნება, ახლა „სხვებს“ მიანიჭებინო და თანაც ბრალი დასდო ამ სხვებს და უკიჟინო, „სახელი დიდი იციან და აზვიადებენო“.

ჩვენი შურიანობის დასამტკიცებელ ერთ უმთავრეს წვლილად მოკამათე აი ამ სამეცნიერო, უკაცრავად, სხვების მიერ გამეცნიერებულ, გატალოგს ასახელებს. ჯანაშვილს „არც ის ეპიტნავა, რომ გამგეობამ მე მომანდო კატალოგის შედგენაო“ (ივერია № 138). ამის მთქმელი იმას-კი აღარ ფიქრობს, რომ ჯანაშვილს როგორ ეპიტნავებოდა ანუ არ ეპიტნავებოდა, როდესაც იგი ჯერ არც-კი იყო ამორჩეული მდივნად და ზემორე აღნიშნული ქვების წარწერანი-კი უკვე ღრმად ამოქრილი იყო!

ღმერთია მოწამე, მე არავისი შური არასდროს არა მქონია. არასდროს არ მიფიქრია, რატომ მე არ მანდობენ არა თუ ხარისხიან, არამედ უხარისხო კატალოგის შედგენასაო. გულ-წრფელად ვამბობ, რომ თუნდაც გამგეობას ჩვენთვის მოენდო ეს საქმე, მაინც ვერ გავებდავდით და ხელს ვერ მოვკიდებდით სამე-

ცნიერო კატალოგის შედგენას. ამ გვარი კატალოგი მეცნიერმა უნდა შეადგინოს და ჩვენ-კი აბა რა მეცნიერი ვართ. წიგნების კითხვა ჯერ კიდევ მეცნიერებას არ ნიშნავს. აი ამიტომაც არას დროს არავისთან ერთი სიტყვა არ წამომცდენია, რომ მე ან ისტორია, ან არქეოლოგია ან სხვა რომელიმე დარგი მეცნიერებისა ვიციო. სხვა იმის მეტი დანაშაული არ ჩამიდენია, რომ გაზ. ივერიაში ხშირად ვაბეჭდინებ ჩემ ნაჯღაბნ-ნაცოდელთარს, რომელსაც, როგორც მესმის, თურმე საქართველოში ჰკითხულობენ (ამასაც აკაკისა, გ. წერეთლისა, სამს. ყიფიანისა, ნ. მთვარელიშვილისა, განსვენებულ ვახტანგ ორბელიანისა და სხ. სიტყვას მოგახსენებთ). ზე-ჰაერთა მცხოვრებნი დანაშაულად მითვლიან და ბრალად მდებენ: „ჯანაშვილის სტატიებს ხომ რიცხვი აღარა აქვს. კვირა არ გაივლის ისე, რომ მისი სტატია არ იყოს გაზეთშიო“ (ივერია № 138). და არც ჩვენი ნაწერი მოსწონთ იქაურსავე მცხოვრებთ: „თუმცა ამდენსა სწერს, მაინც ჯანაშვილს ისეთი მკვიდრი ჯადოს წრე არტყიაო, რომ ეს კაცი ჯანაშვილის როლიდამ ვერ გამოსულაო“ (ივერია № 138).

აი კიდევ ამ როლში ჰმარხია ის კია დიადის სურვილისა, რომელიც ჩვენს მოკამათეს დღე-ღამ მოსვენებას არ აძლევს. მაშ, შე კაიკაცო, ჯანაშვილი მელიქიშვილისა ან ყაფლანიშვილის როლში ხომ არ ჩადგება. ჯანაშვილი მხოლოდ იმას დასწერს, რაც იცის და ეყურება თავისებურად. ან იმას გაასწორებს,

რაც სახსრად უბეჭდიათ და დედანში საოცარი კია. მხოლოდ ამგვარ სანუგბრო ნაბეჭდის გემოს გასაღებლადაც ჯანაშვილმა ითხოვა „უკეთუ შესაძლებელ-არს, მე დამნიშნეთ მდივნადო“. გესურდა ჩაგვეხედ-ნა დედანში, მართლა პირიცვა ეწერა, თუ ტირაწყუა, კრუბნელი, თუ კრუშნელი, სსნა, თუ სცნა, ღავითი, თუ და, ჟამის თუ ჯმის. დღეს ამითაც კმაყოფილია ჯანაშვილი. შემდეგ რა იქნება, ან ხვალინდელი დღე რას მოიტანს, ეს ღმერთმა უწყის. ვამბობ, ჯანაშვილის ჯანაშვილობით დღეს ჩვენ ფრიად კმაყოფილი ვართ. და თქვენთვის-კი დამილოცნია ყაფუღანიშვილობა ანუ დადიანობა და მის მერმეთ ბაგრატიონობა. მე ხომ არა, თქვენ, ალაგასა და ულაგოს, გაკერიათ პირზედ: რაღადგან გამოსვლა, მეცნიერული კატალოგი, ალაგ-გინე, დაკამტვიცე, ვიღუაწე, დიდის ღვაწლით დამიწყვიეს და სხ.-და-სხ. ღმერთმაც ხელი მოგიმართოთ. კარგა მოგახმარებინოთ თქვენი „ღუაწლები“ და თქვენი მომზენობა. იარეთ მალლა-მალლა, ზე-ჰაერთა შინა, და ეცადეთ კია, რომ სადმე სრკულისისებურ სვეტებს არ შეეფეთოთ და ისევ სამყაროსკენ პირი არ იბრუნოთ. მანდ, ზე-ჰაერთაშინა, კარგია, მანდ ია და ნარგიზია. ოლიმპზედ ღმერთნი ღმერთობენ და სურნელოვან ამბროზით და ნექტარით იკვებებიან. მოგვ-თას მოგვნი მოგვობენ. მოგვთა რად შეედრება მა-

ღალს ოლიმპს. ჩვენ ეს მოგვთაც გვეყოფა. თქვენ ოლიმპს (ულუმბო), გეფიცებით, არ შევიშურებთ და არც აპოლონის მეცნიერებას. ორმუზდი, აპალონი, მომზენი, ღუაწლები, მეცნიერება; მეცნიერება, ღუაწლები, მომზენი, აპალონი და ორმუზდი! ოჰი, *mania grandiosa*! ოჰი, დიადის წყურვილო!

აღდგენილის აღდგენა

ქ ა რ ი მ ე ო რ ე .

VII

აღდგენილის აღდგენა ანუ რიგსა და წესზედ დაწყობილი სრული სრელი შეცდომათა და გამოტოვებულ სიტყვა-ფრაზათა.—შენიშნვა.—მაგალითები, რომ შატბერდის კრებულის მოქცევაჲ ქართლისაჲ-ს ხელ-ახლა დაბეჭდვა საჭიროა აუცილებლად.—მცირე დასკვნა.

ა) მოქცევაჲ ქართლისაჲ

1) იკილნა (დაბეჭდილის გვ. 1)	ისიღნა დედნისი (ტკ. 493)
2) ოძრახისა (2)	ოძრახისა
3) უკვირდა	უგვრდა
4) უფლისაგან (3)	ოფელისაგან
5) ქვეყანა	ქკეყანაჲ
6) რუისაჲთა	რუესაჲთა
7) მეფობდ ლადამი (10)	მეფობდა...
8) მირვანისი (11)	მირვანისი (435)
9) აღმაღლებიღგან (12)	აღმაღლებითგან
10) ბრძოლისა	ბრძოლისაჲ
11) აქვს (13)	აქუს (436)

12) მწრათულ ალაშენა ეკ- ლესიაჲ ქუემო სა- მოთხესა შინა, რო- მელი თვთ აღემარ- თა (16)	მწრათულ ჳლაშენა ეკლესიაჲ ქუემო სამოთხესა შინა და სუეტო იგი იყო ძე- ლისაჲ, რომელი თვთ აღემართა (436)
13) მღვდელთა	მღვდელთა
14) იოანე	იოჳანე
15) ცხოვრებისაჲ	ცხოვრებისაჲ
16) სახლან	სახლმან
17) და ხსნაჲ (17)	დაკსნაჲ (438)
18) იესუ (იუ)	იჳსო (იჳ)
19) მალაღთაჲ	მალაღთაჲთ
20) სჯულისამან (18)	სჯულისამან
21) წყალისა	წყალისა
22) ზეგარდამო	ზეგარდამო
23) მოსული	მოსრული
24) შიშით (19)	შიშითა (439)
25) 0 (გვ. 19)	და ნინო შთაჳიდა კხოუთა- და დაღვა კაწარეთს: და მო- ხათლნა კსოელნი და სოჳნი- ერითურთ მათით: და გარდა- ჳიდა კახეთა: დაღვა ქცელ და- ბას: და მოჳყვანსა კაცნი მთა- კარნი: და მონათლნა:

შენიშ. ეს სტრიქონები ჩაემატოს „სამი ისტ. ქრონიკის“
მე 19 გვერდის „ტრადტ მეფემან მოიყვანნა და მონათლნა“-ს
შემდეგ.

26) კტოეთა (19)	კ ტ ო ე თ ა ს
27) ეპისკოპოზი	ე პ ი ს კ ო პ ო ზ ი
28) კუბოა (22)	კ უ ბ ა ა (440)
29) კიდართ (94)	კ ი დ ა რ დ (441)
30) დამოთაულეს (25)	დ ა მ ო თ ა უ ლ ე ს
31) ძე	ძ ე
32) ამიერ. (26)	ა მ ი ე რ
33) ქვემო (27)	ქ ვ ე მ ო (442)
34) მიიცვალა	მ ი ი ც ვ ა ლ ა
35) სვეტი	ს ვ ე ტ ი
36) მერმე (28)	მ ე რ მ ე
37) ერისთავადცა	ე რ ი ს თ ა ვ ა დ ც ა
38) მიაძხვა (29)	მ ი ა ძ ხ ვ ა
39) იქაფთგან (31)	ი ქ ა ფ თ გ ა ნ (443)
40) ეფთათს (32)	ე ე ლ ა ლ ს
41) შუა	შ უ ა
42) ამის (33)	ა მ ი ს (444)
43) ერისთაობდა (35)	ე რ ი ს თ ა ო ბ დ ა
44) უხმო	უ ხ მ ო
45) წავიდა	წ ა ვ ი დ ა (445)
46) მეშვიდესა	მ ე შ ვ ი დ ე ს ა
47) ეკლესიასა (36)	ე კ ლ ე ს ი ა ს ა
48) ნერსე ი (37)	ნ ე რ ს ე (446)
49) რომელნი (38)	რ ო მ ე ლ
50) ევრონისთგან	ე უ რ ო ნ ი ს თ გ ა ნ
51) დედოფალმან (გვ. 1)	დ ე დ ო ფ ა ლ მ ა ნ (447)
52) გვექმნა	გ ვ ე ქ მ ნ ა

53) მისი	მისა
54) რომელთაცა	რ ო მ ლ ი თ ა ც ა
55) სარწმუნოებით(გვ.2)	ს:რწმუნოებით
56) ქუსყანასასა	ქუჭყანასა (448)
57) მხსნელო	მკსნელო
58) გვისწავიეს	გვსწავიეს
59) მისა	მ ი ს ა
60) ჰინდოვის	ჰ ი ნ დ ო ვ ი ს
61) სიყვარულსა (3)	სიყუარულსა
62) კორკსა	კ ო რ კ ა დ
63) აქ	აქა
64) უფალმან	ოუფალმან
65) თვალთა	თუალთა
66) მოიხუნეს	მ ო ს ო ლ ო ი ხ უ ნ ე ს (449)
67) ცხოვრება წმ. ნინო- სი (4)	ცხოვრებაჲ წმ. ნინოჲსი
68) მიღებად	მ ო ღ ე ბ ა დ
69) ჭაბუკი	ჭაბუკი ი გ ი
70) პიხალანისასა	პ ი ტ ა ლ ა ნ ი ს ა ს ა
71) თქუპნისა (5)	თქუჭნისასა (450).
72) მისცეს	მ ო ს ც ე ს
73) ბაბილონისასა	ბაბილოკნისასა
74) სამკუდრო	სამკუდროჲ
75) სიკუდილისა	სიკუდილსა
76) მყვანა	მეკნა
77) ქრისტს	ქ რ ი ს ტ წ ს
78) უკუნითი უკუნისამდე	ო კ . ო კ .

79) პატრეარქსა (6)	პატრეარქსა (451)
80) მიჰკდა	მიკდა
81) აღმართნეს (7)	აღჰმართნეს
82) და (4)	დაა (452)
83) სიტყვაჲ	სიტყუაჲ
84) ქალაქსა	ქალაქად
85) დამლუარნა	დამალუარნა
86) მოგიოთვალოვ	მიგიოთვალაკ
87) ესრეთ (9)	ესრბთ (453)
88) ეგრეთ	ეგრბთ
89) ვმსახურებდ	ვჰმსახურებდ
90) ვკითხევდი	ვჰკითხევდი
91) შჯულისა	შჯულისა
92) ყოველთ	ყოველი
93) მას	მის
94) წინამძღვარებითა	წინამძღუარებითა
95) უქარმელისაჲ	ოჯუარმელისაჲ
96) შეიშუნეს	შეიშურკეს (454)
97) არტაკრად	ანტაკრად
98) წილი	წილ
99) წილი	წილით
100) სადაჲ (11, ბოლო- დან მე 4 სტრ.)	სადა (455)
101) ლუთისა (11, ბოლ. მე 4 სტრ.)	ლუთისა
102) მარქუა	მარქუა
103) სომხითსა	სომხითისა

104) ბერძენთა	ბერძენთაჲ
105) თაყუანისცემდ (12)	თაყუანისცემად
106) უკუტ	უკუტ
107) ამან	მან
108) აღსაფალს	აღსაგალსა
109) ღთებისა	ღუთაუბისა
110) ჯუარი მე (13)	მე ჯუარი (456)
111) დედოფალ	დედუფალი
112) კელთა	კელსა
113) დასაბამითგან	დასაბამითგანთა
114) მძუძე (14)	მძუძე (457)
115) ყვაოდა	ყუაოდა
116) აღმოვიდოდეს	აღმოვკიდოდეს
117) სასაკუმეველს	სასაკუმეველს
118) აღმოსავლით (15)	აღმოსავალით
119) წიაღთა (19)	წიაღით (458)
120) მოგუთასა	მოგუთას
121) მოგუებსა (20)	მოგუებსა
122) ურიცხვ	ერიციხვ
123) კაცისა	კაცისაჲ (459)
124) ჰრქუა (21)	მრქუა
125) მთანნი	მთანნი
126) დავდექ	დავდეგ
127) სპილენძისა	სპილენძისაჲ
128) ჯაქვ	ჯაქვ
129) გა	ბა (460)
130) ჩრდილოდასათაჲ (22)	ჩრდილოდასათა

131) ქუათა	ჭკათა
137) მოვიხსენე	მოვიკსენე
133) მრავალთა ძალთა შენთა	მ რ ა ვ ა ლ ი თ ა ძ ა ლ ი თ ა შ ე ნ ი თ ა
134) საუფლის (23)	ს უ ფ ლ ი ს (სოფლის) (461)
135) ჰპოეთა (26)	ჰპოკეთ (462)
136) წარყუანება	წარყუანებაჲ
137) მიემართს	მი ე კ ი მ ა რ თ ს
138) ეხედავდ (27)	ეხედევდ (463)
139) მოისთვლებდიან	მოისთვლებდიან
140) დიდება (28)	დიდებაჲ (464)
141) არათუ (29)	არათუ
142) ებერისთაგან	ეპერისითგან
143) აბრაჰამისთაგან	აბრაჰამისითგან
144) გამცდელისაგან	განმცდელისაგან (465)
145) სმენით	ს მ ე ნ ი ლ ი
146) წელნი ჰრ (30)	წ ე ლ ნ ი ჰ რ
147) კონსტანტინე	კონსტანტინე
148) (ვე) ქცეოდეთ	ე ი ქ ც ე ო დ ე თ
149) აქუნდეს	უ ჩ ნ დ ე ს
150) წყაროელთა (31)	წყაროკელთა (466)
151) მცირს	მცირედრს
152) დავითისასა	დავითისასა
153) გარემდგომთაჲ	გარსმდგომთაჲ
154) თაყვანის-ცეს	თაყუანის სცეს
155) შესწირეს	შეწირეს
156) ჰეროდე	ჰეროდე (467)

157) იყუნეს	იყუნეს
158) დამოკიდენ	დამოკეკიდენ
159) თვსასა (33)	თვსსა (468)
160) სიტყუა	სიტყუაჲ
161) ნინოჲსა	ნინოჲს
162) ურიათაო	ჴურიათაო
163) მოჰკალით	მოჰკალთ
164) მხსნელი	მკსნელი
165) იქმენით	იქმენით
166) მოეკვა	მოესვა (469)
167) თვსისა	თვსისასა
168) წარკდეს	წარჰკდეს
169) უმეტეს	უმეტეს
170) სიკუდილისა	სიკუდილსა
171) წაღებაჲ	წარღებაჲ
172) კელთა (35)	და კელთა
173) შვიდნი (36)	შვიდნი (470)
174) ნანაჲსისა	ნანაჲს ზედა
175) ხელოვნებაჲმან	კელოვნებაჲმან
176) ხუარასნეული იყო, სულითა უკეთური- თა	ხუარასნეულიყო სუ- ლითა უკეთური- თა (471)
177) მაწოვნებელთაგან (37)	მაწოვნებელთაგანი
178) სახუმილისაგან (38)	სახუმილისაგან (472)
179) ზღვისაჲ	ზღვისაჲ
180) ჰაერისათაჲ	ჴაერისაჲთა

181) მოჭგვარეს (39)	მოჭგუარეს (473)
182) წარიყუანა	წარიყვანა
183) და დაადგინა	დაადგინა
184) სხნა	სცნა
185) მაყულოვანსა (43)	მაყლოვანსა (474)
186) უკუშ	უკუე
187) გარდამოვიდა	გარდმოვარდა
188) მოსწრაფებით (44)	მოსწრაფებით
189) მნებაეს	მინებს (475)
190) ვრიდო	კწრიდო
191) საკვრველი	სამირკველი
192) საქს	საქმს
193) გულდებულ	გულდებული
194) შუალამე	შუკლამს
195) ძალისა (46)	ძალითა (476)
196) ლოცვიდა	ილოცვიდა
197) მეყუსეულად (ასრე მრავალგან)	მეყსეულად
198) მეფსთ-მეფს (47)	მეფეთ მეფს
199) კმა	კმაჲ
200) ადგილსა	ადგილისა
201) კელთა	კელითა (478)
202) ერისა	ერისაჲ
203) ჰენატრიდით	კწნატრიდით
204) ამათ	მათ
205) კელ-აღპყორობილი	კელაღპყრაბილი
206) მიებარდნა (48)	მიებსლარდნა

207) ჰაბუკმან	ჰაბუკმან მან
208) სამოთხესა	ს ი მ ა ლ ლ ე ს ა
209) იყუნესვე	იყუნესვე
210) იყო	ი წ ე ო (479)
211) მოსლოუად	მოსლოად
212) ბრწყინვალს	მბრწყინვალს
213) ხორცითა (50)	კორცითა (480)
214) ცხოვრებისათჳს	ცხოვრებისათჳს
215) ვითარცა ზემო წე- რილ არს	კითარცა ზემო წერილარს უ ო კ ლ ი ს ა ე რ ი ს ა
216) ნინოძესა (51)	ნინოძესა
217) განვიბნენით	განვიბნენით (481)
218) ვხედავ (52)	ვ ხ ე დ ა ვ
219) ჯურღმულმან	ჯურღმულმან (482)
220) განმადვიძებდა	განმადვიძებდა
221) მე და ასული (53)	მე, ასული
222) რომელსაც	რომელსაცა
223) პატრიარქისაჲ (54)	პატრიარქისაჲ (483)
224) მოწვენილ (55)	მ ი ო ვ ე ნ ი ლ
225) მოკუეთა	მ ო კ ე უ ე თ ა (484)
226) შ (აღვი)და ფურ- ცელ(თა) გვ. 56	შ აღვიდა ფურცელსა
227) მოვკუეთეთ	მ ო ვ კ ე უ ე თ ე თ
228) შეიმკუნეს	შ ე ი მ კ ე ნ ე ს
229) თთჳსასა	თ ჳ ს ა ს ა
230) (ყოვლად)	ე ო კ ე ლ მ ა ნ
231) (ბნელთა)	ე ო კ ე ლ თ ა

232) ეგრედვე (57)	ეგრევე (485)
233) წმიდის	წმიდისა
234) განთენდებოდა (58)	განთენებოდა
235) მთა	მთაჲ
236) ვარსკვლავი	ვარსკულავი
237) აღმართნენ	აღჳმართნენ (486)
238) აღმართოს	აღჳმართოს
239) გვიბრძანა	გუბრძანა
240) ფარვიდეს (59)	ფიდრემდის
241) ქუასა	ქუასა
242) ჯუარცმული	ჯუარცუმული
243) აიძულებდა (60)	აიძულებდა (487)
244) შესძრან	შეძრან
245) (ნა)შენები	ნაშენები
246) დიდებული	დებული
247) აღმართება	აღმართებაჲ
248) პატროსანისა	პატროსნისა
249) მოსრულიყვნენ	მოსრულ იყვნეს
250) შევქმენით ჩუენ ჯუარი მღდელთა მათ	შევექმენით ჩუენ ჯუარი იგი, გითარცა მღდელთა მათ გუასწავეს (488)
251) და უკვირდა (61)	და დაუკვრდა
252) განიზრახვდა	განაზრახვდა
253) აღმალლდი (62)	აღჳმალლდი (489)
254) ღმერთო, ღმერთო	ოფალო ღმერთო
255) აღვმართოთ	აღვემართოთ
256) ჰრცხვენოდის	ჰრცხვენოდის

257) აჩუენა	უჩუენა
258) რომელი (63)	რომელი
259) საზღუართა	საზღვართა
260) ზატიკისა	ზატიკისა ზატიკისა (190)
261) მოიქცეოდეს	მოიქცეოდეს
262) სახუმილსა	საკუმილსა
263) ანგელოზნი	ანგელოზნი
264) წარსვლით	წარსვლით
265) თაყვანს	თაყვანის
266) ჟამისა	ჟამისა
267) მოწვევულ (65)	მოწვეულ (191)
268) ესვა	ესვა
269) უკეთუ	უკეთუ
270) მომიშორო	მომიშორო
271) აღასრულებად	აღასრულებად (192)
272) პატიოსნისა (66)	პატიოსნისა
273) ჯუარისა	ჯუარისა
274) დღეულითგან	დღეულითგან
275) არ	არა
276) სასოებაჲ	სასოებაჲ (193)
277) აღახილნა	აღახილნა
278) წარიყუნა	წარიყუნა
279) შესცვეს (67)	შესცვეს
280) განკურნებიედ	განკურნებიედ
281) ჯუარისათა	ჯუარისათა
282) დღეინდელად	დღეინდელად
283) დღემდს	დღემდს

284) სულსა აწ	სულსა, რომლისა და არს დიდება და, აწ
285) ამინ	ამენ
286) მოიხსენა (58)	მოიკსენა
287) ქუეყანა	ქუეყანა და
288) ვიყუენით	ვიყუენით
289) მეთექუსმეტც	მეთექუსმეტც
290) ჩემთადმდე	ჩემთამდე
291) მსხვერპლად	მსსხვერპლად
292) კერპთათჳს	კერპთათჳს
293) ქუანიცა	ქუანიცა
294) პირ-იცვა	პირკელ
295) ჩუნთასა (69)	ჩუნთასა (494)
296) რომელიც	რომელიცა
297) მხებულ	მისებულ
298) ბორცუსა (70)	ბორცუსა
299) შევქმენ	შევქმენ (495)
400) მიერ	მიერი
301) გამოვახუ	გამოვაკუ
302) ხარისხთა	ხარისხთა
303) შევხუნ	შეხუნ
304) ზემო	ზემო და
305) მლუდელთასა	მლუდელთასა
306) მიხედვაცა	მიხედვაცა
307) ცოდვსა	ცოდვისა
308) ჩრდილოჲსა (71)	ჩრდილოჲსა და
309) მოველ (72)	მოველი (496)

310) მკვდრეთით	მკუდრუოით
311) მოცადებაჲ	მოცალეზაჲ (497).
	ბ) სუმბატის ქრონიკა *
312) სალა შვა (დაბეკდ. გვ. 41)	შვა (დედნ. გვ. 294)
313) დღემდე (43)	დღედმდე (295)
314) ბაგრატიონიანი	ბაგრატიონინა
315) სხვანი	სსუნანი
316) გურამ (44)	გუნამ
317) დასავალის (47)	დასაკლის (296)
318) ციხისა	ცისესა
319) ტფილისისა	ტფილისსა
320) ღმერთისა (49)	ღუთისა
321) მთავრობდა	ჭმთავრობდა

*) მოკამათე ამ სიტყვას ხრონიკად სწერს. მაგრამ შეცდომაა, რადგან ეს სიტყვა ძველადგანვე იხმარება ქრონიკად და არა ხრონიკად. და ასრე იხმარება იმიტომ, რომ თვით ჩვენი ენის თვისება მოითხოვს ბერძნულ ხ—ს შეცვლას ქ—დ. მაგალითები: *xaragma*—ქარაგმა, *xristos*—ქრისტე, *xristofphoros*—ქრისტეფორე, *xristoklinos*—ქრისტეს—მკტინებელი, *xronologia*—ქრონოლოგია, *xronikos*—ქრონიკა და მრ. სხ. თუ *xronikos*—ქართულადაც ხრონიკად უნდა ითქვას, ბარემ ქრისტეც ხრისტოსად ვსთქვათ, ქარაგმაც ხარაგმად! ესრეთი გრეხა სიტყვებისა მაგონებს ახალგაზდებს, რომელნიც ერთხელვე ქართულის ენის მიერ შეთვისებულ სიტყვებს-პარიჲი, ლენერალი, პეტერბურდი და სხ. სწერენ პარიზად, გენერლად, პეტერბურგად. მაშ თუ საკიროა უცხო ენის სიტყვების გამოთქმის დაცვა, რა-

322)	ბართოლომე	ბართლომე
323)	კათალიკოზნი	ქათალიკოზნი
324)	შემდგომად მოკუ- და (ადარნასე მთა- ვარი ღ დაჯდა) სტე- ფანოზ	შემდგომად სტეფანოზ
325)	ვარაზბაქურ (50)	ვარაზბაქურ
326)	კურატპალატ (51)	კურატპალატ (297)
327)	უმრწემესი ძე (სა- ხელით) გუარამ	უმრწემესი ძე გუარამ
328)	განსვენება (52)	განსვენება
329)	სიხარულით (53)	სიხარულითა
330)	შემდეგ (55)	შემდეგი (298)
331)	კელმწიფობასა (56)	კელმწიფობას
332)	კურატპალატ (57)	კურატპალატ (299)

ტომ მაგალითებრ ფრანგები არ ამბობენ ხრონიკოს, არამედ კრონიკ, არ ამბობენ ხრისტოს, არამედ **ჰ**რისტ; ან და, თუ ეს უცვლელია ძირეულ სიტყვისა კანონია, სხვადასხვა ენებში როგორღა იბარტყა, თუნდა მაგალითებრ, სიტყვამ „მე“ (მეგრულად მა, სვანურად მი, ძველ ინდიურად აჰამ (შემასმენ. ბრუნვა *me*), ძველბაქტ. აზემ (*ma*), ბერძნულად ეგო (*eme, emi*), ლათინ. ეგო (*me*), ბულგარიულად აზუ (*me*), ლიტვურად აზ (მანე), გუთურად იკ (მიკ), თათრულად მენ). ბარემ მოდით და აქაც ვსთქვათ აჰამ, რადგან ძველი ინდიური ენა ყველაზე უძველესად ითვლება. ბარემ პურიც დაწვეროთ პუროს-ად, რადგან ბერძნულად ასრე იხმარება, ან აკვანი (მეგრულად არკვანი, სვან. აკუან, ინგილოურად აკუან)—კუნე-დ, როგორც ლათინნი ამბობენ, პეტრე-პავლე პეტროს-პავლოს-ად და სხ.

333) ქორონიკონსა	ქორანნიკონსა
334) გუარამისა	გუარამისსა
335) გარდაიკვალა გუა- რამ მამთალი (58)	გარდაიკვალა გუარამ მამ- თალი
336) შეკრიბა	შეკრიბა
337) ბანელისათა	ბანელისათა (300)
338) ეპისკოპოზ	ეპისკოპოს
339) მამთალი	მამთალი
340) მოისრა	და მოისრა
341) დიდათ (63)	დიდათ (301)
342) მეფისი (64)	მეფისა
343) (იმიერ ტაო). იმა- რტაო (65)	იმარ ტაო
344) სახლეველთა (66)	სახლეველთა
345) ამის (67)	ამის
346) მოუდგა (69)	მოუდგა
347) მოაკრა	მოაკრა
348) მიმდგომელნი (70)	მიმდგომელნი
349) შაკუარნი არა მიე- შუნეს (71)	შაკუარნი იგი აწინაურ- ნი არა მიეშუნეს (303)
350) მოსრულ (72)	მოსრულ
351) მოისრენ (73)	მოისრენს
352) რომელნიმე	რომელნი
353) პირველისავებრვე	პირველსაებრვე
354) დაზაენეს	დაიზაენეს
355) კურატპალატისანი	კურატპალატისა
356) გარდახდეს	გარდაკდეს

357) ქორონიკონსა სიზ თუესა (75)	ქორონიკონსა სეზ თუესა (305)
358) მეფედ	მეფე
359) ბასალი (76)	ბასილი
360) მოძღუართა (77)	მოძღუართათა
361) ჰარკიმანოსსა (78)	ჰარკიმანოსსა
362) შაიქცეს	შეიქცეს
363) ამისა	ამისსა
გ) მესხური დაკითხვის ქრონიკა	
364) იანვარსა (დაბეჭდ. გვ. 81)	იკნისსა (დედ. გვ. (9)
365) ოდიში	ოდიშს
366) შახთამაზ (84)	შახთამაზ
367) პატრონმან	ქ: ჰატრონმან
368) ღვთის-მოყვარულ- თა	ღ.-მოყვარუთა (10)
369) მისებრ	მისებრი
370) მაისსა კზ (83)	ქ: მაისსა კზ (11)
371) ოთხშაბათსა ჟამსა	ოთხშაბათსა, პირველსა ჟამსა
372) უკანდელი	უკანანდელი
373) აღმოცენებულთათა (84)	აღმოცენებულთა
374) აღმოსავლიდგან (85)	აღმოსავლითგან (12)
375) დასავლამდე	დასავლამდე
376) განთქმულისა	გათქმულისა

403)	ხერთვისა	სერთვისი
404)	ორავეჟანდისშვილი	ორავეჟანდას შვილი
405)	შარმანზე (102)	შარკანზე
406)	მივიდა	მოვიდა
407)	გამოუშვა (103)	გამოუშვა
408)	მანუჩარ მივიდა (105)	მ. მოვიდა
409)	მეფემან	მეფემა (26)
410)	თათარხანიცა (106)	თათარხანცა
411)	კარი (107)	კარი
412)	ორივ (111)	ორნივ
413)	წარვიდეს (113)	წაკიდეს
	დ) წინასიტყვაობანი.	
414)	ღვთივ შემოსილნო (დაბეჟდ. გვ. 128)	ღმერთშემოსილნო (გვ. 7)
415)	უძლოურებიტა (128)	იძლეუბიტა (7)
416)	უკვე	უკუნ (8)
417)	შეუცვალებლად	შეუცვალებულად
418)	კელ წავყოფ (XI)	კელკყოფ
419)	ვიცნა	ვიცნა
420)	სასყიდლათ	სასყიდელი
421)	ბრალობად	ბრალობად
422)	დიდ	დიდი
423)	ფსალმუნთა	ფსალმუნთაჲ
424)	თარგმანი ასერგა- სისტა მათ ფსალმუნ-	თარგმანი ასერგასისტა *) მათ ფსალმუნთაჲ, რომელ-

*) ერგასი ნიშნავს 50, მაშასადამე ღუთის კალამს დავითს დაუწერია სულ 150 ფსალმუნი.

თა, რომელნი და-	ნა დაწერნა კალამის ღუთი-
წერნა კალამის	სამს და კითხულისა მიუ-
ღუთისამს, და სუ-	წმიდისა
ლისა მიერ წმიდისა	
425) (საწნეხეფათასა) გვ.	საწნესელთასა (516)
XII	
426) ვითარცა იგი მე-	კითარცა იგი მოციქულ-
ტოქელთა (მტქლ-	თა (მოციქულთა) წმიდათა
თა) წმიდათა უფ-	ოფლისა თანა ისაღილეს კი-
ლისა თანა ისაღი-	დესა ტბისა მის ტიბურთი-
ლეს კიდესა ტბისა	სასა (516)
მის ტიბურიისასა	
(XIII)	
427) გვედრები სიწმი-	გვედრები საწმიდესა შენსა
დესა შენსა (XIII)	(576)
428) ელოძენოსად	ელოძენოსად
429) სახელითა წმიდისა	სასელისა წმიდისა სამეზი-
სამეზისა სამქადაგე-	სასა მქადაგებულთა
ბელისა (XIV)	(579)
430) ძმაო (XIV)	ძამაო (579)
431) გამოუთქმელთა	გამოუთქმულთა
432) ღუთისად	ოფლისად
433) გამოუჩინებულნი	გამოუჩინებულნი
434) იყო (XIV)	იყო

ნიშგვე ღერბეთ, აჯა მარე საკვრელ მარე-ლი, რომ ამდენ გარყვნილ და დამახინჯებულ ადგილებს ტექსტისას სულ 4—5 შეცდომად სთვლის!

შესწავლება.

№ 183 სხნა (დაბეჟდ.)—სცნა (დედანი). აქ შეცდომა წარმოსდგა ხუცური ასოების ხ-სი და ც-ს შერევისაგან.

№ 270	მომიშორო-მომიბოძო	{ ხუცური შ ლ ბ მო- კამათეს შეურევია. ამის პასუხი იხ. მო- კამათეს წინასიტ- ყვაობაში გვ. 106.
№ 326	ერუბნელი-ერუშნელი	

№ 285 ამინ-ამენ: ხუცური ი და ე ურთიერთს მიემსგავსებიან.

№ 424 და—დავით. ეს ლ—დ წაკითხული სიტყვა დედანში სწერია ქარაგმით: დთ.

№ 426 მეტოქელთა—მოციქულთა. ტ და ც ერთმანერთს ჰგვანან.

№ 427 გევედრები—ვეევდრები. აგრეთვე გ და ვ.

№ 428	ელოძენოსად—ელომენოსად	{ აგრეთვე ძ ლ მ.
№ 430	ძმაო—მამაო	

№ 344 სახლეველთა—სახლეულთა. აგრეთვე ე—|—ვ ლ უ.

№ 388 აიკიდეს—აჰკიდეს. აგრეთვე ი და ჰ.

№ 414 ღვთივ—ღმერთ. დედანში სწერია: ღთ. და სხ.-და-სხ.

შენიშვნა. აქ ამოწერილია მხოლოდ ისეთი სიტყვანი, რომელნიც დედანში ცხადად და ნათლად სწერია. ხოლო იმისთანა სიტყვებისთვის, რომელნიც ოდნავ

მაინც ექვს ბადვენ, — ჩვენ ხელი არ გვიხლია. თვით ნათლად დაწერილ სიტყვათაგანაც აქ ყველა ვერ ამოვწერთ, რადგან ბევრს დროსა და შრომას ითხოვდა. ზოგიერთი ადგილი, რამდენათმე გადალეული, დაძველებული და ჟამთა ტრიალისაგამო გაცვეთილი, თუმცა ძნელად იკითხება, მაგრამ მაინც შიგა და შიგ ამისთანა ადგილებიც შეიძლება სისწორითა ნიშნისაჲთა აღადგინოს კაცმა, რადგან წამალ გადასულ ასოებს თვისი კვალი დაუტყვეიათ ეტრატზე. დიად, ვიმეორებ, თუმცა ამისთანა ადგილებიდან მე სიტყვები არ ამომიწერია ამ სრელში, მაგრამ მაინც აქაც შეიძლებოდა ბევრი რამ გვეჩვენებინა, რომელიც ხშირად მოკამათეს უკულმართად გაუგია და „სამქადაგებელისად“ უქადაგნია. თუნდ ავიღოთ პირველი გვერდის მინაწერი კრებულისა. ამ მინაწერს ბ-ნი მოკამათე ასრე ჰკითხულობს:

„ქრისტე ღმერთო, აღიდგე დიდებითა საუკუნოჲთ ერისთავთ ერისთავი კვირიკე, რომლისა ბრძანებითა და (საფასითა) შეიმოსა წიგნი ესე კელითა მათისა მიწა მღუდელის ცოდვილის მიქაელისათა“.
(წინასიტ. გვ. XVII, შენიშნ.).

დედანში-კი ასრეა:

ქ: ქრისტე ღმერთო, აღიდგე დიდებითა საუკუნოჲთა ერისთავთ ერისთავი კვირიკე, რომლისა ბრძანებითა და ნე(ბითა) შეიმოსა წიგნი ესე კელითა მათისა მწი(რ) მლოცველის მიქელისითა.

ამას გარდა გამეორებული შეცდომანი მხოლოდ

თითო ჯერ ამოგვიწერია. არ მოვიხსენიებთ კრდევე წვრიმალნი შეცდომაც, ვითარცა ასო ჟ-ს ტრიალი მრავალ სიტყვებში, ან და წერტილ-მძიმეებით დედნის პირვანდელი აზრის დაბნელება.

ამიტომაც ჩემ მიერ ნაჩვენები „დაკლებული“ მაინც ვერ აღავსებს და ვერ აღადგენს ტექსტს სისრულით. რისგამო საჭიროა ეს შესანიშნავი ძეგლი ასიოდე ცალად მაინც ხელახლა დაიბეჭდოს მარცვალ-მარცვალ, სტრიქონ-სტრიქონად, ბერაის წესრიგისა და მართლ-წერის შეუცვლელად. ასრეთი გამოცემა საჭიროა იმიტომ, რომ ხშირად ერთი რამ მცირე ნიშნის გამოტოვებით ბერაის ნათქვამი ორაზროვანი ხდება. რომ ცხადად გაუგებინოთ მკითხველს ჩვენი აზრი, თუნდ ამოვწეროთ ერთი ადგილი ჩვენი მოკამათეს დაბეჭდილიდამ და მერე იგივე ადგილი მოვიყვანოთ ბერაის მართლწერით.

დაბნები მათი:

სარკინე ქალაქი, კასპი, ურბნისი და ოძრაკე და ციხენი მათნი: ციხს-დიდი, სარკინისაჟ, უფლისციხს, კასპისა, ურბნისისა და ოძრახისა.

ესევე ადგილი ბერაჟს მართლწერით:

დაბნები ნათი:

სარკინე ქალაქი: კასპი:

ურბნისი: და ოძრაკე:

და ციხენი მათნი: ციხს' დიდი

სარკინისაჟ: უფლისციხს'

კასპისა: ურბნისისა:

და ოძრაკისა:

ბერაის ნაწერიდამ გამოდის, რომ დაბნები ყოფილა 4 და ციხე 4 ან 5 (ციხს დიდი სარკინისაჲ, ე. ი. რკინის დიდი ციხე, უფლისციხე კასპისა, ურბნისისა და ოძრაკისა). ხოლო მოკამათეს დაბეჭდილიდამ-კი სჩანს, რომ ციხეთა რიცხვი ყოფილა ექვსი, რადგან ბერაის ნათქვამი „ციხს დიდი სარკინისაჲ“ გაუყვია ორად და ზედშესრული „სარკინისაჲ“ დამოუკიდებელ ცნებად აღუვიარებია. რომ „სარკინისაჲ“ მართლაც ციხე არ ყოფილა, არამედ მხოლოდ „ციხს დიდი“ ყოფილა „სარკინისაჲ“, ესა სჩანს შემდეგის მაგალითებიდამ: „ციხე დიდი სამშვილდისაჲ“ (სიტყვიდამ მშვილდი), „წყალი სწრაფი საცხენისაჲ“, „კაცი ჩინებული საქართველოჲსაჲ“, „დაბა თამარაშენი სამაჩაბლოჲსაჲ“, „ქულბაქი დიდი სავაქროჲსაჲ“, „კაცი მეცნიერი საოსურგეთოჲსაჲ“. და ასრეც „ციხს დიდი სარკინისაჲ“.

დიაღ, შეუცვლელად უნდა დაიბეჭდოს ჩვენი საეროვნო ძეგლი, უშენიშნეობოდ. შემდეგ ამისა ყველას ნება აქვს თავისებურად გაიგოს და ახსნას ეს, თუ ის აღგილი ტექსტისა. მაგალითებრ, პავლემ „ციხს დიდი სარკინისაჲ“ თუნდ სამად გაყოს და სამი ციხე გამოიყვანოს (ციხე, დიდი, სარკინისაჲ) და თუნდ პეტრემ ორ ციხედ აღიაროს ეს სამივე, ამით არც ბერაის და არც არავის რა დააკლდება, რადგან გამოჩნდება მესამე ანუ მეოთხე პირი, რომელიც ქეშმარიტებას აღადგენს.

ამას გარდა აქვე უნდა აღვნიშნოთ კიდევ: ა) მოკამათე ხშირად სრულიად უსაფუძვლოდ ხმარობს sic-ს, ე. ი. მდაბიურად ნუთუ-ს. „სიკ“ თუმცა ლათინურად ნიშნავს ნუთუს, მაგრამ ქართულს კილოებში დიდ სამარცხვინო სიტყვად ითვლება. მიუხედავად ამისა, ჩვენს მოკამათეს ძალიან ჰყვარებია ეს სიკი, რომ ალაგასა და უაღაგოს მით აქრელებს ნაბეჭდს. მაგალითები: ჯვარის (sic), აღრნესე (sic), არმაზნი (sic), მეუფოჲ (sic), თქუა (sic) და სულ sic და sic, და ბ) მოქცევაჲ ქართლისაჲ-ს ეტრატის „ცხვირ-პირი“ აღმადგენელის ხელით ხშირად გათხუპნულია. რაც აღმადგენელს თავის ქკუაში აღუდგენია, ის იქვე ეტრატის პაგინაციაზე მიუწერია. თავის ქკუაში იმიტომ ვამბობთ, რომ ეს მინაწერებიც უმეტეს ნაწილად შეცდომით არის შესრულებული. მაგ. ტექსტში სწერია „ევლალს“, ხოლო აღმადგენელს ეს სიტყვა ეფთათ-დ აღუნიშნავს; დედანში ერთი ადგილი წაბლალულია და მიწერილი-კია „დიდი (ანუ თვისი)“, მეორე წაბლალული ადგილისთვის მიუწერია ნარევად; „—თვი“ (დედნ. გვ. 448), და სხ.-და-სხ. განა შეცდომა იქნება, რომ ვსთქვათ, ამ ნარევ ხელს ეხლავე გარჩევა-გაცხავება და აღდგენა სჭირიაო! მომავალი დგმა რას იტყვის, რომ ამ ნარევით ათასწლოვანი, მრავალ ქარიშხალთა და ქარტეხილთაგან თავდახსნილი და ჩვენამდე გამოხწყეული ტექსტი ბ-ნ აღმადგენელს გაუმორევებია და გაუსიკებია? ყველა რაგინდარამ რომ ჯღაბნოს ეტრატის ფურცლები, იგი

რალას დაემგვანება ათიოდე წლის შემდეგ? თუ რა გვარი სიფაქიზით დაცვა უნდა ამ გვარ ნაშთს, ესა სჩანს თუნდ მურიეს სიტყვებიდამ. „ბეთანიის ტაძარში ვიყავი. განღკვიფრდი, როდესაც წავიკითხე ერთის ველურისა და ბარბაროსისაგან თამარის ბეთანიის სურათის ცხვირზე მიწერილი: „მე (სახელი) ეს სურათი ვნახეო“. ვისაც ასხიან ყურნი სმენად, ისმინენ.

მორჩა ჩვენი სათქმელი ნაცოდლილარ ტექსტის შესახებ. თუმცა მოკამათემ თავის პასუხში სასტიკად აღგვითქვა, რომ ჩვენ აღარ გვიკადრებს და არასგზით აღარ შემოგვეკამათება, მაგრამ მაინც იქნება ოდესმე ინებოს და აღალოს პირი თვისი შესამუსრავად ჩვენის ნათქვამისა. დიად, თუკი მთელს საზოგადოებას ფიცით აღუთქვა შატბერდის დედნის მართლწერის სასტიკად დაცვა და ეს აღთქმა ჩვეულებრივადაც ვერ შეასრულა; თუკი თვის მიერ სატეხით ამოქრილ-ამოყრილი წარწერა გადახეხა, აბა, რალა თქმა უნდა, ჩვენს „სამი ისტორიული ქრონიკისა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრების“ ტექსტის შესასწორებლად შედგენილ სახელმძღვანელოსაც სულ ბრეს აადენს. ვიმეორებ, თუ თავისი ფიცი გატეხა და ინება опровержение-ს წერა, იმ შემთხვევაში, მინამ გამოაქვეყნებდეს თავის ნაწერს, ჯერ პირველად მიიწვიოს ძველი ხელის კარგა მკითხველთაგანი ვინმე და გააშინჯოს თავისი ამოწერილიცა და ტექსტიც; და შემდეგ ამისა გამოაქვეყნოს. თორემ, ვინ იცის, კა-

ცნი ვართ, მოსალოდნელს, რისხვა-ქუხილით დაწე-
რილს, პასუხში კიდევ ვრს-ის მაგვარი სიტყვები (მა-
გიერად ვდს-სი) არ მოჰყვეს და მით ჩვენი კამათი
სიზიფის დაუსრულებელ შრომად არ გადაიქცეს.
უკეთესი-კი იქნებოდა, თუ ჩვენი ნათქვამი მოკამათეს
არა სჯერა, ამ ნათქვამისა და აღნიშნულის დედანთან
შედარება მას მიენდო თავის საყვარელ მეგობრისა-
თვის, რომელიც, მისისავე თქმით, მას მიუწვევია სა-
მეცნიერო კატალოგის შესადგენად ამ სამი-ოთხი
თთვის წინად. რასაც ეს მეგობარი, თუ სადმე არსე-
ბობს ამგვარი კაცი, იტყვის, მისი ნათქვამი იყოს.
ამინ და კირიელეისონ.

მწერლობა

მე-IX—X საუკუნისა

I

შატბერდის სამეცნიერო ქრისტომატიიდან ამოღებული
სამკურნალო ტრაქტატი *)

თვი: და თჳოჳა: ოცდაათსა: თ
: ლ: ავსა: სიტჳდ მკოჳრნალთა:
გან: რი: მოასწავებს: ასოთა:
გოჳამთა: კაათასა: და:
გადეგასა: შინა: მათსა: და
არს: იგი: სიტჳდ: გამოკრებოჳლი:

ბ დაბადებასა კორცთა ჩნ
თასა ¹⁾): ჳეშმარიტითა გამო
ძიებითა შემძლებელარს ყი ²⁾)

*) ნიმუშად იმისა, თუ რა გვარ გაუკეთესებულ და განვი-
თარებული ენით უწერიათ ჩვენთა მამა-პაპათა და რა გვარი მა-
სალა უძლევიათ მე-IX—X საუკუნის სამეცნიერო ქრისტო-

კაცი. გოვლისხმის იყო
 ფად. ძალისა მისგან რი ³)
 მოესწავების. ბოვნებისა
 გან თვისისა გამოცნობა^ბ
 თა მით. და ცხოვრებითა
 გრძნობითა მით:
 და რ ⁴) ბოვნებაჲ ყოვლისა კა
 ცისაჲ არს მოძღოვარ
 მისავე. აღ ⁵) შესაძლებელარს
 გამოვაცხადოთ. რი ⁶) იგი
 კოვალყვეს. ბრძენთა მათ
 მეცნიერებისა მისისათვის.
 წიგნთა შინა ზა მიწევნით
 რლითა იგი რიმე იცნობა. ვრ ⁶)
 არს ადგილი ყლთა ასოთაჲ
 რნი არიან ჩნ შს ⁷):

მატიის შემადგენელთ დაქაბუკებულ და დავაკაცებულ მკი-
 თხველთათვის,—მომყავს, ავტორისავე ნაწერის წეს-რიგითა და
 ქარაგმის გაუხსნელად, ამ ქრისტომიტიის (შატბერდის კრებუ-
 ლი) ერთი ადგილი, სახელდობრ, მე-30-თე თავი წერილისა
 «კაცისა შესაქმს.» დედნის ტექსტი ასომთავრულით დაწერი-
 ლია. ქარაგმიანი სიტყვები: ხ (ხლო), რ (რამეთუ), ლი
 (ღმერთი), რა (რათა), კა (ხმაჲ), რი (რომელი), მთ (მათ),
 ზა (ზედა), ჩნ (ჩვენ), ჟლთა (ყოველთა), ჟლი (ყოველი), რნი
 (რომელნი), ჟი (ყოველი), ჯეროვნ (ჯეროვან), რიმე (რომე-
 ლიმე, რაიმე), რლარს (რომელარს), ძლდ (კვალად), მკკო-
 ვეთოვ (უკუეთუ) და სხ. (იხ. ბოლოს).

რეს⁸) იგი გამოიძიეს მას შინა
 გამოცხადებითა. კორ
 ცთაჲთა. და განჰებითა
 წყლოვლოთაჲთა. და რიმე
 გოვლისხმაყვეს თოვ რაჲსა
 თვს. დაებადა ყი ასოჲ.
 გოვამისაგანი. და იყო იგი
 მოლოვაწეთათვს მაოვწ
 ყებელ. განმარტებითა რლ⁹)
 სა შინარს სროვლი გოვლის
 ხმისყოთაჲ:

- ბ ოვკოეთოვ ვისმე ენებოს
 რა¹⁰) ეკლესიისაგან მიილოს
 სწაელაჲ მისი. რა არა ოვ
 კმდეს. გარეშტთა მათგნ
 რაჲმე. რ ესრტთ ჯეროვნ
 ებით თანააც. სამწყსო
 თა მათ სოვლიერთა. სიტ
 ყვსაებრ მაცხოვრისა. ვდ¹¹)
 არა ისმინონ კჲ ოვცხოჲ
 საჲ მის. ხ¹²) აწ მივჰმართოთ
 სიტყოვასა მას. და ვთქოვ
 ათ. მსგაესად ძალისა.
 სამთა ამათ ვხედავთ. ბოვ
 ნებასა შინა კორცთა ჩნ
 თასა. რლოთათვს დაბადე
 ბოვლარიან ყნი ასონი ჩნნი

რამე სიცოცხლისათვის. და რამე
 სიმდიდრისათვის. სიცოცხლისა
 და რამე დადგრომისათვის
 შობისა. და დამტკიცებისათვის
 ნათესავობისა. ხ რნი არიან
 ჩნ შს ასონი შემდგომნი
 ამათნი. ვერეგების მათგან
 ცხორებაჲ კაცისაჲ.

ად სამთა მათ შინა ვხედა
 ვთ: თაესა. გოჯლსა. და
 ღვძლსა. ხ შემატებაჲ ბოჯ
 ნებისაჲ. კეთილთა შინა იქმ
 ნების სიმდიდრისაგან. სიცო
 ცხლისა. რი მოენიჭა კაცსა
 რლარს ჭოჯრჭერი. რლსა შინა
 არიან საგრძნობელნი:

რ ესენი ვერ მოგოჯცემენ სიც
 ოცხლესა. რ თჯნიერ ამათსა
 ცა შესაძლებელარს ცხრბჲ
 ჩნი. დაღაცათოჯ არაარს
 ცხორებაჲ ჩნი. გემოჲ ვნებ
 ითი. თჯნიერ მათსა:

ხ მესამჲ იგი ესეარს. რლისა
 გან იქმნების დადგრომაჲ
 შვილიერებისაჲ. და დამტკი
 ცებაჲ ნათესავობისაჲ:
 და სხოჯანიცა არიან გოჯ

ამსა შინა. რნი ეზიარებიან
ამათ. შემატებასა შინა
და სარგებელსა. ვა ¹³) მოკცელი
და ფირტკ: რ ფირტკ არს. რი აგ
რძნობს. ცეცხლსა მას გოკლისა
სა. და მოკცელი მიიღებს
ქამდთა. ქოჯრქერთა მათ
თჳსთა შინა. აწოდეს ამათ
ზა განყოფილარს. აგებოკ
ლებამ. ბოკნებისა ჩნისამ
ჩას რ ძალი იგი ცხოველი. არა
ხ ერთსა პირსა ზა არს ჩნ
შს. აღ განოკყენა. მიზეზ
ნი იგი ბოკნებამან. თითო
ვეოკლთა ასოთა. და თი
თოვეოკლი მათგანი. იძოკ
ლებოკლარს შეწეენასა. თკ
რთიერთას: ხ რი ძიებოკლარს
კრძალოკლებისათჳს. სიკო
ცხლისა. და განშოკენებისა
თჳს ბოკნებისა. მრავალარს
და დაწვალებოკლ. განყოფ
ასა შინა თჳსსა:

აღ მნებაეს. რა ¹⁰) პირველად გნ ¹⁴)
ოკყო შემოკლებით. რლსა
შინაარს. დგომამ ცხორ
ებისა ჩნისამ.::

- ბ ნივთი იგი გოჯამისაჲ ყლი ¹⁵⁾ /
თოჯრთ. სამრდისოარს
ყლთა ასოთა. და აწ თნა ¹⁶⁾
წარვჰკდეთ. სიტყუსა მისთჳს
- რ სიტყოჯაჲ ბოჯნებითი არას
გოჯარგებს. აწ გამოკოჯლ
ევისათჳს. შემოკლებით. რ
ცხადარს ყლთათჳს. ვდ
ბოჯნებასა შინა ჩნსა. ჰო
ვნილარიან. სტჳქისნი ესე.
ამის სოფლისანი:
- ჰიტყჳ ნაწილსა სიტჳოჲსა
სა. და ყინელისასა. ნო
ტიისა. და სიკმელისასა
და რ ვხედავთ ვდ. სამნი
არიან ძალნი. რნი განაგ
ებენ. სიცოცხლესა: ერთი
მათგანი განატჳობს. გოჯ
ამსა სიცხითა
თჳსითა. და მეორს იგი ძალი
ნოტია ჰყოტს. სიმკოჯრ
ვალესა. რა ¹⁰⁾ იყოს განსწო
რებით შეზავებაჲ მისი.
- და რა ¹⁰⁾ არა წარწყმდეს ნო
ტიაჲ. სიმძაფრითა მკოჯრ
ვალეებისაჲთა. და კლდ რა ¹⁰⁾
არა დაშრტეს სიმკოჯრვალს

არა სიკოჯრივი იგი რლარს
მას შინა. მიმღებელი არს
გრძნობისაჲ: ამისთვის ჯერ
არს. რა ¹⁰) იყოს მას შინა ძა
ლი. სიჩქოდსაჲ. შემ

წყნარებელი კოჯალისაჲ:
მა ¹³) იგი ცკლმან რაჲ შეიწყნა
რის. ტჯფარი ბექდისა გან.
რ სწორებით აქოჯს. შეზავე
ბაჲ, ნოტიისა და კმელისაჲ
დღად ნოტიებამან არა
შეიწყნარის ტჯფარი ბექდი
საჲ მის. და არცალა კლდ
სიკოჯრივემან შეიწყნარის
მსგავსად მისა. და ესე
ამისთვის იყო. რა ¹⁰) აკლდეს.
ცხოველთა. ოჯპატიოსნ
ესი იგი საგრძნობელი. ვიტყ
ვთ. შეხებასა:

და რ გოჯამნი იგი ჩიჯლნი:
ნაკლოჯლნი სიკმეჲლისაგან
არიან განოჯმარტველ და
ოჯძრავე: ვა იგი ღროჯბე.
ლი ზღუსაჲ. რი იპოხების
და იზარდების ზლოჯასა
შინა. დიდად ნოტიობისა
გან. და არა აღიძრვის:

გარდარეოვლებითა მით.

ნოტიობისაჲთა:

და ძალი იგი მესამს. შემკ
რებელარს განბნეოვლთა
მათ შეერთებითა იოგთაჲთა
რნი შენაწევრებოვლ
არიან. ყლთა ასოთა ძა
ლითა მით მოძრაჲითა.
თავით თვისით. ხ ოდეს ძალი
მოაკლდეს. იქმნეს ასოჲ
იგი მკოვდარ. და დაკლებ
ოვლ. სოვლისა მისგან მო
ძრაჲითა თავითვისით.

და ჯერარს პირველად
ამისა. რა ¹⁰) განვიცადოთ.
სიმტკიცით დაბადებაჲ.
ბოვნებისა მის ჩნისა
კორციელისაჲ. აწ რაჲსა
თჳსარს ასოჲ ესე მაგარი
და კოვრივი. არა შემწნარებუ
ლი. ბოვნებისა მის მგრ
ძნობელისაჲ. რლარიან
ძოვალნი ჩნ შს:

და ვა ¹³) იგი მცენარენი ქყნისა
ნი. რლთა აქოვს ნაწილი
რაჲმე სიცოცხლისაჲ რ ⁴) იზ
არდების და იპოხების. და

ამისთვის შეიძინეს ძოვალნი
ესე მაგარნი. და კმელნი
და შეიხვნეს ნოტიითა კორ
ცთაჲთა. და იქმნნეს შედ
გმოვლ. და შენაწევრებოვლ
ერთი ერთსა. და შეძერწოვლ
ლარითა. და ამისგამო შე
იერთა გოვამი. და განსროვლ
და. და დადგა. განს
წორებოვლი ძლიერი. და იქმ
ნნეს ძოვალნი იგი კმელნი
და მაგარნი. მტვრთველ კორ
ცთა მათ მძიმეთა. ნოტი
ისაგან. და მას შინა
არა არიან ძოვალნი გან
შოვრებოვლ. და განყოფვილ
კორცთაგან:

მკვკოვეთოვ არა იყომცა
კაცი ოვძრავე. მდგომარც
ერთსა აღვილსა. მსგავს
ად ხეთა. და არამცა იყო
მიმო მავალ ფერკითა.
და არცა მოქმედ კელითა
შესაწევნელად ცხორებისა
ამისთვის არს კაცი. ქოვრი თვთ
მოძრავი. სოვლითა კელმწი
ფც. ნებასა თვსსა. შეძერწ

ოული. ლართაგან. მრავა
ლთა. ამის გამო იქმნეს
ლონენი კელთანი. და მრავალ
სახენი მსახოჯრებანი
მისნი შოჯენიერნი.

ყლთა ლონეთა შინა:

და მისგამო იქმნა. ძრვაჲ
კელისაჲ. და მიმო ღრეკაჲ
თავისაჲ. და საქმს ლაწ
ოჯთაჲ. და ღაწოჯხვაჲ
და ახილვაჲ თოჯალთაჲ.

და სხოჯანიცა ძრვანი
იოჯთანი. ლართაგან რნი
შეიოჯებიან. და განიმარ
ტებიან. და ძალსა მას
მავალსა აქოჯს. მოძრა
ვობაჲ სრბისაგან სოჯ
ლისა ნებსით განგებითა
ყლთა ასოთაჲთა. ხ ძირი
ლართაჲ მოძრაეობისაჲ
ყი აპკაჲ არს თავისაჲ:
ამიერითგან არლარა გჯკმს
ძიებაჲ ასოთათჯს ცხო
ველთა. ვინაჲთგან გან
ცხადებოჯლარს. ძრვაჲ
საქმეთა მათთაჲ:

და რი ¹¹) გოჯოჯწყებს. ვღ ტჯნიარს

- მიზეზი სიცოცხლისაჲ საქმს
ესე რი გამოჩნდის ვნებისა
გან მისისა. რ ოდეს იგი ეცის
რაჲმე აპკასა ტვნისასა
წყლოვლებაჲ. მწრაფლ მო
იწიის სიკოვდილი. და არლა
რა დაშთის ცოცხლებით წყ
ლოვლებისა მისგან. რლარს
იგი საძირკოველისა. რლსა
ზა აღშენებოვლარნ გოდოლი
- ბ რეს მიდრკის საძირკოველი
დაირღვს ზა კერძოჲცა
მისი. რ ქეშმარიტად ტვნიარს
მომცემელი სიცოცხლისაჲ
- და კლდ ვხედავთ ვდ ¹¹⁾ ყი ²⁾ რი ³⁾
განეშოვრის სიცოცხლესა
მიიქცის საქმს მისი ყინელ
ად. და წარვიდის მისგან
მკოვრვალეზაჲ: ამითცა
კლდ ოვწყით ვდ სიმკოვ
რვალსცა მიზეზი არს. სი
ცოცხლისაჲ. რ რლსა იგი
მოაკლდეს იგი მკოვდარ
იქმნეს. და მისითა არსებითა
არს სიცოცხლს ცხოველთაჲ.
- ბ დაწყებაჲ და ძირი ამისი
გოვლი არს. რლისაგან გამ

ოვლენ. ნესტოვნი მრავალნი.
და განეზავების სოკლი
ცხოველი მათ მიერ. ყლსა
გზასა. სიმკოვრვალითა
ცეცხლებრითა:

რ სიმკოვრვალესა ოვკმს
საზრდელი ბოვნებითი. დგო
მისა მისისათვს. რ ვერ მდკ
ომარს არს ცეცხლი თავით
თვსით. გარნა შემოსლოვითა
შს მისსა. რლითა იზარდე
ბოდის. ამისთვს ნაკადოვ
ლნი სისხლისანი. გამოვლენ
ღვძლისაგან. ვა სოკლი ლარ
თაგან თვნიერ წყლისა. შეკ
რებოვლი სოკლითა მკოვრ
ვალითა. ყლისა მიმართ გოვა
მისა. რა ¹⁰) არა განიყვნენ
ორნი იგი. და წარწყმდეს.
ცხორებაჲ:..

რ განმრავლებაჲ ერთისაჲ
ერთსა ზა. განმრყოვნელი
არს ცხორებისაჲ. ხ მდიდ
არი. და რლსა არა რაჲ
ოვკმს. არარაჲარს გარნა
ლი მხოლოჲ. ხ კაცსა
ოვსოვსოვრებისა. და ოვლონო

ვებისა მისისათჳს ოჯკმან
მიზეზნი მპყრობელნი ბოჳ
ნებისა მისისანი.

ამისთჳსცა სამნი იგი ძალნი
რნი მოჳკსენენით. ვდ მთ
გამო დგას გოჳამი. ოჯკმს
ოჯკოჳე მათ ნივთი. მისა
ღებელი დგომისაჲ. და სიმტ
კიცისა მათისათჳს:

ბ წყაროჲ იგი სისხლისაჲ. რლ არს
ღჳძლი. ნივთიარს მზრდელი
საჳმელთა. და სასოჳმელთა
მიერ. ვა ¹³) თოვლირაჲ და
ღვის მწოჳერვალოთა ზა
მთათასა. და ნოტიობამნ
მისმან. აღადგინის. და გა
ნამრავლნის წყარონი
წყალთანი. კევენებსა ოს
მთათასა. და სიღრმისაგნ
მისისა შეიწოჳრის და შეიწ
რდის. ნოტიებაჲ იგი ვდს ¹⁸)
გამოსცის ნესტოჳთა მრ ¹⁹)
და აღდგიან წყარონი წყ
ალთანი:..:

ბ სოჳლი იგი მყოფი გოჳლსა
შინა. მოიღებს საზრდელ
სა თჳსსა. ასოჲსა მისმრ

მოძმისა თვისისა. რლარს
ფირტვ. რლ იგიარს ქოჯრი აე
რისა მომყვანებელი ნეს
ტვსა მის მიერ. რი ³) შეადგს
პირისაგან. და მით მოიზი
დავს საშოჯმინველსა: აერი
საგან გარეშტთ:

და შს მისსა მყოფარს გვ |
ლი. სახსდ ყოფისა ცეც
ხლისა მის მოძრავისა მდს ²²):

და ¹³) ვა საბერველითა
მქედელთაჲთა. შემოიკრების
ნიაფი წოჯლილი. აერისაგან
მახლობელით. აღავსის.
ქოჯრი თვისი. და აგრილ
ობნ სიმყოჯრვალესა
მას ცეცხლის სახესა.

და მერმე მისცის ნესტოჯთა
გოჯლისათა. მკრთომალეთა.
ამას დაოჯცხრომელად
იქმს. რლსამე მოლ
ებით. მოიღებს გარეშტთ.
და რლსამე განგდებით.
განაგდებს შინაგანით:

ბ მე ვჯგონებ. ვდ ¹¹) ესეარს მი
ზეზი სოჯლთქოჯმისაჲ
რი ³) იგი მოოჯკდის კაცსა

არს სახისაგან.

ხ ოდესმე ოვცალო რაჲსა
განმე იქმნის გონებაჲ გინა
თოვ დაყოვდნის ჟამ
სა ძილისასა. განსოვვენები
სათვს კორცთაჲსა:

ად ⁵) საშოვმინველი არავე
დასცხრების. დალაცათვ
არა შეოვდგის ნებაჲ.
და მე ვჰგონებ გოვლისა
თვს. რჲს იყოს იგი შეცვ
ოვლ ფირტვსაგან. ოვკოვ
ანაჲთ ²¹) კერძო. ვდ ¹¹) შემო
კრებაჲ და განმარტებაჲ
მისი. მიზეზიარს ძრვისა
ფირტვსაჲ:

ამისთვს ფირტვ აგებოვლიარს
თხელად. ღროვბლის სახედ
მრავალ სადინელ შეძერწოვლ
ყიასა თანა. და რჲს
მოკრბის. და შემოიოვკის
შეიწრდის სოვლი იგი მას
შინა. გამოვკრთის პირი
საგან. ხ რჲს განიკსნის
და განემარტის. მოზიდვით
მოიზიდის. არისაგან
სოვლი და ესე არს მიზეზი.

რლითა სოკლსილებს კაცი.
მრჩობლითა მით ცეცხლებ
რითა. მდს ²²⁾ მდგომარს _____

რ საკოვთრებად. სიმკოვრვა
ლისაჲ არს ძრვაჲ მოქმე
დებისაჲ. და გვხილავს.
დაწყებაჲ მისი გოკლსაშინა
და დადგრომითა ძრვისაჲ
თა. ესე ასოჲ რი ³⁾ არნ მოღე
ბითა ფირტუსაჲთა აერი
იგი მდგომარს მისთანა მს. ²²⁾

და ამისთვის ოღეს აღემატის
მკოვრვალებაჲ იგი. ოვფროჲს
ზომისაარნ. სოკლის
ლებაჲ იგი მწრაფლ. ზადს
ზა ²³⁾ მალლად. კოვეთით ჟამ
სა კოვრვებისასა:

და სხოვათაცა სენთა ვდს ¹⁸⁾
ბოკნებაჲ იგი აზმნობნ.
დაშრეტასა აღსა მას. მკ
ოკრვალეებისასა. მოღები
თა მით ჰაერისაჲთა. ახ
ლად ზადსზა. ²³⁾ და რ ბოკნე
ბაჲ ჩნი გლახაკარს. და
ოკკმან მას მიზეზნი მრავ
აღნი. დგომისა მისისათვს.
პრახ ²⁴⁾ ჰაერითა მით მაგრილ
ობელითა:

სიმკოვრეალესა გარეშტთ
მსგავსად ცხოველთა დგო
მისა. აღ ⁵) ოკემს მას სა
ზრდელი მპყრობელი. და მო
მგებელი. და ამისთვის საქ
მლითა. და სასოკმლითაგან
სროკლდების ნაკლოვლევ
ანებაჲ იგი. რლარს კორ
ცთა შინა ჩნთა. ძალისა
მისგან მომყენებელისა
და არს შეწყენაჲ ამის
მკოვრეალებისაჲ რლ
არს გოჯამსა შინა საქმი
თა მით ბოკნებისაჲთა
რ ოკზეშთაესი იგი ასოთაჲ
და ოკმთაერესი გოჯლი არს
ერ ⁶) იგი ვთქოჯთ. მიმწყენელი
მკოვრეალებისაჲ მის
სოკლიერისაჲ. და ცხოველე
ბისაჲ. ყლთა შინა ასოთა
რი ³) დაჰბადა დამბადე
ბელმან. რა ¹⁰) იყოს იგი მპყრო
ბელ ძალითა თვისითა ყლი ¹¹)
სა გოჯამისა. და ესე ამის
თვის რა ¹⁰) არარაჲ დაშთეს
განგებისაგან მისისა ოკქ
მად. და ოკრგებად.

ღა ამისთვის იქმნა ადგილი
გოკლისაჲ. ოკკოვანა კერძო
ფირტუსა. და დადგრო -
მითა შრვისა მისისაჲთა.
მოილის ფირტოვმან
მისა. და განაფრცის შეწ
ყნარებისათვის ჰაერისა
და შეაჭირის. განსაფალ
თა მათ ნესტოვთა. საშ
ო;მინველსა შინა განსა
ღებელად. ნეშტისა მის
დაშთომილისა მისგან:

ღა ადგილი სტომაქისაჲ არს
მახლობელად გოკლისა წი
ნაჲთ კერძო. რა ¹⁰⁾ განატ
ფობდეს მას. რა ¹⁰⁾ იყოს წარ
მართებოვლ საქმეთა
შინა თვისთა. და მითოვალ
ვასა ჭამადთასა.

რ სადინელი ჭამადთაჲ და
სოკლისაჲ. მახლობელარიან.
ოვრთიერთას. შეტყ
ოვებით. სიგრძით ოვრთი
ერთას. ერთპირად. და შთა
სლვაჲ იგი პირველად
ორთაჲვე მათ ერთისა
გან გზისა არს:.

ბ რეს მიიწიოს შინაგან სიღრ
მესა. ნოტიებისა მის მიმართ.
რლარს ღვძლსა შინა
დაოჯტევის ნოტიებასა მას
საკოჯტრებაჲ იგი მკოჯრ
ვალებისაჲ მის ცეცხლებრ
ისაჲ. რი ³) იგი მსგავს არს
ფერსა სისხლისასა.

ღა ღვძლისაგან გამოვლენ
ორნი განსადინელნი.
მიმსგავსებულნი ღართა
რლთა შინა არს სოჯლი და
სისხლი. რა ¹⁰) იყოს სისხლი.
მდინარს შეწევნითა მკოჯრ
ვალებისაჲთა. მისლვად
და განფენად ყლსა შინა
გოჯამსა. და ყლთაგან
ძარღოჯთა განიყვის. და
განიბნის ყლთა შინა ასოთა

ღა არნ ესე შეერტებითა.
ორთა მათ ძალთაჲთა
რნი იგი არიან განმაჯხოვე
ლებელ და მთავარ. ვიტყუ
მკოჯრვალებასა. რი ³) მიაწ
ევს ნოტიასა განგებასა
მას ძალისა ცხორებისა
სა. რლ იგი არს აჯკაჲ თა
ვისაჲ:

რლისაგანარს ძრვამ ყლთა
იოგთამ. შეოქვამ. და
განმარტებამ ლართამ რი ³⁾
ძრავს ყლთა ასოთა გოჯ
ამისათა. და მით იზარდე
ბინ. და ორძინ შეერთებითა
ორთა მათ ძალთა წოჯლი
ლადთამთა. რლარს ტჯნი.

და ზრდითა მისითა კლდ ¹⁷⁾
იზარდების აპკამცა. რი ³⁾
იგი ჰმოსია ტჯნსა. და აპ
კამ ესე ნიეთიარს. რი ³⁾
აწოვებს. ზსთგან ვე ²⁵⁾ ქოჯსდ
მდს. შემცველ მრავალთა
მათ. რლ არიან გოჯნი.
ზოჯრგისანი. და ზრდამ იგი
კლდ აწოვებს ტჯნთამცა მთ
რნი არიან ყლთა შინა ძოჯ
ალთა იოგთა. და ლართა
განიყვნინან. და თითოვეოჯლმან
მივლის გზამ თჯსი:

და ვრ ⁶⁾ შთავიდის იგი სტომ
აქად. არა დასცხრის ვდს ¹⁸⁾ და
ადნვის იგი მკოჯრვალეებითა
თჯსითა. ვა ¹³⁾ ბრძმედმან. და
მიაველინის იგი მისადინელთა
მათ რლ შეოჯდგან. და გან

იყვის ყშირი (?) წოკლილისაგან
და წოკლილი იგი მიიწიის სადი
ნელთაგან. თვსთა ღვძლად
ხ ყშირი იგი განვიდის. ადგილ
თა მათ ვრცელთა ნაწლე
ვად. და დაადგრის ქამადი
იგი ჟამ რაოდენმე. ადგილ
სა თვსსა. რა ¹⁰) არა მწრათლ
განვიდეს. ზ დაოკცადებე
ლად ოკემდეს კაცსა ქამაჲ
და ოკცალო იქმნეს მისგამო
შსგაესად პიროკტყოვთა.

და საემარ არს ღვძლისაგნ
შეწვენაჲ საქმითა მკოვრ
ვალეებისაჲთა. რა ¹⁰) შეცვალ
ნეს. ნოტიანი იგი მიმავ
აღნი და შექმნეს სისხლად

ხ ადგილი ღვძლისაჲ შორავს
გოვლსა. რ ⁴) ვერეგებოდა ვრ
მცა იყო ასოჲ იგი მთავ
არი. რლარს ძირი ძალისა
მის ცხორებასაჲ. შეკყლე
მოვლ სხვსაგან. და განმცარ
ყოვნა. გოვნებაჲ მკოვრ
ვალეებისაჲ. შთასად
ინელმან მან ლარიანმნ
რლსა ჰრქვან კორკი:

ამისთვის იქმნა მისავალი
გოვლისაგან ღვძლად. რი ³⁾ მი
აწევს. სოვლსა მას ცეცხ
ლებრსა. და იგი არს განმგე
ბელი ყლთა ძრვათაჲ და
სლვათაჲ. ამისთვის ღირდა
რა ¹⁰⁾ აქოვნდეს მათ სათა
რველად კემხაჲ. რი ³⁾ იგი შედ
გმოვლარს ძოვალეებითა
და იოგეებითა მრავლითა
და მას შინა არს დამტკიცით
და დაცოვლ ვა ¹³⁾ მეოვფს.
შინაგან კრეტსაბმელსა მას.
დამკვდრებოვლარს. და ეგ
რსთვე სახედ ვხედავთ გოვ
ლსა რ შეცოვლარს იგი ვა ¹³⁾
სახლსა შინა. დამყარებ
ოვლსა. მოცვითა მით ფერ
ცხალთაჲთა. გარემო
ჲს მისა და ოვკოვანა
ათ კერძო. მომტკიცებ
ავლარს. ზოვრგის ძოვ
ლთაგან. შეზღოვდვილ ორ
კერძოვე. წინაჲთ კერძო
გარდართხმოვლარს მკერ
დი და ოვღელნი სათა
რველად მისა ვნებათაგნ

და ვა ¹³⁾ იგი გიხილავს ქყნის
მოქმედთაჲ. განაგნიან რაჲ.
სადინელნი წყალთანი
რა ¹⁰⁾ ნოტია ყონ ქყნჲ. აღ ⁵⁾
მტილსაცა მივამსგავსოთ
რლსა შინა არიან. მრავალ
ფერნი ხენი. და თითო სახე
ნი. ნერგნი. დაწვალეობოვლნი.
ფერითა და სახითა.
და გემოჲთა. თითოვეოვლი
საკოვორებითა თვსითა. იხ
არდების ერთისაგან წყლისა.
და ძალი იგი ნოტია მყოფელი
ყოლთაჲ მათ ერთი არს ბოვ
ნებით. და საკოვორებაჲ
მიმღებელთა მათ ზრდის
ათაჲ. განიყოფვის მრა
ვალ ფერად. ვრებითა ³¹⁾ თი
თო პირითა. და იქმნის იგი
სიმწარს ხესა მას ში
ნა. პავოვრეცისასა. და
მაკოვდინებელ ხსსა მას
'შინა მათოვნსა. რლისა
ნიგოზი მაკოვდინებელი წა
მალი არს. და სხჲ ²⁸⁾ არს ძა
ლი მისი ზაფრანსა შინა
და სხჲ არს ბარსაბონსა შინა

და სხე ²⁸⁾ არს ნერგსა შინა.
რლსამე შინა ყინელ. და რლსამე
შინა ტფილ. და რლსამე
შინა განზოგებითარნ ძალი.

და შროშანსა. და ვარდსა
აქოვს სოვლი ნელი. და ლელ
ოვსა და სხალსა აქოვს სიტ
კბოვებაჲ. და ვაზსა გამო
აქოვს ყოვრძენი. და მის
განარს ძალი ღვნისაჲ

და სხოვანიცა რნი აღმოს
ცენდებიან. ერთისაგან
მიწისა და ერთისაგან ნოტი
ისა გამოვალს და აღმო
აცენებს თითოფერად და
წვალეზოვლთა. ვრებასა ³²⁾
შინა მათსა:::

და ამას სახესა ვხედავთ
მტილსა მას შინა ჩნსა სოვ
ლიერსა. ბოვნებისაგან და
ოვფროჲს ოლისაგან. ³³⁾ ბოვ
ნებისა. ძოვალთა და ღრტ
ილთა. და ძარლოვთა. და
ლართა. და იოვთა. და კო
რცთა. და ცმელთა. და თმ
ათა. და ფრჩხილთა. და
თოვალთა მხედველთა.

მრავალთა ფერთა. და ყოვ
რთა. მსმენელთა თითო პი
რთა კმათა. რი ³) შეეცოკების
ამათ საკოვთრებითა.
განწვალეობოვლითა. განშოვრ
ებოვლითა. ოვრთიერთას
ერთისაგან საზრდელისა
რი ³) შეიცვალეების თითოვეოვლ
თა შინა ასოთა. საკოვთ - რი ³)
რებისაებრ მათისა. რ ⁴) რი ³) მი
იწიის თოვალად შეეზავის
ასოსა მას მხედველსა.
და აპკათა მათ განრჩ
ოვნილთა. გოვგათასა
და რი ³) მიიწიის სასმენელად
შეეზავის ბოვნიებასა მას
შინა სმენისასა. და ბაგე
თა შინა განემარტის საზ
რდელი. ძოვალთა შინა შეშა
გრდის (?). და განფიცხნის.
და ტვინთა შინა დაღობის.
და დაჩჩვს აღმოცენებისა
თვს. თმათა ორთქლითა.
მით განმწვალეობელითა.
და ოკოვთოვ განვიდის იგი
სადინელთაგან მრგოვალ
თა. გროვ იქმნის თმაჲ იგი

ორი სვეტი დე-
დნის ტექსტს
აკლია.

მისგან კაცობრივისა. და
 შექმნა იგი კერპად. ვა ¹³⁾ იგი
 მთლელმან მან. ჟამად
 ჟამად განასროვლის სახს
 იგი ნიეთსა მას შინა. პირ
 ველითგან. დასასროვლადმდს
 ეგრეცა გამოთლად. ბოვნი
 ბისა მის ჩნისად. სოვლისად
 არს. პირველად დაწყებად
 ოვსროვლად. განსროვლებ
 ასა სროვლ. და იყოცა ოდ
 ესმე. სროვლ. ოვკოვეთოვ
 მცა არა შემთხოვევასა
 მას ბოროტისასა. დაებრ
 კოლა მადლისა მისგან
 სროვლისა. და დაკლებოვლ იქმ
 ნა. დაბადებოვლობად იგი
 რამცა ³⁴⁾ მბრწყინვიდა მის
 ხატებად იგი ღა: ²⁶⁾
 იქმნა შრომით. და მოგზ
 აოვრეპიი. მიბავალ სოვლი

კაცისაჲ. მასვე სისროვლე
სა. ამას მიოჯწერს ღბლი ²⁷⁾
მცქლი ჰაველს კორინთელთა
მათ და იტყვს.

ოდეს ყრმა ვიყავ. ვიტყოდი
ვრ ⁶⁾ ყრმაჲ. ხ ოდეს ვიქმენ
მამაკაც. დაოვტევე სიყრ
მისაჲ იგი. რ ⁴⁾ არა სხა ²⁸⁾ სოვლი
არს ყრმისაჲ. და სხა მამ
აკაცისაჲ. აღ ⁵⁾ ოვსროვლ
არს ყრმასა შინა. და სროვლ
მამაკაცსა შინა.

და ვა ¹³⁾ იგი მცენარსთა. მოზ
არდთათვს ვიტყვთ. აღ ⁵⁾ ცხო
ველარიან. რ რლსა აქოვანდ
ეს. ნაწილი ცხოველებისაჲ.
და ძრვისაჲ: არა ვრქოვმის
მას ოვსოვლო. და არცა
ოვსროვლ. ოდეს აქოვს ცხ
ოველებაჲ: რ ოდეს იქმნა
მცენარს მოზარდცა არს

აღ ⁵⁾ ვერ მიწვენოვლ საქმესა
გრძნობისასა. ვგრეცა ჰი
როვტყოვთა შინა არს სლი ³⁵⁾
პიროვტყოვებრი მგრძნობე
ლი. და ვერ მიწვენოვლარს

სისროვლესა. რლარს მად }
ლი მეტყოველი. და გოვლის
ხმის მყოფელი:..:

ამისთვის ვიტყვთ. ვდ ¹¹) სოვლი
განსროვლებოვლი ჭეშმარიტი.
კაცობრივიარს საცნა
ოვრ. ყლთაგან საქმეთა მისთა
ბ რი ³) გარეშს არს მისა. სახელის
დებით ხ იწოდების სოვლა.
და არა ჭეშმარიტ. ვინაჲთ
გან ოვსროვლარს იგი. ად ⁵) არს
მას შინა ნაწილი მოქმედი
მშოვმინვიერი. ვრ ⁶) იგი გოვესმა
მოსსგან დბდბისათვს კაც
ისა. ვდ ¹¹) არს იგი კაცსა შინა
მიდრეკითა მით მისითა ბოროტად
რლისათვსცა მცქლი ³⁷) ასწავებს
და იტყვს. განიძარცოვით.
კაცი იგი ძოველი. და შეიმოსით
კაცი იგი ახალი. განახლებოვლი.
მსგავსებითა დამბადებელისა
თვსისაჲთა: ად ⁵) იყოს
ჩნდა. რა ¹⁰) კლდ ვეგნეთ. მად
ლსა მას. მსგავსებისა ღთი
სასა. რლითა დაჰბადა
ღნ კაცი. პირველ ოდეს თქა ²⁹)

მქმნეთ კაცი ხატად და
მსგავსად ჩნდა. რლისაჲ
არს ღბჲ ³⁰) და ძლიერე
ბაჲ. აწდა
მდს და
ოკი
ოკე
ან

მსე კაცისა შესაქმს დაიწერა დედითა იშხნი-
საჲთა. ვინიკითხვდთ მწერლისათჳს ლოცვა ყავთ.

(დედნის გვ. 121).

II.

სასწავლო წიგნი

ქ:

ნ

ქ

თ

*)

ამას უნდა პატიოსანო: ჩნ უეცსწ
ირავთ. რლისა მადლისათჳს ჰკით
ხს. მოკსენებაჲ მისთჳს იყვნ. ³⁸)
არიან მრჩობლ წერილთა მათ
წარმოღება. პირველად დაბა
დებოვლთა მათ ღთისა მიერ
ექოვსთა მათ დღეთა ქმნოვლი

*) წაბლალულია დედანში. მიხედვისამებრ სამეცნიერო ქრისტომატიის დანარჩენ წერილებისა, აქ უნდა ყოფილიყო მოხსენებული ავტორის სახელი და აგრეთვე სახელი იმ კაცისა, ვისადმი მიმართულია ანუ ნაძღვენი ეს ეპისტოლე. ავტორი რომ ყოფილა ქართველი, ეს ცხადად სიხანს თვით მის ნაწერიდგან. თუ რა დროის ძეგლია „სამეცნიერო ქრისტომატია“, საიდამაც ამოვიღეთ ეს „სასწავლო წიგნი“ და „სამკურნალო ტრაქტატი“, ნახე წიგნში „მწერლობა მე IX-X საუკუნისა“.

და სხოვანი რნიმე წთაგან ³⁹⁾ წიგ
ნთა. თავდგმოვლნი. შემდგომდ
ჟმთა აღწერილნი:

ბდამისითგან პირველ შექმნოვლი
სა.მთ. ვე ²⁵⁾ თევდოსი ღთის მოყოვ
არისა: ბ: და აბოვდანტის მბ
რწყინვალისა. მერმე კლდ რაო
დენი იქმნა სოფელსა შინა: ლ:
წვალეებისა სახელები. და განბ
არტებაჲ მათი. შემოკლებოვლი
თა და ოვზეშთაესითა გოვნებ
ითა თითოვეოვლისა მათისათვს
რაოდენი შექმნა ღნ. ექოვთა (?) დღე
თა სოფლის შესაქმნისათა. რლ
სა იგი ითხოვდა. და მიგიწირეთ შნ: ⁴⁰⁾

ქ: და არიან ესე ბ სა დღესა ცანი
ზესკნელნი და პირველსავე დღესა
ქოვესკნელნი: ბ: ქუნჲ: ბ: წყა
ლნი. რლისაგან არს. თოვლი მყინ
ვარი. სეტყოვაჲ. თრთვლი და ცოვ
არი. და სოვლნი მსახოვრნი. რლ
არიან ესე: ლ: ანგლზთა პირნი:

ანგლოზნი მადიდებელნი. ანგლზნი
ქართანი. რნი ჰბერვენ. ანგლზნი
ღროვებელთანი. და ნისლისანი. და
სეტყვსანი. და თოვლისანი. და
თრთვლისანი. ანგლზნი კმისა ქოვ

ხილისანი. და ელვისანი. ანგლზნი
ცივისანი. და ცეცხლისანი:

ანგლზნი ზამთრისანი. და თესვისანი.
ანგლზნი არსსანი. და ზაფხოვ
ლისანი. და ყნი ⁴¹) სოვლნი დბდბლ
თა მისთანი. ცათაშინა და ქყ
ნსა ზა. ოვფსკროვლთანი. და
ქოვეშს ქენისანი: მ:

ჯჯხთისა ⁴²) და წარსაწყმედელისა
ნი. და ბნელისანი. ზა ოვფსკროვლ
თა წყალთანი. რლ ოდესმე ქენ
სა ზა. რლისაგან ბნელი მწოვხრი: მ:

ზ: ლამს და ნათელი დლისაჲ და განთია
დისაჲ. ესე შვდნი ძლიერნი საქმენი
ქმნა ღნ დღესა მას პირველსა:

ძ: ხ მეორესა დღესა პირველ სამყ
აროჲ შს წყალთა და წყალთა: ამას
დღესა განიყვნეს წყალნი. ზოგი
მისი აღკდა ზა სამყაროჲსა და
ზოგი მისი დაადგრა ქოვეშს სამ
ყაროსა მას. შს ყლსა ზა პირსა
ქენისასა. ესე ხ ქმნა ღნ დღესა: ბ ს

ძ: ხ მესამესა დღესა. ზლოვები მდინა
რები. წყაროვები ტბები. მეორედ
თესლი სათესავი. მესამედ მცენარ
ენი. ხს ნაყოფიერი და ოვნაყოფოჲ

დ: მალნარნი. ესე ოთხი საქმს

ძლიერი ქმნა ღნ ღღესა მესამესა:

ძ: ხ მეოთხესა ღღესა. ა: მზს და მთ
ოვარს. ზ: ვარსკოვლაენი ესე სა
მნი: ღიღნი საქმენი ქმნა ღნ ღღე
სა :ღ: სა

ძ: ხ მეხოვთესა ღღესა. ა ვეშაპი ღიღი
ზ თევზნი და სხოვანი. ზ მფრინვე
ღნი ფრთოვანნი წყალთა შინა
ესენი ქმნა ღნ ღღესა მას: შ: სა:

ძ: ხ მეექოვსესა ღღესა. ა: მკეცნი საც
ხოვარნი. ქოვეწარმავალნი ქყნი
სანი და კაცი. ესე ღნი ⁴³) ღიღნი
საქმენი ქმნა ღნ ღღესა მე: შ: სა
და იყო ყი ²) ქმნოული ღე ძბ: შ თა ღღეთაჲ

ძ: ღა აღასრუკლა ყივე ⁴⁴) საქმს თვისი
ღღესა მას მეექოვსესა რაოდენ
არიან ცათა შინა და ქყნსა ზა ზღ
ოკთა შინა და ოკუესკროჯლთა
ნათელსა და ბნელსა და ყლსა შინა
ღა განისოკენა ღნ ყლთაგან საქმ
ეთა მისთა. ღღესა მას მე: ზ: სა:
და აკურთხა და განწმიდა იგი
და აოჯწყა იგი ანგლოზისა მიერ.
მოსსს. რ ⁴): ძბ: მამათმთავარ
ნი ადამითგან ვე ²⁵) იქლისამღს ⁴⁵)

ღა გამოვირჩიო თაფისა ჩემისა
ნათესავისაგან მისისა. ერი მო
გებოული ყლთაგან წარმართა.

ხ იყვნის თაფნი ესე. და არიან ნა

თესაენი. რლთათუს თქა ²⁹⁾ ონ ⁴⁶⁾ ესრეთ:
ძ: ადამ: სსთ: მნოკს: ქაინან:
მაღალელ: იარედ: მნოჯქ: შათ
ოკსალა: ლამექ: ნოვს: სსმ:
არფაქსად: სალა: ხ კაინან
არა მოაკსენა რიცხოკსა შინა
მბერ: შალეგ: რაგავ: სეროკქ:
ნაქორ: თარა: აბრაჰამ:
ისაკ: ღა: ისლ: ერთბამად: კბ:
ნათესავ. ამისთუსცა: კბ: არიან
ანბანნი: ებრაელთანი: რლ ⁹⁾):
არიან ესენი: ანბანი მბრამმბრი.

ძ: ალეფ *) : : ბსთ: ბიშეღ: ღალს: ლს:
მავ: ზანავ: სთ: ტსთ: იოთ:
შათ: ლამელ: მემ: ნონ: სამექ:
პინ: უს: წადს: ქოფ: რს: შინ:
თავ: ამისთუს: კბ: წიგნარიან.
ძოკვლისაგან უჯოკვლისა
მსე მოკვლნი ებრაელთა უს: კზ
რაჰმე არიან: ხ კბ აღირაცხები
ან: რ ხოკთნი იგი ასონი მთ უს
ორკეც არიან: ქათ მრჩობლარს:
მემ: და ნონ: და ფს: და წადს
მსრეთცა წიგნნი აღირაცხებიან
ა აბესით რლარს შობაჲ სოფლისაჲ:

*) დედანში ყოველი ასოს სახელის შემდეგ თვით ასოც
სწერია.

- ბ მლისმოთ რლსა ჰქვან გმსლოთაჲ ⁴⁷):
- ზ მდოისკრა: რლარს ლევიტელთაჲ:
- დ მდოდაბირ: რლარს რიცხოვთაჲ:
- ე მეედებარიმ რლარს მეორს შჯოვლი
- ვ დიიზ ⁴⁸) რლარს ისოვ ნავესი: წიგნი
- ზ დიიზ: რლარს იობი:
- ს დასოპტიმ: რლარს მსაჯოვლთაჲ
- თ დიროვთ: რლარს როვთისი:
- ი სფერთელიმ რლარს დავითი:
- იპ დვბდრიამია რლარს ნეშტთაჲ პ:
- იზ დვბდმიამინ: რლარს ნეშტთაჲ ბ:
- ივ დისმოვლ: რლარს მეფეთაჲ: პ:
- იღ დიდთოვდისმოვლ ⁴⁹) რლარს მეთაჲ: ბ:
- იყ დმალაქიმ რლარს მეფეთაჲ: ბ:
- იჩ დმალაქიმ რლარს მეფეთაჲ: დ:
- იწ დმასალოთ რლარს იგეთაჲ:
- იც ტკოჯელსთ რლარს ეკლესიასტს:
- ით სირამ რლარს: ქებაჲ ქებათაჲ:
- იპ დათარიასარა რლარს იბ წწყლთაჲ:
- იბ დიესაია: რლარს ესაია წწყლისაჲ: ⁵⁰)
- ივ დიიერემია: რლარს იერემიასი:
- ივ დიეზეკიელ: რლარს ეზეკიელისი:
- იღ დიდანიელ რლარს დანიელისი:
- იყ დიეზდრა: რლარს ეზრაჲ: პ:
- იჩ დიეზდრა რლარს ეზრაჲ: ბ:
- იწ დიესთერ რლარს ესთერისი:
- ჟ: პრიან სხოვანიცა მკირენი წიგნ

ნი: რლსა ჰრქჳან: ძინოთ: რლარს გოდბა:
ესე იერემიასა შეერთვს: რლარს
რიცხვსა მაგის მეტი: და იერემია
სავე შეერთვს: რა ¹⁰) ოკოკვე რიცხ;
ცა ესე წიგნთაჲ გაოკწყო ქემ
მარიტითა სიტყუთა:

ძ: ხ სიტყუსა შემოღებისაჲ ამის არს
სახს ესე: ოთხად და ხოვთად
განჰყოფენ.. ებრაელთა ყრმნი ⁵⁴):
ძოკელისა შჯოკლისა განთა:
ხოკთეოკლად დააწესებენ მოს
ეს წიგნთა: რ შემდგომთაჲცა მათ
ესრსთვე დააწესეს. რლარიან
წიგნნი ესე: შობათაჲ: გამოს.
ღვათაჲ: ლევიტელთაჲ: რიცხთა:
მეორისა შჯლისაჲ: მეორედ:
ხოკთეოკლად: სტიქერონნი: რლარ
იან: წიგნნი ესე: იობი: ღვთი: იგეთა:
ეკლესიასტს. ქებაჲ ქებათაჲ:

ძ: ხ სიბრძნს სოლომონისი. და ზირ
აქი. იგიცა სტიქერონვე არიან:
და სარგებელნი არონაჲსანი
რლარს კიდობნისანი. ხ ებრაელთა
არა დაღვეს ძოკელისა შჯლისა

ძ მესამედ ხოკთეოკლად წნწყლოჲ
რლარიან წიგნნი ესე: იბ თა წნწყლ
თაჲ: ისაიაჲ: იერემიაჲ: შზეკიელი

ღანიელი: რნ იწყო წნწყლებად.

ოკწინარსს ეზეკიელისა:

ბ ცხოვნდა ცხოვრებასა მისსა.

მრავალჟამ. და მიიწია ვე ²⁵) მეორსდ
წლადმდე. დარიოს მეფისა.

რი ³) იყო ოკწინარსს პირველსა წელ
სა კჯროს მეფისასა:

ძ: ხ შემდგმდ ჟმთა წნწყლთა ამთ
წნწყლებდა ანგეოზ. დასაბამსა
მეორედ შსნებასა მის ტაძრისასა
იბმს ³²): წნწყლებდა ზაქარიაცა
შემდგმდ: მე დღისა ანგეაჲსა
დასასროკლსა. შსნებისათჳს.
მის ტაძრისა. ხ ჟმთა მათ წნწყ
ლებდა მალაქიაცა:

ძ: ხ ზოგად აღიწერნეს. ესე: იბ ნი წწყლნი

ძ: მეოთხედ ხოჯთეოკლად დააწესეს
წიგნსა: რლსა ჰრქვან. ღექთობინ
რლ გამოითარგმანების. დაწერილად.
ესე წიგნნი არიან ისოკ ნავესი.
პირველი წიგნი. მსაჯოკლთაჲცა მასვე
შეერთვის. და როკთისი. ამისთს
ერთი იგი ასოჲ ორკეკარს. რლარს
ქათ: ნეშტთაჲ: ა: და მე ბ: ამი
სთჳს. რ ორკეკარს მემ:
ღა მეფეთაჲ წიგნი: რ ორკეკარს
ნონ. მე: ბ: და მე ღ: მეფეთაჲ

რ ორკეცარს: ფს: ესე არიან: ოთხნი იგი ხოჯთეოჯლნი: რნი იგი. აღირაცხებიან: ძ წიგნად არიან ძღ თავე რიცხვთ: ამისთჳს რ ორკეცარიან: ღ ნი: იგი ასონი:

ძ: ხ შემდგომად ღ თა ამათ ხოჯთეოჯლთა ძბ პირველი და მე ბ წიგნი ეზრახსი. ერთ წიგნად შეირაცხების. ებრაელთა შს. ამის თჳს. რ წადეცა ორკეცადვე შეირაცხების რლარს: ძმ: თაფი: წოჯლილ წოჯლილად თქოჯმოჯლი:

ძ: ხ ესთერისი წიგნი: ძბ: შეირაცხების ძზ თაჳდ იბოჯების: ესე ძბ ნი სადავე იბოჯებიან. და მრავალფერითა სახითა აღრაცხნი: ძბ თა მათ საქმეთათჳს. რლ ქმნა რნ: მ თა მათ დღეთა სოფლის შესაქმისათა. ძბთა მათ თჳს ნათესავთა აღამითგნ ისლისამდს. ძბთა მათთჳს ასოთა: აღფითგან ვე²⁵) თაჳდ მდს: და ძბთა მათთჳს წიგნთა შობათაჳთგან ვე²⁵) ესთერისა. და საწყაოჯლიქმნა: ძბ სა ქსესტსა: ჰრქჳან ებრაელთა მოღ. ხ მოღი ბერძენთა გამოთარგმანეს და

მოდაღვი სახელსდებენ:

ეგრევე სახედ მეგვპტელნი. სახელსდებენ მმტ. ეგრევე სახედ ასოჯრნი. და არაბიელნი. მოდაღვი სახელსდებენ. რი ³⁾ გამოითარგმანების აღსარება. რლარს მოდიმ:

მოკოვეთოჯ არა აღიესის მოდი იგი არა აღიარის ვდ ¹¹⁾ საესპ არს: და სხოვასაცა ადგილსა გა მოთარგმანებაჲ ორკეცად ჰპოვო: რ ჰრქვანცა გნომონ რლარს საწყაოჯლი: სახელედე ბის აღსარებაცა. და აღსარებოჯლი და აღმარებელი:

რ რიცხვ იგი საქმეთა მათ ღთისა თაჲ დასაბამითგან ქბთა მათ ასოთა სიტყუს შეთოღებაჲ (?) რლი სათვს შჯოჯლი ჩნდა მოიწია. და ღთისა მოძლოჯრებითა ყივე ⁴⁴⁾ ჩნ სახელ გოჯექმნა: რლისაგან შჯოჯლი. და საიდოჯმლონი. მას შინა. ქს იჯ ⁵³⁾ მოსლოვასა მას მისა გკწამა. და გამოგვცხადნა რი მოვიდა და სახარებითა მით აღგვესო ჩნ. საზომი იგი ცხორებისაჲ. მოდისა მისგან ესე იგი არს აღსარებისაჲ. ყნ რნ ⁵⁴⁾ აღიაროს

მისა მიმართ. ცხრბჲ მისგან
შეიმოსოს. საწყაოვლითა მით
სიწმიდისაჲთა. რ ებრაელთა თქვ
ან. რლარს ძბ: ქსესტი: პირველ მო.
კსენებისა მისებრვე. აღრაცხილი
სა. რნი მრავალ სახედ თქოვმ
ოჯლარიან. რ მრავალთა სხოჯ
ათა ნათესაეთა. გინათოჯ შეჰ
მატეს. გინათოჯ გამოაკოჯვეს
საწყაოვლისა მისგან. რი ³⁾ ჰეშმა
რიტად ებრაელთაგან აღირა
ცხა. აღ ⁵⁾ ჰრომთაცა შს იპო
ვა. ენისაებრ მათისა: .
მოღსდ საწყაოვლ ჰრქჲან. ვა ¹³⁾
ებრაელთა შს. აღეფ ყრმასა.
სწავლასა შინა ჰმოძლოჯრინ
და ბერძენთა შს აღფინ ძიებად
იპოვა. და სახელედების. ხ მე ვის
წავე. ებრაელთაგან. ცხადად
იპოვნეს. სხოჯასაცა ენასა შს
ად დავითსაცა: ი წიგნადვე განჰ
ყოფენ: პირველით: ფნით ⁵⁵⁾: გან. რლ
არს. მსრინდ, რი გამოითარგმანების.
ნეტარ არს კაცი რი არა მივი
ვე ²⁵⁾ რლისა თავი: მრმეს ჰილალ დაჯო
მბიონ. რლარს ნეტარარს რნ
გოჯლისხმა ყოს გლახაკისაჲ.

ხ აზილას თქა ²⁹). ნეტარ არს სახს
კეთილი მიცემად: ბ: წიგნად: მა ⁵⁶)
რლისა თავი. ჭიალთა არმბალა
შისნიმანინ: რი გამოითარგმანების.
ვა ¹³) სოჯრინ ირემსა ვე ²⁵) ოა ⁵⁷)
თავადმღს: რლისა თავი ცლონ
მასუბათა ჭლამელ მჰთმე რი გა
მოითარგმანების: ლო სარჩელი
შენი მეოჯფესა მიეც. ბ წიგნად: ოა ⁵⁸):
რლისა თავი: აჰბოთ ისლმსოიბ
რლი გამოითარგმანების ვრ კეთილ
არს. ისლისა ღი გოჯლი ვე ²⁵) ჰს ⁵⁹): მღს
რლითა (?) თავი. ესდიადონა. ილოჯლა
მასის. რი გამოითარგმანების:
წყალობათა შენთა ოო ოკე ⁶⁰)
ოჯგალბდე: ხ ღ წიგნად ჭთ ⁶¹) რლისა თავი
ადონა იმაონა თააიათა
ლანოჯ რი გამოითარგმანების
ოო შესავედრებელ მეყავ ჩნ. ვე ²⁵) რე მღს ⁶²)
რლისა თავი. ოჯდჯლა ადონაი
ქიტოფ ქელოჯლა მესდო. რი გამო
ითარგმანების: აოჯვარებდით ოა ⁶³)
რ ტკბილარს. ხ არს ფნთა ⁶⁴) მათ ზა
ბ: მ: წიგნად: რმ ⁷⁴): ფნი რლისა თავი
ოჯდოჯლა ადონაჲ ქიტობ ქილოჯლ
ამისდო. რი გამოითარგმანების

ეგრეთვე: აოკვარებდით ოა რ კეთილ
ვე ²⁵) დასასროვლა დმდს ვე ²⁵) მეერგა
სესა ფნსა. რლისა თავი არს
პლელოველ. ბაკადისო რი გამო
ითარგმანების: აქებდით ლა სიწმი
დეთა შინა მისთა. არს იგიცა
აზა ⁶⁵) რნსა ⁶⁶) ფნსა: წიგნი განმრთლს
რ ებრაელნი ჰყოფენ. დასასროვლსა
თითოვეოვლისა წიგნისასა
მ თა მათ წიგნთა საფნეთა ⁶⁷):
და სროვლსა მას ფნისასა:
საგლობელი დასასროვლი არს წიგნსა:
მისტობაროქ აღონაჲ სლოი
ილლი: მეალო აოდ: ლაოვლა
ამინო ამინ: რი გამოითარგმნს.
ქხლარს ⁷⁵) ოი ⁷⁶) ღი ილლისაჲ ამიერითგან
ოკე იყენ იყენ. მსე არს სადა
დაესროვლების თითოვეოვლი მ ვე ⁶⁸) იგი
წიგნი რიცა ⁶⁹) იგი წერილარს დასას
როვლსა: მე მ ფნსა და ოპ სა და
კპ და რმ სა ⁶²) ხ რ ⁷⁷) და მეერგასისა მის
ქხლარს ოი ღი ილლისაჲ იყენ იყენ. ყი
სლი აქებდით ოა: რი ითქოვმის ებრა
ელებრ ქოჰანნეს: სამათე ისე
თელოვლა. აღელოვლა ითქოვმის
აქებდით: აღ ითქოვმის ოა. და

დაესროვლები მ ოვლისა ამის
სათსალმოვნი საქმს:

- ბ მიკვრს: თითოვეოვლად: აღმომკ
ითხველთაჲ. ესოდენისა ამის
სლისა წდისა შემზადებაჲ და
გოვლის ხმის ყოფაჲ. რნი სარგებ
ელსა ამას. და ღთისა ნიქსა
მიიღებენ. რა ¹⁰) არცალა ამასზა
იქადლოდიან. შს წარმართთა
ყრმათა. აღ ⁵) რა ¹⁰) ოვწყოდნიან
რაჲცა იპოვოს მათ შს შემზა
დებოვლი გინათოვ შჯლისაგან
ჭეშმარიტად წთაგან წიგნთა ძოჲ;
ელისაგან შჯლისა. და ახლისაგან
რი იგი მათ შს იპოვოს. მიზეზი
აქოვნიდეს. პირველად წარმართთა
შს: ასოჲსა შემოღებაჲ
- ძ: აღეფისაგან. რი ითარგმანების
სწავლისა მცნებაჲ. მოყვანე
ბოვლსა მას ყრმასა და იტყვს
ისწავე აღეფისაგან. და მათა
მიმსგავსებოვლად. აღფა სახელი
დასდევს. და შეეტყოვა გამოთ
ქოვმაჲ იგი. გამოთარგმანებ
ოვლისაჲ. ბერძენთა ენასა.
რა ¹⁰) ჰრქას ⁷¹) ყრმასა ისწავე ძიებად

აღფინ. რ აღფინსა ძიება ჰრქჳ
ან. ბერძენთა ენასა. აღ⁵) რ⁴) თავცა
არს ასოჲ იგი აღფაჲ. და

ღთისა მიერ მოცემოულარს. ნა
თესაჲსა კტასა: აღებად პირი
სა. და გოჯლისხმისყოფად. რლ იგი

წიგნსა ისწავებდედ. დიდითა
აღებითა პირისაჲთა ითქოჳმის:

ბ სნჲ იგი ასოჲ მცირედითა აღე
ბიეთა პირისაჲთა. მიეთხრობვის.

ღა ითქოჳმის. აღ⁵) არცალა
ასოჲ აქოჳნდა ბერძენთა. აღ⁵)

ფჳნიკისაგან ასოჲთა წერდეს
მათსა მას ბერძოჯლსა ასოსა:

რ ეგრსთვე კმითა და სახელის დებ
ითა. ეა¹³) ებრაელთაჲ. მიმსგავ
სებოჯლად. ჰებრაელთაებრვე
პინიკთა მათგანვე იპოჳა:

პალამიდის ვინმე: ოჯკოჯანაჲს

კნელ მოვიდა: და იწყო: აღფა:

ბეტა: იმ⁷²) ხ ასოჲ ბერძენთა ოჯპო

ვა. მარტოდ. ესე იგი არს:

აღფა: A: გმტა B: გაგა Γ: ღმტა Δ:

იოტა E: კაჳა K: ლამდა Λ: მჳ M:

ნჳ N: ოჳ O: პი Π: რლ P: სიმა Σ: ტაჳ

T: შესძინა. კადმოს მილისელმნ

ასოჲ სამი. თმბა Թ: Ծ: Գ: Ժ: Ի: Կ:
ამისთვსცა მრავალყამ: 03 72) ხ იკ
მევედეს. ამისთვსცა რ პირველთა
მათ არა აქოვნდა ლიტონი.
პალიდა სახელსდევს. სიმიაჲსა
გან. და პისა. და აღთჲსა წერ
დეს. და სხოჯასა მრავალსა
სიტყოჯასა სხოჯად სახსდ. სა
ხელსდებდეს. და წერდეს:
ამონილოს ჯონელმან შესძინა
ორი ასოჲ: Եმბა H: Զ: ა:
ეპიქარმოს სირაკელმან სამი სხჲ:
ზმბა Z: მსი Ʒ: Ծსი Կ: და ესრტო:
აღესროჯლა: ძღ: იგი ასოჲ. ამის
თვსცა მიამსგაჲსა ომიროს
რიცხვ იგი ძბ თაჲ მათ წიგნთაჲ
ებრაელთაჲ. ძღ სა მას ასოსა
გამოსახოჯლსა. და აღრაცხი
ლსა. და მანცა თვისი იგი კელო
ვნებაჲ. ულიადოჲსი. ძღ: ნი და
ჩხიბოჯლნი ძღ ითა მით ასოჲ
თა მიამსგაჲსა: ეგრეთეჲ კლდ:
დჯსევეს (?). ესევე სიტყუს შემოღებაჲ
ჩნისა მის აღთქოჯმისაჲ. რლისა
თვს იგი აღეთქოჯთ. ჩოჯენებად
რიცხვ იგი ძბ: თა მათ საქმეთაჲ

ღთისამიერ რი³) მ: თა მათ ღღეთა
სოფლის შესაქმისათა იქმნა
ლოცვა ყავთ ჩემთვის საყოჯარე
ღნო. აღმორაჲ იკითხვიდეთ. სი
ყოჯაროვლით შეიწყნარსთ:

(ამ სასწავლო წიგნის მეორე ნახევარს აღარ ვბეჭდავთ. აქ მოყვანილია ქრონოლოგიური ტაბლიცა ებრაელთა, პტოლომეთა, სპარსთა, რომაელთა და ბერძეთა ისტორიიდან, —ასო მთავრულით თეოდოსიოსამდე, რომელმაც ერთი წელიწადი იმეფაო და შემდეგ ამისა წვრილი ხუცურიტ ჩამოთვლილია კიდევ სხვა მეფენი, ვიდრე ნიკიფორე კივრიჯანამდე).

ქარაგმიან სიტყუების ასსნა:

1, ჩნთასა ჩუენთასა	31, ვითარებითა
2, ყი ყოველი	32, ვითარებასა
3, რი რომელი	33, უფლისაგან
4, რ რამეთუ	34, რათამცა
5, აღ არამედ	35, სული
6, ვრ ვითარ	36, დაბადებისათვის
7, შს შორის	37, მოციქული
8, რქს რაქამს	38, იყავნ
9, რლ რომელ	39, წმიდათაგან
10, რა რათა	40, შენ
11, ვდ ვითარმედ	41, ყოველნი
12, ხ ხოლო	42, ჯოჯოხეთისა
13, ვა ვითარცა	43, დიდნი, დიდებულნი
14, გნ გან	44, ყოველივე
15, ყი ყოველი	45, იერუსალიმისამდე
16, თა თანა	46, უფალმან
17, კლდ კუალად	47, ჰქვიან გამოსლევათაჲ
18, ვდს ვიდრემდის	48, დედანში უზის ქარაგმა
19, მრ მიერ	49, ქარაგმა ზის დიდთოვ—ზე
20, მდს მარადის	50, წინასწარმეტყველთაჲ
21, უკუანაჲთ	51, ყრმანი
22, მს მარადის	52, იერუსალიმს
23, ზედაჲსზედა	53, ქრისტე იესო
24, არა ხოლო	54, ყოველმან, რომელმან
25, ვე ვიდრე	55, ფსალმუნით?
26, ლუთისაჲ	56, ორმოცდაერთი
27, დადებული	57, სამოც და თერთმეტი
28, სხუაჲ	58, 72
29, თქუა	59, 88
30, დიდებაჲ.	60, ოფალო უკუნიამდე

61, 99

62, 105

63, ოფალსა

64, ფსალმუნთა

65, აზა. ზ ქარაგმითაა

66, 150-სა

67, საფსალმუნეთა

68, ხუთივე

69, რომელიცა

70, რომლისა

71, ჰრქუას

72, თექვსმეტი ხოლო

73, თექვსმეტი

74, 106

75, კურთხეულარს

76, ოფალი

77, ასი.